

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Asko Ausmees

**ALAEALISTE INTERNETIAHISTAMIST PUUDUTAV
ÕIGUSLIK REGULATSIOON NING PREVENTSIOON EESTIS JA SOOMES**

Magistritöö

Juhendaja
dr iur Silvia Kaugia

Tartu
2017

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Internetiahistamine kui ahistamise eriliik.....	7
1.1. Ahistamise mõiste ja olemus.....	7
1.2. Internetiahistamine kui küberkiusamine.....	9
1.2.1. Interneti mõistest.....	9
1.2.2. Internetiahistamise ja küberkiusamise määratlemisest.....	10
1.2.3. Küberkiusamise viis tunnusoont.....	14
1.2.4. Küberkiusamise liigid.....	17
1.2.5. Küberkiusamise toimimisviisid ning vormid.....	17
2. Alaealiste suhtes toimepandavat internetiahistamist puudutav õiguslik regulatsioon Eestis ja Soomes.....	20
2.1. Karistusõiguslik regulatsioon.....	21
2.1.1. Isikuvastased süüteod.....	21
2.1.2. Kodanikuõiguste vastased süüteod.....	24
2.1.2.1. Võrdõiguslikkuse vastased süüteod.....	24
2.1.2.2. Põhivabaduste rikkumised.....	28
2.1.3. Süüteod alaealise vastu.....	29
2.1.4. Varavastased süüteod.....	48
2.2. Tsiviilõiguslik regulatsioon.....	51
2.3. Ülevaade Soome seadusandlusest.....	56

3. Alaealiste internetiahistamise preventioon Eestis ja Soomes.....	63
3.1. Preventiivsed meetmed Eestis.....	63
3.2. Preventioon Soomes.....	68
Kokkuvõte.....	72
Resümee.....	75
Kasutatud kirjandus.....	79
Kasutatud normatiivmaterjal.....	85
Kasutatud kohtupraktika.....	85

Sissejuhatus

Tehnoloogiline areng käsikäes radikaalsete majandusreformidega on teinud võimalikuks Eesti ülemineku postsotsialistlikust ühiskonnast euroopalikuks riigiks. Interneti levikut ning e-teenuste juurutamisest on saanud üks keskseid sümboleid kiiresti muutuvast ühiskonnast, jättes Eestist kuvandi kui juhtivast e-riigist.¹ Suutlikkus laialdaselt ja kiiresti uuemaid meediatehnoloogiaid kasutusele võtta sõltub nii ühiskonna majandusarengust ja jõukusest, kui ka inimkapitali omadustest – üldisest haridustasemest ja avatusest uuendustele. Uus meediatehnoloogia pakub omakorda võimalusi majanduse ja inimkapitali arendamiseks, ent kätkeb endas ka riske inimeste turvalisusele ja heaolule.²

Kuivõrd internet ja veebitehnoloogiad on saanud igapäevaelu lahutamatuks osaks, tõusetub ridamisi olulisi küsimusi nende nähtuste sotsiaalsetest mõjudest ja tagajärgedest. Just lapsed ja noored on tihtipeale esimesed, kes uusi meediatehnoloogiaid kasutama hakkavad, saades kasu uutest võimalustest, mida pakuvad internet, mobiilside, online-mängud, suhtlustarkvara jne. Kuid samaaegselt püsib oht, et nad võivad puutuda kokku erinevate riskantsete ja negatiivsete aspektidega, mille suhtes neil eelnev kogemus puudub. Seejuures on internetiga kaasnevad riskid, neist tulenevad kahjud ja nendega toimetuleku võimalused pidevas muutumises.³

Uurimuse EU Kids Online⁴ raames 2010. aastal toimunud küsitluste andmetel kasutasid 96% 9-16-aastastest Eesti lastest internetti kodus ja pisut enam kui pool neist kasutas internetti oma toas. Mobiiltelefoni või pihuarvuti abil kasutas internetti kokku 38% lastest, valdavalt kasutati mobiiltelefoni. Sarnaselt teiste Põhjamaadega olid Eesti lapsed ühed noorimatest, kes internetti kasutama hakkasid, keskmine Eesti laps hakkas internetti kasutama juba 8-aastaselt. Internetikasutuse sageduselt olid Eesti lapsed esirinnas: 82% internetti kasutavatest lastest tegid seda iga päev. Eesti lastest omas 2010. aastal mõnes sotsiaalvõrgustikus profiili 71% ning sellega

¹ P. Runnel, P. Pruulmann-Vengerfeldt, K. Reinsalu. The Estonian tiger leap from post-communism to the information society: from policy to practice - Journal of Baltic Studies 40(1), 2009 lk 29.

² V. Kalmus. Laste turvalisus uues meediakeskkonnas. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Eesti Koostöö Kogu, Tallinn 2013, lk 83.

³ EU Kids Online. Euroopa laste interneti kasutamise võimaluste ja ohtude uuringuprojekt. Tulemused – http://eukidsonline.ut.ee/?page_id=40 (07.03.2017).

⁴ V. Kalmus jt. Riskid ja turvalisus internetis: Euroopa laste vaatenurk. Peamiste tulemuste eestikeelne kokkuvõte. Tartu: TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. 2011 – [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf) lk 7-9 (07.03.2017).

oleme Euroopas 7.-8. kohal. Sotsiaalvõrgustikes oli Eesti laste suhtlusringkonnad ja sõprade hulk üldiselt üks Euroopa väiksemaid, olles enamvähem samal tasemel Soomega. Ligikaudu kolmandik lapsi ütles toona, et neil on vähem kui 10 sõpra ning pisut vähem kui viiendikul oli üle 100 sõbra. 30%-l Eesti lastest oli 2010. aastal sotsiaalvõrgustiku profiil avalik, 27% lastest olid muuhulgas avaldanud oma koduse aadressi või telefoninumbri. Eesti lastest oli kiusamist kogenud enam kui 40% vastanutest (kaks korda enam kui kõigi maade keskmine), küberkiusamist aga uuringus osalenud maades keskmiselt iga seitsmes laps. Kõige sagedamini leidis kiusamine aset sotsiaalvõrgustikes või kiirsuhtlusprogrammides, harvemini e-kirja või jututubade kaudu. 2009. aastal kuues Tartu linna ning maakonna koolis 6.-12. klassi õpilaste seas läbiviidud küsitluste kohaselt oli internetiahistamisega kokku puutunud 35% küsitletutest.⁵ 2014. aasta registreeritud süütegude statistika ohvriks langemise osas⁶ näitas, et 16% lastest olid kogenud kiusamist interneti vahendusel, e-posti või tekstisõnumi teel. Samaaegselt näitab statistika, et küberkiusamise ohvriks sattumisest politseisse reeglina ei teatata. 2013. aastal Soomes 15-18-aastaste õpilaste seas läbi viidud uuringu⁷ kohaselt oli langenud internetiahistamise ohvriks 6,5% küsitletutest. Viimati mainitud uuring hõlmas ka USA, Saksamaa ja Suurbritannia õpilasi ning väärrib märkimist, et kuigi erinevate vanusegruppide osas tulemused varieerusid, oli üldine ahistatute protsent kõigis maades 6-7% piirimail. EU Kids Online uuringu kohaselt olid Eesti 11-16-aastased lapsed seksipiltide nägemise osas Euroopas esimeste seas - 29% oli viimase aasta jooksul veebikeskkonda külastades seksipilte näinud. Seksuaalse sisuga sõnumeid nägid või said 19% lastest. Umbes pooled lastest tundsid end küll seksuaalse sisuga piltide saamisel häirituna, kuid tähelepanuväärne on, et 2/3 seksisõnumeid saanutest ei pidanud seda häirivaks.

Kuigi internet pakub lastele palju erinevaid võimalusi ning suurt hulka kasulikku informatsiooni, hõlmab internet endas ka ohtralt erinevaid ohtusid, varieerudes isikliku informatsiooni ilmsiks tulekust kuni pedofiilia ning seksuaalse ärakasutamiseni.⁸ Suurim murekoht, mille EU Kids Online uuring paljastas, puudutas võhivõõraste inimestega internetis suhtlemist ning nendega näost näkku kohtumist. 54% Eesti lastest lõi internetis kontakti inimesega, keda päriselus ei

⁵ K. Naruskov. Küberkiusamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. 2009, lk 31.

⁶ A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. 2014, lk 28.

⁷ M. Näsi jt. Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 16:2, 2015, lk 203-210.

⁸ U. Hasebrink, S. Livingstone, L. Haddon. Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online. London: EU Kids Online. 2008.

tuntud. Soome laste hulgas oli vastav näitaja 49%. Neljandik Eesti lastest suisa kohtusid internetis tutvust teinud inimesega. Kõige suuremaks ohuks tulebki pidada seksuaalkurjategijaid, kes kasutavad interneti lastega kontakti loomiseks eesmärgiga kuritarvitada neid nii virtuaalselt kui füüsiliselt.⁹

Kuivõrd eeltoodud statistika pärineb juba mõne aasta tagusest ajast, küberkiusamisest teatamine püsib pigem latentsena ning tänaseks päevaks on nutiseadmete kasutamine noorte hulgas plahvatuslikult kasvanud, võib internetis toimuv kiusamine ning seksuaalne ahistamine näidata samuti tõusvat trendi. Kiire tehnoloogilise arengu, online-mängukeskkondade ja pideva veebi sisselülitatuse tõttu on ohustatud üha nooremad lapsed. Eeltoodust tingituna püsib oht, et seadusandlik regulatsioon, õiguskaitseorganid ning ühiskondlikud kontrollimehhanismid ei jõua e-keskkonnaga kaasnevate riskidega sammu pidada. Kuna on põhjust arvata, et antud probleematika püsib päevakohasena ka tulevikus, siis tuleks seda enam panustada teavitustööle ning ennetusmeetmetele. On märkimisväärne, et EU Kids Online uuringu enamikes kategooriates olid Soome vastavad näitajad Eesti omadele väga sarnased. See võib olla tingitud asjaolust, et Eesti ja Soome asuvad ühes kultuuriruumis ning mõlemas riigis on sarnane ühiskonna korraldus.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on otsida vastust küsimusele, millised õiguslikud ja preventiivsed võimalused on Eestis ja Soomes alaealiste suhtes läbiviidavas veebiahistamise vastases võitluses. Eesmärgi realiseerimise meetodina kasutatakse töös funktsionaalset võrdlevat meetodit.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis määratletakse internetiahistamine ja küberkiusamine, avatakse kummagi definitsioonid ja peatutakse lähemalt virtuaalkeskkonnas aset leidva kiusamise tunnusjoontel, liikidel ning toimimisviisidel ja vormidel.

Teises peatükis käsitletakse alaealiste suhtes toimepandavat internetiahistamist puudutavat õiguslikku regulatsiooni Eestis. Kuriteokoosseisude kõrvalt leiab ka viimaste aastate kuritegude statistika. Ühtlasi tuleb käsitlemisele ka tsiviilõiguslik vastutus.

Viimases peatükis peatub autor internetiahistamise preventatsioonil nii Eestis kui Soomes.

Magistritööd iseloomustavateks märksõnadeks on alaealised, võrgusuhtlus, ahistamine, kiusamine, seksuaalne väärkohtlemine.

⁹ K. V. Lanning. Cyber "pedophiles": A behavioral perspective, - The APSAC Advisor 11(4). 1998, lk 14.

1. Internetiahistamine kui ahistamise eriliik

1.1 Ahistamise mõiste ja olemus

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi peetakse ahistamise all silmas muuhulgas kitsikusse ajamist, raskuste või häda põhjustamist ning tugevat kimbutamist.¹⁰ Kuivõrd eeltoodud tähendus jääb liialt üldsõnaliseks ning pealiskaudseks, siis tuleb definitsiooni leidmisel minna süvitsi. Ahistamist peetakse üheks diskrimineerimise vormiks, kui soovimatu käitumise eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.¹¹ Eesti kontekstis on ahistamise definitsioon tuletatav soolise võrdõiguslikkuse seadusest¹² ja võrdse kohtlemise seadusest¹³ kui üks diskrimineerimise vorme. Eelnevast tulenevalt võib ahistamist defineerida kui isiku suhtes soovimatut käitumist, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine. Ahistamine võib olla seksuaalne ja/või põhineda mõnel kindlal tunnusel – näiteks sool, rahvusel, nahavärvil, usutunnistusel või veendumusel, vanusel, puudel või seksuaalsel identiteedil.¹⁴

Ahistamisena käsitletakse järgmisi tegusid:

- solvava või vihjava sisuga materjalide näitamine või levitamine;
- mõistaandmine, pilkamine, ropud või seksistlikud/rassistlikud/homofobsed naljad või märkused;
- solvavate väljendite kasutamine puudega isiku suhtes või puudega isiku üle naljatamine;
- märkused kellegi välimuse või iseloomu kohta, mis võivad tekitada kohmetust või kannatusi;
- soovimatu tähelepanu, nagu luuramine, jälitamine, tüütamine, rõhutatult familiaarne käitumine või soovimatu sõnaline või kehaline tähelepanu;
- mittesoovitud, seksuaalsete vihjetega, vaenulike või pealetükkivate telefonikõnede, tekstisõnumite, elektronposti, sotsiaalvõrgustike sõnumite, fakside või kirjjade koostamine

¹⁰ Ahistama – Eesti keele seletav sõnaraamat. - <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ahistama&F=M>, (15.02.2017).

¹¹ Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ, I peatükk, artikkel 2, 3. lõige, 27. november 2000 - http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:af553112-f74f-4f51-8140-ec588d8fb555.0001.01/DOC_7&format=PDF, (15.02.2017).

¹² Soolise võrdõiguslikkuse seadus. - RT I 2004, 27, 181 ... RT I, 07.07.2015, 11

¹³ Võrdse kohtlemise seadus. - RT I 2008, 56, 315 ... RT I, 06.07.2012, 22

¹⁴ K. Viik. Nädala sõna: ahistamine. 17.03.2015 - <http://feministeerium.ee/nadala-sona-ahistamine>, (16.02.2017).

või saatmine;

- alusetud, pealetükkivad või püsivad küsimused kellegi perekonnaseisu, isikliku elu, seksuaalsete huvide või orientatsiooni kohta või samasugused küsimused isiku rassilise või etnilise päritolu kohta kaasa arvatud kultuuri ja religiooni kohta;
- mittesoovitud seksuaalsed ettepanekud või korduvad kohtamiskutsed või ähvardused;
- vihjed sellele, et seksuaalne vastutulek võib soodustada isiku karjääri või et sellest keeldumine võib karjääri takistada;
- jõllitamine, labased žestid, puudutamine, kobamine, patsutamine või muu mittevajalik kehaline kontakt, nagu enda vastu teisi hõõrumine;
- pahatahtlike kuulujuttude levitamine või kellegi solvamine (eriti vanuse, rassi, soolise kuuluvuse, perekonnaseisu, kooselu, raseduse ja emaduse, soo, puude, seksuaalse orientatsiooni, usulise kuuluvuse või uskumuste alusel).¹⁵

Siinkohal tõusetub küsimus, kas ahistamine ning kiusamine on sama- või eritähenduslikud terminid.

Ahistamiseks on mis iganes sobimatu ja ebameeldiv käitumine mingi isiku suhtes, mis tahtlikult või mitte põhjustab viimasel rahutust, alandatust, kohmetust või ebamugavust.¹⁶ Kiusamine on ahistamise erivorm, mis hõlmab vaenulikku või kättemaksuhimulist käitumist, mis on teisele isikule ähvardava või hirmutava toimega.¹⁷

Ahistamist ja kiusamist võib esineda mitmel kujul, alustades tavalisest sõnalisest agressioonist, väärkohtlemisest, küberkiusamisest või seksuaalsest diskrimineerimisest ja lõpetades füüsilise agressiooni mitmete vormidega, millega kaasnevad rasked kehavigastused. Agressioon võib esineda ka kehakeele, hirmutamise, põlguse või halvustamisena. Kui ahistamise ja kiusamise füüsilise mõju tuvastamine on ilmsete väliste märkide tõttu küllaltki lihtne, ei saa sama öelda emotsionaalse mõju kohta, sest silmnähtavad märgid puuduvad ning ahistajad ja kiusajad võivad oma tegevust lihtsalt eitada või kujutada seda moonutatult.¹⁸

¹⁵ Töökohal ahistamise ja kiusamise lõpetamine. European Community Shipowners' Associations. 2013, lk 6 - <http://www.etf-europe.org/files/seealsodocs/42341/Guidelines%20to%20shipping%20companies%20EE.pdf> (16.03.2017).

¹⁶ Samas, lk 18.

¹⁷ Samas, lk 7.

¹⁸ Samas, lk 3.

Kiusamist eristatakse ahistamisest ka seetõttu, et kiusamise puhul on oluline asjaolu selle korduvus ohvri suhtes. Paljud uurijad ja autorid omistavad kiusamise definitsiooni tuntud rootslasest psühholoogiaprofessorile Dan Olweus'ile. Tema sõnul on kiusamisega tegemist siis, kui ohvrit kimbutatakse pahatahtlike teguviisidega korduvalt teatud perioodi vältel ühe või mitme kiusaja poolt.¹⁹ Kuigi ka üksikut tõsist ahistamisjuhtumit võib teatud asjaoludel määratleda kui kiusamist, on kiusamisele omane eelkõige negatiivne käitumismuster, mis realiseerub korduvalt teatud perioodi vältel.²⁰

R. Slonje ja P. K. Smith väidavad oma uurimuses, et kuigi korduvuse olulisuse osas valitseb uurijatel üksmeel, tekib pidevalt vaidlusi selle osas, mida „korduvus“ täpselt tähendab ning kui pika perioodi vältel peab selleks kiusamine olema toimunud.²¹

1.2. Internetiahistamine kui küberkiusamine

1.2.1. Interneti mõistest

Kuivõrd käesolev magistritöö kajastab interaktiivsel teel toimepandavaid süütegusid, siis tuleb esmalt sisustada interneti mõiste. Lihtsustatult öeldes on internet ülemaailmne arvutivõrk, mille abil arvutid ja teised elektroonilised seadmed omavahel andmeid vahetavad. Ühe definitsiooni võib leida ka seadusandlusest – internet on telekommunikatsioonivõrgu kaudu loodud andmeside, mis võimaldab infovahetust vastavate tehniliste seadmete ja andmeside protokollide vahendusel.²²

Vahest ehk ülevaatlikum definitsioon on toodud Tartu Ülikooli e-ülikooli koduleheküljel: internet on arvutivõrkude võrk, mis seob arvuteid üksteisega ühise TCP/IP protokollil abil. Tarkvara kasutades on võimalik informatsiooni pakkuda/teenindada või saada infole juurdepääs ning seda vaadata. Internet on transpordivahendiks teabele, mida hoitakse teistes arvutites

¹⁹ P. K. Smith jt. *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. Routledge 1999, lk 10.

²⁰ Samas, lk 11.

²¹ R. Slonje, P. K. Smith. *Cyberbullying: Another main type of bullying?* - *Scandinavian Journal of Psychology* 49. 2008, lk 153.

²² Vabariigi Valitsuse 2000. aasta 4. detsembri määrus nr 398 "Üldkasutatava telekommunikatsioonivõrgu opereerimise ja üldkasutatava telekommunikatsiooniteenuse osutamise nõuded". – RT I 2000, 93, 602.

asuvates failides ja dokumentides. Seega internet ise ei sisalda infot, vaid tema kaudu on võimalik seda teistest internetiga ühendatud arvutitest kätte saada.²³

Suhtlust interneti teel iseloomustab eelkõige võimalus selle kasutajatel anonüümseks jääda. Identifitseerimine ehk isikutuvastamine on Eesti kontekstis vajalik eeskätt panga- ja riigi e-teenuste kasutamisel ning riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ning nende asutustega suhtlemisel. Identiteedi tuvastamine on mõnes portaalis võimalik ka suhtlusvõrgustikes loodud konto kaudu, kuid sellesse tuleb identiteedivarguste ning võimalike libakontode tõttu suhtuda teatud reservatsiooniga. Valdavalt ei ole veebist leitavatel lehekülgedel, foorumites ja kommentaariumites isegi kasutaja registreerimise kohustust. Ka neil juhtudel, kus lehekülje administraator või haldaja kasutaja registreerimist nõuab, piisab tihtipeale kasutajanime ning parooli määramisest või kasutaja verifitseerimisest läbi kasutaja e-posti aadressi, mis võib omakorda samuti anonüümne olla. Anonüümsus loob justkui pettekujutelmaks esitamaks erineva tõeväärtusega väiteid, laimata, manipuleerida, ahistada ning vaenu õhutada, kartmata anda sellest kellelegi aru või kanda oma tegude eest vastutust. Lisaks anonüümsusele on internetile iseloomulik ka selle globaalsus ning tänapäeval väga lihtsad ja kiired võimalused juurdepääsuks läbi erinevate elektrooniliste seadmete. Nutiajastu võidukäik koos mobiilse internetiga annab ööpäevaringse valmiduse interneti kasutamiseks praktiliselt kõikjal. Eeltoodust tulenevalt püsib internetis alati oht, et leitav teave ei ole tõene, ei vasta tegelikkusele, on eksitav või on suisa sihilikult kellegi kurjade kavatsuste elluviimiseks loodud. Internetti on tänapäeval võimalik kasutada informatsioonimeediumi ja kommunikatsioonivahendina peaaegu igas valdkonnas, mistõttu on selle kasutajabaas niisama kirju kui ühiskonnas tervikuna. Sestap ei tohiks sarnaselt tänaval liikumisele ka internetis kunagi valvsust kaotada.

1.2.2. Internetiahistamise ja küberkiusamise määratlemisest

Elektrooniliste sidevahendite järjest kasvav hulk on tekitanud kiusamiseks ja ahistamiseks võimsa vahendi. Seda tuntakse ka küberkiusamise nime all. Vihjavad ja soovimatud märkused, kujutised või ähvardavad ja solvavad e-kirjad ning postitud sotsiaalvõrgustikes, samuti SMS-id on küberkiusamise vormid.²⁴

²³ Tartu Ülikooli e-ülikool. – <http://www-1.ut.ee/e-ylikool/oppija/internet.php> (17.03.2017).

²⁴ Töökohal ahistamise ja kiusamise lõpetamine, lk 8 (18.03.2017).

Küberkiusamine ja -ahistamine on tänapäevaste sidevahendite kasutamine eesmärgiga tekitada kelleski piinlikkust, teda alandada, ähvardada või hirmutada eesmärgiga saavutada tema üle võimu ja kontrolli.²⁵

Internetiahistamist defineeritakse kui varjamatut agressiooniakti, mis on kellegi suhtes toime pandud erinevate virtuaalsete kommunikatsioonivahendite (nt e-posti, veebilehe jms) kaudu.²⁶

Kas internetiahistamist ning küberkiusamist võib pidada sünonüümideks? Mõned autorid tõmbavad kahe termini vahele võrdusmärgi, kuid teised näevad nende vahel ka põhimõttelisi erinevusi. Wolak'i, Mitchell'i ja Finkelhor'i poolt läbi viidud uurimus näitab, et kiusamise või küberkiusamise kontseptsioon ei kohaldu kõikide internetis toimepandud isikutevaheliste süütegude alla. Kiusamise kontseptsiooni kohaldati eelkõige koolis toimuva suhtlemise kontekstis, kus leidsid aset õpilastevahelised näost-näkkude suhtlemisaktid. Erinevalt koolikeskkonnast, on internetis võimalik suhelda nii tuttavate kui võhivõõrastega. Emmal-kummal moel võib tekkida oht ähvardamiseks, hirmutamiseks ning ahistavaks teguviisiks, hoolimata olemuslikust erinevusest. Seetõttu ei soovita nimetatud autorid kasutada kiusamise mõistet kirjeldamaks kõiki virtuaalsel teel toimepandavaid isikutevahelisi rünnakuid, kuivõrd need erinevad oma omaduste poolest olulisel määral. Selle asemel soovitatakse kasutada terminit internetiahistamine (*online harassment*), koos põhjendusega, et kiusamisega saab tegemist olla juhul, kui see on seotud või on osa väljaspool virtuaalkeskonda (*offline bullying*) toimuvast kiusamisest.²⁷ Nagu öeldud, pannakse suur osa internetiahistamisest toime isikute poolt, keda noored isiklikult ei tunne. Internetiahistamine välistab reeglina füüsilise vägivalla ning seetõttu ei pruugi see olla ka nii hirmutav, kuna ahistajale ei ole teada ohvrit iseloomustavad füüsilised omadused nagu kasv, pikkus, välimus või hääletoon. Teisest küljest on virtuaalkeskonnas võimalik ohvrit verbaalselt ähvarduste, kuulujuttude või laimuga rünnata.²⁸

²⁵ Samas.

²⁶ R. Moore, N. T. Guntupalli, T. Lee. Parental Regulation and Online Activities: Examining factors that influence a Youth's potential to become a Victim of Online Harassment. - International Journal of Cyber Criminology, Vol 4 Issue 1&2, 2010, lk 685.

²⁷ J. Wolak, K. J. Mitchell, D. Finkelhor. Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts. - Journal of Adolescent Health 41, 2007, lk 57.

²⁸ Samas, lk 52.

Küberkiusamine on agressiivne, tahtlik ja korduv käitumine grupi või indiviidi poolt, kes asutavad kiusamiseks elektroonilisi suhtlusvahendeid, kusjuures ohvril on raske ennast rünnakute eest kaitsta.²⁹

Küberkiusamine erineb näost-näku kiusamisest, sest kiusaja saab hoida distantsti enda ja oma ohvrite vahel. See võimaldab anda küberkiusajale veendumuse anonüümsusest ja turvatundest, et ta ei jää oma tegevusega vahele. Seetõttu on kiusajal samuti kergem oma tegusid unustada, ta ei näe enda poolt tekitatud kahju ja selle ulatust, kuna kiusaja tunded süü või empaatia osas on viidud miinimumini. Teadmatus küberkiusaja identiteedist võib muuta ohvri umbusklikuks ning usaldamatuks paljude inimeste suhtes. Võrgumaailma tohutu ulatusega kaasneb oht, et jututoas ühe pildi saatmisel võidakse seda vaadata väga lühikese aja jooksul sõna otseses mõttes miljoneid kordi üle maailma, kuna juba kord elektrooniliselt edastatud materjali edasilevikut on raske, kui mitte võimatu kontrollida. See võis konkreetse pahategija jaoks olla ainus juhtum, kuid võib omada jätkuvat mõju ohvrile, kuivõrd materjal ringleb internetiavarustes edasi. Väärib siiski märkimist, et kuigi mõned küberkiusamise juhtumid on toime pandud ilmse kavatsusega, siis teised intsidendid võivad saada alguse pealtnäha süütust naljast. Näitena võib tuua olukorra, kus vaid sõprade ringis tehtud halvustavad või tõgavad märkused kellegi abil sihtgrupist väljapoole ringeldes ohvris piinlikkust tekitavad või talle haiget teevad. Sellised intsidendid tekitavad toimepanijates sageli üllatust ja stressi nende tekitatud tegude pärast ning samuti hirmu, et neid võidakse hakata kiusajateks pidama, sest tegelikult olid nad lihtsalt mõtlematud. Teine suur erinevus võrreldes "reaalses maailmas" kiusamisega on, et küberkiusamine võib leida aset igal ajal ööpäevas, tungides niimoodi ka kohtadesse, mida võis eelnevalt ohutuks pidada (nt kodune miljöö). Seetõttu võib küberkiusamine olla vastutav suure osa emotsionaalse kahju tekitamise eest, sest ohvrid tunnevad, et neil ei ole pelgupaika, nad ei saa kedagi usaldada ja end kunagi kuskil ohutuna tunda. Küberkiusamine erineb teistest kiusamise vormidest ka seetõttu, et see saab olla põlvkondadevaheline. Noored võivad teha hoopis täiskasvanud, s.h lapsevanemad, õpetajad ja teised isikud oma sihtmärkideks, ning seda viisil, mida igapäevasuhtluses kasutada ei julgeta.³⁰

²⁹ P. K. Smith jt. An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London, 2006, lk 1.

³⁰ V. Rogers. Cyberbullying: Activities to Help Children and Teens to Stay Safe in a Texting, Twittering, Social Networking World. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia. 2010, lk 12-13.

Lisa M. Jones, Kimberly J. Mitchell ja David Finkelhor käsitlevad oma 2000.a., 2005.a. ning 2010.a. tehtud küsitlustel põhinevas uuringus internetiahistamisena ähvardavat või muul moel solvavat käitumist, mis on suunatud konkreetsele noorele tehnoloogiliste kanalite (nt internet, tekstisõnumid) kaudu või selle noore kohta internetti samalaadsete postituste tegemist viisil, mis võimaldavad ka teistel postitusi näha. Paljud internetiahistamise intsidendid on üksikjuhtumid, mis ei pruugi noore jaoks väga murettekitavad olla, ning ei vasta seetõttu ka kiusamise kriteeriumile, mille kohaselt on kiusamine korduv teguviis, mis on pandud toime teise tugevamas võimusuhtes oleva noore poolt eesmärgiga kahjustada ohvrit füüsilisel või psüühilisel moel. Veebiahistamine võib esineda siiski suure osana kiusamise ulatuslikumast mustrist ning võib samuti sisaldada omadusi, mis põhjustavad sihtmärgiks sattunud ohvrile suurt kahju ning meelehäärmi. Näiteks on noored kirjeldanud juhtumeid, kus neid on veebisuhtluse käigus ähvardatud kehavigastuste tekitamisega („Tapan sinu ning su tüdruksõbra!“) või on tekitatud neis häbi ja piinlikkust nende kohta vihalehekülgede loomisel. Definiitsioonide mitmetähenduslikkus või kohatine selgusetus tekitab segadust sellist tüüpi noortevahelise ahistamise leviku ja tagajärgede ulatuse osas. Mõisteid internetiahistamine ning küberkiusamine kasutatakse sageli vaheldumisi ning mõõdetakse erineval viisil. Selle tulemusena varieeruvad registreeritud internetiahistamise ning küberkiusamise juhtumid mõne uuringu puhul arvuliselt olulisel määral ning teistel puhkudel, kus juhtumid on jäetud ahistamiseks või kiusamiseks liigitamata, paisutatakse üldiste negatiivsete veebikogemuste hulk suureks. Paljud uurijad väljendavad oma muret, et veebis aset leidev ahistamine on laialt levinud ning järjest kasvav nähtus osalt seetõttu, et tänapäevane veebikeskkond soodustab loomult noortevahelist vaenulikkust. Näiteks märgivad mõned veebiturvalisusega tegelevad eksperdid, et veebisuhtlusele omane anonüümsus ja kaugus vähendavad noore enesekontrollimehhanisme, mis tavajuhtudel ahistamise välistaks. Teine põhjus, miks veebiahistamine üha suureneb, peitub ilmselt selles, et noortevaheline suhtlus, sealhulgas tülitsemine, ahistamine ning suhtevägivald on tervikuna veebi kolinud. Uuringud näitavad, et veebisuhtlemine on tihti näost-näku toimuvale sotsiaalsele suhtlemisele järgnev etapp ning nii internetis kui tavaelus aset leidvad tagakiusamise kogemused kattuvad märkimisväärselt.³¹

Ülaltoodud Vanessa Rogers'i käsitlusest ei ilmne üks-üheselt, kas anonüümse kiusaja isik on ohvrile tegelikkuses tuttav või hoopis võhivõõras, kuivõrd kiusaja, kes ohvrit tegelikult tunneb,

³¹ L. M. Jones, K. J. Mitchell, D. Finkelhor. Online Harassment in Context: Trends From Three Youth Internet Safety Surveys (2000, 2005, 2010). - Psychology of Violence. 2013, Vol 3, No 1, lk 54.

saab varjuda pseudonüümi taha. Kui võtta samaaegselt arvesse Wolak'i, Mitchell'i ja Finkelhor'i järeldust, et internetiahistamine toimub üksteist tegelikkuses mittetundvate isikute vahel, siis tundub, et V. Rogers'i üldistava stiili puhul samastuvad omavahel internetiahistamise ning küberkiusamise mõisted.

Erinevate autorite ning uurijate käsitluste põhjal ei saa teha lõplikku järeldust selle osas, kas need kaks terminit on üksteise sünonüümid või peaks nende vahel nägema siiski põhimõttelisi erinevusi. Teisalt on selge, et need mõisted kattuvad teineteisega väga tihedalt ning vastastikus korrelatsioonis ei saa kahelda. See tõstatab omakorda küsimuse, kas ja kuivõrd oluline on neid omavahel eristada. Tõenäoliselt mängib diferentseerumises rolli ka vastavasisuliste süvitsi minevate uuringute ja lektüüri olemasolu ning kajastatavus haridusvaldkonnas, õppemetoodikas ja meedias. Ilmselt olulisim vahe ahistamise ja kiusamise vahel peitub D. Olweus'i kontseptsiooni kohaselt selles, et kiusamist peetakse korduvaks või süstemaatiliseks tegevuseks, kuid ahistamist eelkõige ühekordseks aktiks. Toodud seisukohale sekundeerivad teised autorid, kelle andmetel saab küberkontekstis korduvuse kriteeriumi realiseerunuks lugeda juba pelgalt seetõttu, et ka üksainus veebikeskkonnas tehtud postitus hakkab tihti tänu allalaadimistele, salvestamistele ning eelkõige jagamisele erinevate kasutajate vahel nii-öelda oma elu elama ning on seeläbi avaldatud laiemale publikule. Käesoleva magistr töö autor nõustub eelkõige viimase lähenemisega ning ei näe praktilist vajadust igapäevaelus internetiahistamise ja küberkiusamise mõistete eristamiseks. Eesti ühiskonnas on neid termineid kasutatud siiaamaani paralleelselt ja samatähenduslikult ning antud töö autor ei näe veenvat põhjust, miks peaks selle tänapäeva veebikeskkonna valupunktiks oleva nähtuse defineerimisel rakendama teaduslikku ekstsaktsust, kui isegi juhtivate ekspertide ning psühholoogide seas ei valitse selles osas üksmeelt.

1.2.3. Küberkiusamise viis tunnusoont

Tartu Ülikooli ja Firenze Ülikooli koostöös Karin Naruskovi poolt koostatud uuringu kohaselt esineb viis küberkiusamisele iseloomulikku tunnusoont:

- 1) Kiusamise tahtlikkus – kübermaailmas on võrreldes reaalse elu olukordadega keerulisem toimepanija tahtlust määratleda juba ainuüksi kübermaailmas aset leiva suhtluse olemusest tingituna. Reaalses elus toimuvate suhtluste puhul mõjutab meie käitumist teiste emotsionaalne reaktsioon, kuid kuna virtuaalses keskkonnas aset leidev veebisuhtlus ei ole nii

vahetu, siis on keeruline inimeste emotsioonidest aru saada ning selle tagajärgi hinnata. Seetõttu võivad nii toimepanija kavatsused kui ohvri tundeelu mõlemale poolele osaliselt varjatuks jääda. Tahtlikkus on küll küberkiusamises oluline aspekt, kuid seda tuleb vaadelda kooskõlas tasakaalutusega võimusuhetes, sest kiusamisaktide mõju ohvrile ning nende tajumine võib olla olulisem kui kiusaja tõsistest kavatsustest tingitud käitumine;

- 2) Tasakaalutus võimusuhetes – Dan Olweus toonitab oma definitsioonis, et tegelik või tajutav tasakaalutus võimusuhetes on olukord, kus toimub konflikt kahe füüsiliselt või psüühiliselt ebavõrdse isiku vahel. Lisaks tegelikule või tajutavale nõrkusele saab tasakaalutust võimusuhetes rakendada ka tagarääkimise, sotsiaalse väljajätmise ning anonüümse kiusamise korral, kus toimepanijat ei saa tuvastada või talle vastu astuda. Küberkiusamise kontekstis peitub tasakaalutus võimusuhetes situatsioonides, kus ohver ei saa end toimepanija agressiivse tegutsemise tõttu eriti kaitsta. Uuringud näitavad, et tasakaalutus võimusuhetes ning kiusamise kavatsused sõltuvad üksteisest. Virtuaalkeskkonnas võib tasakaalutust võimusuhetes põhjustada reaalse elu jõukriteerium, näiteks füüsilise tugevuse, vanuse või toimepanija paremate arvutialaste oskuste näol. On seisukohti, et tasakaalutus võimusuhetes võib tekkida ka sotsiaalse staatuse tõttu. Lisaks mängivad olulist rolli ka rünnaku anonüümne või avalik iseloom ning ohvri pidev olemasolu;
- 3) Kiusamise korduvus – Olweus'i käsitlemise kohaselt omab korduvuse tunnusjoon olulist tähtsust, kuna see välistab harvad, vähetähtsad erinevatel puhkudel teiste isikute vastu suunatud negatiivse varjundiga teod. Kui kohaldada korduvuse kriteeriumit küberkontekstis, siis muutub selle mõiste ebamäärasemaks, kuna paljud uurijad on tõstatanud küsimuse korduvuse olemuse kohta veebisuhtluses. Seetõttu viitavad mõned autorid internetisuhtluse püsivale ning avalikule iseloomule: isegi, kui toimepanija postitab mingi infokillu internetti vaid korra, võivad seda näha mitmed inimesed ning ohvril on äärmiselt raske antud info levikut hallata või seda eemaldada, sest see materjal võib olla juba kolmandate isikute poolt eri andmekandjatele alla laetud, salvestatud ning jagatud laiemale auditooriumile, mistõttu saab ka antud näite varal kiusamise korduvuse kriteeriumi realiseerunuks lugeda. Lisaks saavad nii ohver kui teised jälgijad isegi üksikpostituse korduvalt jälgida. Ollakse seisukohal, et toimepanija ja ohver tajuvad erinevalt nii erinevate juhtumite toimumise sagedust kui ka nende võimalikke tagajärgi ohvrile. Seega, küberkontekstis ei pea mingid teod ilmtingimata (sageli) korduma, et kahjulikku toimet omada. Seetõttu seisneb erinevus korduvuse aspektis küberkiusamise ja näost-näku toimuva suhtlemise vahel. Teised uurijad leiavad jällegi, et korduvus mängib ka küberkiusamises rolli, kuivõrd selle abil on võimalik eristada tõsiseid

ründeid naljatlemistest. Uuringute kohaselt peavad noored korduvuse ja avalikkuse koosmõjus toimuvat küberkiusamist korduvaks juba ainuüksi siis, kui ühtainsat kiusamisakti näevad samaaegselt mitu isikut;

- 4) Avalikkus versus privaatsus – avalikkus küberkontekstis vastandub kahe isiku vahel toimuvale privaatsale suhtlusele. Lühidalt, virtuaalmaailma avalik loomus väljendub suhtluses, mida jälgib suurem vaatajaskond. Näiteks, video või foto suhtlusvõrgustikku üleslaadimisel saab lugematu arv inimesi seda vaadata või jagada ning seeläbi muutubki see avalikuks. Kuigi avalikkuse kriteerium ei ole hädavajalik selleks, et pidada konkreetset tegu küberkiusamiseks, on see siiski oluline, kuna aitab peegeldada ründe tõsidust. Näiteks teeb pealtvaatajate juuresolek teo koheselt avalikuks. Uuringute kohaselt peetakse piltide või klippide jagamist teistest tõsisemateks kiusamisjuhtudeks, kuna esiteks on võimalike jälgijate ring suur ning teiseks seetõttu, et selline viis võimaldab ohvrit hõlpsasti tuvastada. Isikliku informatsiooni laiemale publikule jagamine on erinevate uuringute järgi üks levinumaid küberkiusamise viise. Sarnaselt eelmisele näitele on üsna levinud ka isikliku ning tundliku info netti postitamine eesmärgiga teha ohvrist teiste silmis naerualune;
- 5) Anonüümsus – mõned uuringud näitavad, et paljud küberkiusamise ohvrid ei tea, kes on nende kiusamise taga. Erinevate uuringute järgi on proportsioon 32-48% vahel. Kübersuhtluse anonüümne loomus võib inimestes luua soodsa pinnase käitumiseks viisil, mida nad tegelikus elus ei praktiseeriks. Varjatud ekraaninimed ning valeidentiteedid kaitsevad toimepanijaid ning võimaldavad neil toimetada varjatult, pannes sellega ohvri kannatuse veelgi rohkem proovile. Belgia tudengite seas läbiviidud küsitluse kohaselt tekitab kiusaja anonüümsus ohvris jõuetust ning frustratsiooni. Teises uurimuses, kus küsitleti viienda kuni kaheksanda klassi õpilasi, vastasid noored samuti, et küberkiusamine on tõsine eelkõige seetõttu, et kiusajad käituvad anonüümsusest tingituna reeglina sellisel moel, mida tavapärasel suhtluses ette ei tule. Samas paljastas viimane uuring, et õpilaste isiklike kogemuste põhjal ei olnudki küberkiusamine kuigi anonüümne, sest leidis tihti aset nende endi suhtlusringkonnas. Erinevate uuringute tulemused näitavad, et anonüümsus ei ole sarnaselt avalikkusele samuti küberkiusamise lahutamatu komponent, kuid see põhjustab ohvrites palju ebakindlust ning hirmu. Küsitletavad on see-eest tunnistanud, et kui kiusajaks on neile tuttav isik, keegi keda usaldatakse või lausa lähedane sõber, teeb küberkiusamine märgatavalt rohkem haiget.³²

³² K. Naruskov. Estonian Students' Perception and Definition of Cyberbullying. *Trames. – Journal of the Humanities and Social Sciences*, 16 (4). 2012, lk 325–327.

Kokkuvõtteks võib öelda, et traditsiooniline kiusamine koosneb kolmest esimesest eeltoodud komponendist: tahtlikust agressiivsest kiusamisest, mis põhineb võimusuhte tasakaalutusel ning on korduv. Kuigi nimetatud komponendid võivad käia kaasas ka küberkiusamisega, hõlmab küberkiusamine kui spetsiifiline kiusamise vorm endas sageli ka viimast kahte iseloomujoont – avalikkust versus privaatsust ja toimepanija anonüümsust.

1.2.4. Küberkiusamise liigid

Karin Naruskov toob eelkirjeldatud artiklis välja, et varasemate uuringute põhjal on erinevate küberkiusamise kategooriate pinnalt kujunenud välja neli peamist küberkiusamise liiki: kirjalik-suuline (*written-verbal*), visuaalne (*visual*) käitumine, ümberkehastumine (*impersonation*) ning väljajätmine (*exclusion*).³³ Autorite A. Nocentini, J. Calmaestra, A. Schultze-Krumbholz, H. Scheithauer, R. Ortega ja E. Menesini uuringu³⁴ järgi hõlmab kirjalik-suuline kiusamine nii kirjalikke kui ka suulisi käitumisakte ja suhtlemist, mis leiab aset telefonikõnede, tekstisõnumite, e-kirjade, kiirsõnumite (*instant message*), blogide, suhtlusvõrgustike jne vahendusel. Samaaegselt sisaldab visuaalne kiusamiskäitumine endas kompromiteerivate fotode ja videote postitamist, saatmist ja jagamist kübermaailmas. Teised K. Naruskovi artiklis viidatud autorid leiavad, et ümberkehastumine viitab olukordadele, kus toimepanija saab teada või varastab ohvri salasõna tema konto hõivamiseks, eesmärgiga tekitada ohvrile pahandust või kahjustada tema mainet ja sõprussidemeid. Inimeste üheks põhivajaduseks on muuhulgas ühtekuuluvustunne ning see väljendub nii näost-näku suhetes kui ka veebisuhtluses. Küberkeskkonnas on väljajätmiseks situatsioon, kus ohver tahtlikult ja õelalt vestlusgrupist või sõprade nimekirjast tõrjutakse või eemaldatakse. Teiste hulgas võib näitena tuua grupivestlust või mängukeskkonda internetis.

³³ Samas, lk 327.

³⁴ A. Nocentini jt. "Cyberbullying: labels, behaviours and definition in three European countries". – Australian Journal of Guidance and Counselling 20, 2. 2010, lk 129–142.

1.2.5. Küberkiusamise toimimisviisid ja vormid

Briti juhtiv noorsoopsialist Vanessa Rogers toob oma 2010. aastal avaldatud raamatus välja erinevad küberkiusamise toimimisviisid ning vormid.

Küberkiusamise toimimisviisid on:

- 1) Tekstisõnumid (SMS-id). Tekstisõnumitel on tavaliselt ähvardav, solvav ning püsiv toime. Kõnekaartide kasutamise tõttu ei saa ohver teada, kes nende sõnumite saatmise taga on;
- 2) Mobiiltelefoniga tehtud pildid ning videoklipid. Välkkiirelt tehtud kvaliteetseid pilte või videosid on võimalik sama kiiresti internetti üles laadida või muul moel teistega jagada, eesmärgiga tekitada ohvris hirmu ja piinlikkust. Tõenäoliselt on selle kõige laiemalt esinevaks vormiks *happy slapping*, mille käigus leiavad aset juhuslikult füüsilised ründed, mida samaaegselt ka filmitakse;
- 3) Mobiilikõned. Kuigi valdav osa inimestest omavad juba mobiiltelefoni, suureneb mobiilseadmete kasutamine nii täiskasvanute kui ka noorte hulgas üha enam. Kiusajad terroriseerivad oma ohvreid tavaliselt korduvate või hääletute kõnede ja solvangute esitamisega. On ka juhtumeid, kus kiusajad omastavad ohvri telefoni ning asuvad sellega kolmandaid isikuid tülitama, tehes sellega karuteene telefonist ilma jäänud ohvrile, keda omakorda kiusajaks peetakse;
- 4) E-kirjad. Erinevate e-posti aadresside tegemise hõlpsus võimaldab saata ähvardavaid ning kiusavaid e-kirja teel viisil, mis psedonüümi või kolmanda isiku identiteeti kasutades, vähendavad vahelejäämise riski;
- 5) Jututoad. Jututoad tagavad suurepärase võimaluse noortevaheliseks kommunikatsiooniks. Väärkasutamisel võivad jututoad muutuda vahendiks, mille abil inimesi välja vihastada ning sihtmärgiks valida. Siinkohal tuleb mainida, et oma jututoad on ka erinevatel arvutimängudel, konsoolides ning muudes keskkondades. Jututubades võib ohvriks sattuda hoolimata antud keskkonnas kehtestatud reeglitele ning turvanõuetele;
- 6) Kiirsuhtlus (inglise keeles *instant messaging*). Paraku on lihtne unustada, et kuigi veebivestlused toimuvad reaajas, talletuvad juba saadetud sõnumid küberruumi ning neid ei saa enam tagantjärele muuta ega tsenseerida. Omavahelised tülid võivad eskaleeruda ähvarduste tulvaks ning kiusajad võivad ühe ohvri vastu üles koonduda;

- 7) Sotsiaalvõrgustikud. Sotsiaalvõrgustikud hõlbustavad erinevate postituste pinnalt inimeste eluga kiiret kurssi viimist, fotode ja emotsioonide kiiret jagamist ning lihtsalt head ajaviitmist. Privaatsus- ja turvaseadete eiramisega võib aga kaasneda kuulujuttude levitamine ning tagakiusamine. Noortevaheline surve olla võimalikult populaarne ja omada palju jälgijaid, tekitab soodsa pinnase võõraste poolt saadetud sõbrakutsete vastuvõtmiseks ning seeläbi ka isiklike andmete avalikustamiseks, mis võib endast noortele suurt ohtu kujutada. Samuti on üsna lihtne avada libakonto ning läheneda kellegi teisenä esinedes pahaaimamatule ohvrile. See võimaldab kiusajal ohvrit jälitades anonüümsust „nautida“;
- 8) Veebilehed. Väärrib veelkord mainimist, et oskuste, mis on arendatud veebitehnoloogia efektiivseks kasutamiseks, väärkasutamise puhul võib kaasneda laastav efekt. Kiusajad saavad pidada laimavaid blogisid ning luua isiklikku laadi veebilehti nende ohvri kohta. Kasutades selleks otstarbeks loodud populaarseid keskkondi, saavad nad koostada küsimustikke, milles küsitakse lugematul arvul õigustamatult isiklike küsimusi. Praktika näitab, et isegi kuulsused ning poliitikud on selle suhtes kaitsetud.³⁵

V. Rogers toob välja ka küberkiusamise vormid:

- 1) Sõimamine (inglise keeles *flaming*) – agressiivse ja ropu kõneviisi tahtlik kasutamine veebisuhtluses;
- 2) Ahistamine – korduvalt solvavate, ebaviisakate ja soovimatute sõnumite saatmine;
- 3) Mustamine – laimu, valede ja kuulujuttude levitamine eesmärgiga kahjustada kellegi mainet või sõprussuhteid;
- 4) Ümberkehastumine – võõra identiteedi all esinemine, postitamine ning info levitamine;
- 5) Reetmine – kellegi saladuste väljarääkimine ja piinliku info levitamine;
- 6) Petmine – kellelki saladuste või piinliku informatsiooni väljameelitamine ning seejärel selle jagamine;
- 7) Väljajätmine / tõrjumine – kellegi sihilik väljajätmine virtuaalsetest gruppidest;
- 8) Küberjälitamine – korduv, intensiivne ahistamine ja mustamine, mis sisaldab ka ähvardamist ning tekitab ohvris märkimisväärset hirmu.³⁶

³⁵ V. Rogers, lk 14-17.

³⁶ Samas, lk 17-18.

2. Alaealiste suhtes toimepandavat internetiahistamist puudutav õiguslik regulatsioon Eestis ja Soomes

Paraku tuleb tõdeda, et EV seadusandluses ei ole interneti vahendusel toimepandavat ahistamist või kiusamist eraldi karistus- ega tsiviilõiguslikult reguleeritud. Enamik põhiõigusi ja –kohustusi, sealhulgas §-s 12 sätestatud diskrimineerimise keeld ning §-s 17 toodud keeld mitte teotada kellegi au või head nime, tulenevad Eesti Vabariigi põhiseadusest (edaspidi PS)³⁷. Au ja väärkuse riive võib aset leida nii mitteavalikult ehk kitsas ringis üksikute isikute vahel kui ka avalikkuse ees. Hea nime, maine ehk reputatsiooni riive eeldab aga avalikku, laia publiku ees aset leidvat või suurt hulka inimesi mõjutavat sekkumist. Au ja väärkuse kui individuaalse subjektiivse väärtuse kahjustamise puhul võidakse seda teha nii inimesele antud hinnangutega, temale ja tema kohta öelduga, isiku panemisega au ja väärkust riivavatesse, alandavatesse ehk teotavatesse oludesse kui ka selliste tegudega isiku suhtes, mis pole otse füüsiliselt suunatud tema vastu, kuid mille eesmärk on tema au ja väärkustunde riivamine, tema alandamine, kahjustamine või teotamine. Isiku hea nime ehk maine kahjustamine tähendab inimese reputatsiooni kahjustamist avaliku arvamuse mõjutamise kaudu. Tavaliselt tehakse seda mainet kahjustavate avalike hinnangutega, mis võivad olla edastatud meediakanalite kaudu või mõnel muul üld- ja laiatoimelisel viisil nagu avalik esinemine, trükis või küberruum. Et norm annab kaitse au ja hea nime teotamise eest, siis on oluliseks tunnuseks ründe pahatahtlik taotluslik iseloom ning häbistav alandav viis. Seetõttu jääb normi kaitse alt välja objektiivne heas usus tehtud kriitika, sh ka siis, kui selles on kasutatud teravakeelelist sõnastust.³⁸

Alljärgnevalt tulevad antud diplomitöös käsitlusele eelkõige karistusseadustikus (edaspidi KarS)³⁹ sätestatud isiku-, kodaniku- ja varavastased ja alaealiste vastu suunatud süüteod ning võlaõigusseaduses kahju õigusvastase tekitamisega seonduvad paragrahvid. Eriline rõhk on pööratud alaealiste suhtes toimepandavatele mittekontaktsetele seksuaalsüütegudele kui internetiahistamise tõenäoliselt kõige rägimatele ning ühiskonnas ilmselt enim tülgaastust tekitavatele avaldumisvormidele.

³⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2

³⁸ E.-J. Truuväli jt (koost). Eesti Vabariigi põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, paragrahv 17 p 3. - <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-17> (28.03.2017).

³⁹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.12.2015, 9

2.1. Karistusõiguslik regulatsioon

Internetiahistamisega kaasneva ähvardamise ja hirmutamise puhul tuleb silmas pidada, et peamiseks rikutavaks õigushüveks on inimese tervis kui üks tähtsamaid individuaalseid õigushüvesid, mille õiguskaitse tuleneb PS §-st 28. Tervis on inimese kehalise ja vaimse heaolu seisund. Kehaline heaolu on organismi korrasolek, s.o seisund, milles kõik koed ja elundid on terviklikud ja funktsioneerivad häreteta. Vaimne heaolu on seisund, milles inimene valitseb täielikult oma teadvust ning on vaba negatiivsetest emotsionaalsetest pingetest.⁴⁰ Teatavasti võivad aga psüühilised ründed põhjustada noores ja kogenematus inimeses palju kannatusi ja läbielamisi, mis võivad omakorda viia füüsilise enesevigastamiseni või eriti dramaatilistel juhtudel koguni enesetapuni. Interneti vahendusel kiusamist ja ahistamist peetakse distantsdeliktiks. Tegu, kus tegu ja tagajärg või teo osad on ajaliselt ja ruumiliselt lahutatud, nimetatakse distantsdeliktiks. „Ka selliste juhtude jaoks näevad Karistusseadustiku (KarS) § 11 lg 1 p-d 1 ja 3 ette võimaluse lugeda süüteo kohaks nii teo kui ka tagajärje saabumise koha.“⁴¹ „Tuleb arvestada sedagi, et teatud teodeliktide koosseisude korral (nt laim või solvamine, meil küll dekriminaliseeritud) on selgelt eristatavad tegu (nt solvava teksti ülespanek internetti või kirjutise avaldamine ühes riigis) ja sellega kaasnev tagajärg (solvangu teatavaks saamine teises riigis) kui süüteo tegelik *toimumine* teodelikti piires.“⁴² Karistusõiguslikus mõttes on oluline eristada ka alaealiste ning täisealiste poolt toimepandud süütegusid, kuna neid sanktsioneeritakse süüvõimest tulenevalt erinevalt. KarS § 33 kohaselt algab süüvõime alates 14. eluaastast. Alla 14-aastaste puhul tuleb lähtuda seega mitte karistusseadustikust vaid alaealise mõjutusvahendite seadusest. KarS § 87 sätestab aga, et arvestades neljateist- kuni kaheksateistaastase isiku kõlbelise ja vaimse arengu taset ning tema võimet oma teo keelatuselt aru saada või oma käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtida, võib kohus sellise isiku karistusest vabastada, kohaldades talle käesoleva paragrahvi punktides 1-5 märgitud mõjutusvahendeid.

⁴⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Kirjastus Juura 2015, lk 373.

⁴¹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2010, lk 171.

⁴² Samas, lk 172.

2.1.1. Isikuvastased süüteod

Tõenäoliselt ainsa isikuvastase süüteo veebiahistamise kontekstis moodustab ähvardamine KarS § 120 kohaselt. „Objektiivse koosseisu moodustab spetsiifiline tegu – ähvardamine, mille sisu on tapmine, tervisekahjustuse tekitamine või olulises ulatuses vara rikkumine või hävitamine ning mis on veenev.“⁴³ „Ähvardamisega rünnatav õigushüve on inimese tervis – kehaline ja vaimne heaolu. Eelkõige kahjustatakse antud kuriteoga kannatanu vaimset heaolu, tekitatakse temas emotsionaalselt kurnavat hirmutunnet (RKKK 3-1-1-59-11 p 9.1). Samas ei ole aga välistatud ka ähvarduse tagajärjel kehaliste tervisehäirete teke (kõnehäired, kõhulahtisus, peavalu jne). Lisaks on antud kuritegu suunatud isiku tahtevabaduse vastu, sest hirm süüdlase ees võib sundida kannatanut oma tahte vastaselt käituma.“⁴⁴ „Ähvardamine on kahju tekitamise kavatsuse teadvustamine, mis on suunatud teises inimeses hirmutunde tekitamisele. Tavaliselt toimub ähvardamine suuliselt või kirjalikult esitatud sõnades. Teadvustamine on võimalik ka konkludentse teoga, s.o teoga, millest kahju tekkimist on võimalik ühemõtteliselt järeldada.“⁴⁵ „Ähvardamine peab olema suunatud konkreetse kannatanus hirmutunde tekitamisele. Seega ei ole ähvardamisega tegu juhul, kui keegi teeb oma kuriteoplaani teatavaks kõrvalistele isikutele või teavitab avalikult kahju tekitamise kavatsusest, täpsustamata seejuures aega, kohta jm asjaolusid, mis võimaldaksid kannatanuid identifitseerida. Koosseisu kohaldamine eeldab, et konkreetne kannatanu ehk isik, kes tunneb oma elu, tervist või vara ohustatuna, oleks tuvastatav (RKKK 3-1-1-7-07 p 12.2; 3-1-1-57-11 p 9.1).“⁴⁶ „Ähvardamine eeldab, et ähvardaja ütleks või jätaks muul viisil mulje, et kahju tekitamine sõltub tema tahtest (RKKK 3-1-1-7-07 p 13).“⁴⁷ „Ähvardamine moodustab kommenteeritava kuriteokoosseisu üksnes siis, kui ähvarduse sisu ehk teadvustatav kahju on tapmine, tervisekahjustuse tekitamine või olulises ulatuses vara rikkumine või hävitamine /.../. Ei ole oluline, kas tapmine või tervisekahjustuse tekitamine lubatakse toime panna ähvardatava või kolmanda isiku suhtes. Kui aga ähvardus seisneb vara olulises kahjustamises, peab ähvardatav olema vara omanik või valdaja või omama selle suhtes muud erilist ja õigustatud huvi /.../. Tapmist, tervisekahjustuse tekitamist või vara rikkumist ei pea ähvardaja sõnaselgelt välja ütleva. /.../ Oluline on, et ähvardaja sõnakasutus või väljendusviis ning muud asjaolud (nt ähvardaja varasem käitumine) kogumis annaksid aluse koosseisupärase

⁴³ M. Kurm. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koost. J. Sootak, P. Pikamäe. Tallinn: Kirjastus Juura 2015, lk 382.

⁴⁴ Samas, lk 381-382.

⁴⁵ Samas, lk 382.

⁴⁶ Samas, lk 382.

⁴⁷ Samas, lk 382.

kahju tekitamist eeldada.⁴⁸ „Ähvardamine peab olema veenev, st kannatanul peab olema alust karta ähvarduse täideviimist. Kuna tegemist on objektiivse koosseisu tunnusega, tuleb asjaolud, millel kannatanu kartus põhineb, eraldi tuvastada (RKKK 3-1-1-59-11 p 9.2). Sellised asjaolud võivad nt olla ähvardusega kaasnevad teod /.../, samuti süüdlase isikuomadused ja varasem käitumine (nt karistatus vägivallakuritegude eest ja kannatanule teadaolev vägivald kolmanda isiku suhtes; RKKK 3-1-1-59-11 p 10.2). Nõue tuvastada kannatanu kartuse aluseks olevad objektiivsed asjaolud tähendab muu hulgas, et ähvarduse veenvuse hindamisel tuleb lisaks kannatanule lähtuda ka objektiivsest kõrvalseisjast. Reeglina saab ähvardust lugeda veenvaks siis, kui see lisaks kannatanule tunduks reaalne ka keskmisele mõistlikule isikule (RKKK 3-1-1-59-11 p 9.2). Siiski võib eripäraste kannatanute puhul keskmise kõrvalseisja reegli kõrvale jätta ning lähtuda ainult kannatanu arusaamast, nt võib laps võtta tõsiselt ka sellist ähvardust, mis täiskasvanule tundub tühine /.../.⁴⁹ Siinkohal on kahtlust äratava ähvarduse tõlgendamisel kohtuvälisel menetlejal ning kohtul äärmiselt oluline roll. „Ähvarduse veenvuse hindamisel ei ole aga tähtis, kas süüdlasel ka tegelikult oli ähvarduse täideviimise kavatsus ja võimalus (RKKK 3-1-1-7-07 p 13). Seetõttu ei ole kommenteeritava paragrahvi kohaldamisel tähtsust sellistel asjaoludel nagu ründevahendi olemasolu ja kõlblikkus (RKKK 3-1-1-11-00).⁵⁰ „Ähvardamise koosseisu teobjekt on isik, keda ähvardus on mõeldud hirmutama. Üldjuhul langeb ta kokku ähvarduse sisus sisalduva (nt tappa lubatava) isikuga, ent võimalik on ka ähvardamine kolmanda isiku tapmise või vigastamisega /.../. Teobjekt on aga sellelgi juhul isik, keda süüdlane püüdis hirmutada. Ka siis, kui ähvardus tehakse teatavaks kolmanda isiku vahendusel (tagaselja ähvardamine), ei ole kannatanu isik, kellele ähvardus vahetult teadvustatakse, vaid ikkagi isik, keda see süüdlase ettekujutuse kohaselt peaks hirmutama.⁵¹ „Ähvardamise teobjektide ring on teiste isikuvastaste kuritegudega võrreldes /.../ piiratud: ähvardada saab ainult inimest, kes on võimeline ähvarduse sisust aru saama. Ähvardamine ei ole võimalik imiku, raske vaimuhaige või teadvusetuse seisundis viibiva isiku suhtes, kes ei ole suuteline surma, selle põhjustamist jms kategooriaid mõtestama.⁵² „Subjektiivsest küljest eeldab vaadeldav koosseis tahtlust /.../. Süüteoosseis on täidetud, kui isik pani teo toime vähemalt kaudse tahtlusega. Tahtlik ähvardamine eeldab muu hulgas, et süüdlane teaks kindlasti või peaks võimalikuks, et kannatanu võtab ähvardust reaalsena. Kui ta seda aga ette ei näe, on vastutus välistatud. Ennekõike võib

⁴⁸ Samas, lk 382-383.

⁴⁹ Samas, lk 383.

⁵⁰ Samas, lk 383.

⁵¹ Samas, lk 383.

⁵² Samas, lk 383.

selline olukord tekkida siis, kui ähvarduse veenvus tuleneb kannatanu isikupärast /.../. Sel juhul on tegu koosseisueksimusega (§ 17), mis välistab tahtluse.⁵³ „Kuritegu ei ole lõpule viidud mitte ähvarduse väljendamise, vaid selle teatavaks saamisega kannatanule. /.../ Ähvardamise katsest saab ka rääkida juhul, kui ähvardus vastab küll veenvuse nõuetele, kuid sellegipoolest ei hakka kannatanu seda kartma (RKKK 3-1-1-57-11 p-d 10.1, 10.2).“⁵⁴

Siinkohal tuleb nentida, et kohtulahendite registris ei ole kajastatud KarS § 120 koosseisu järgi süüdimõistvat kohtulahendit, kus ähvardamine oleks toime pandud interneti vahendusel, rääkimata alaealisest ohvrist. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et kohtulahendite puudumine ei peegelda adekvaatselt tegelikku olukorda, kuivõrd oleks naiivne järeldada, et alaealiste internetis ähvardamist tegelikkuses ei eksisteeri.

2.1.2. Kodanikuõiguste vastased süüteod

2.1.2.1. Võrdõiguslikkuse vastased süüteod

KarS § 151 järgi on vaenu õhutamise tegevus, millega avalikult on kutsutud üles vihkamisele, vägivallale või diskrimineerimisele seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundiga, kui sellega on põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale. „Süütegu on suunatud võrdõiguslikkuse vastu; koosseis näeb ette kõige ohtlikuma teo, sest avalik üleskutse vihkamisele, vägivallale või diskrimineerimisele kahjustab kaitstavat õigushüve üldjuhul enam kui diskrimineerimiskeelu materiaalne rikkumine üksikjuhul, mis on karistatav § 152 või § 153 alusel. Antud süüteo ohtlikkust rõhutab PS § 12 lg 2, mis sätestab *expressis verbis*, et rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise on seadusega keelatud ja karistatav ning et samuti on karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel. Võrdsusõiguse rikkumine eeldab seda, et rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste veendumuste, seksuaalse sättumuse, varalise või sotsiaalse seisundi alusel eristatavate gruppide puhul ühe grupi (*meie*) liige eitab teise gruppi (*nemad*) kuuluvate isikute võrdväarsust esimese grupi liikmetega (RKKK

⁵³ Samas, lk 383-384.

⁵⁴ Samas, lk 384.

3-1-1-117-05).⁵⁵ /.../ „kirjeldatud objektiivsed tunnused seisnevad tegevuses, millega on avalikult kutsutud üles /.../ vihkamisele, vägivaldale või diskrimineerimisele süüteo koosseisus loetletud tunnuste alusel. Isiku süüditunnistamiseks on vaja selgitada välja konkreetne sotsiaalne grupp, kelle vastu üleskutse on suunatud (RKKK 3-1-1-117-05). Karistatav tegu võib olla sõnades väljendatud üleskutse, mis on tehtud avalikkusele kättesaadavaks trükitud teksti, ringhäälingu (televisiooni, raadio) kaudu levitatava või avalikus kohas esitatud suulise teate, samuti üldkasutatavas arvutivõrgus levitatava kirjaliku või suulise tekstina. Lisaks sõnades väljendatule võib üleskutse seisneda ka avalikkusele kättesaadavaks tehtud (liikumatus või liikuvus) pildis või ka avalikus tegevuses, nt teatud nahavärviga inimest kujutava stiliseeritud nuku põletamises vms. Süüteo koosseisu realiseerimiseks on vajalik, et üleskutse oleks esitatud avalikus kohas või et üleskutse oleks tehtud kättesaadavaks määramata isikute ringile.“⁵⁶ „Avalik üleskutsumine eeldab, et edastatav sõnum oleks selline, millega mitte lihtsalt ei väljendata oma vaenulikku meelestatust mingi KarS §-s 151 nimetatud grupi vastu, vaid mis võiks kutsuda vihkamist või vägivalda esile ka teistes isikutes, tuua kaasa mingi sotsiaalse grupi vastu suunatud vihkamise, vägivalda või diskrimineerimise leviku. Kuna teo ohtlikkus seisneb just vaenu levimise võimaluses, saab koosseisule vastavast üleskutsesest rääkida ainult juhul, kui see võiks leida ühiskonnas vastuvõttu. Seega tuleb lisaks sellele, millist gruppi vihkama või kelle suhtes vägivalda tarvitama üles kutsutakse, vaadelda ka eristamissuhte teist, n-ö *meie* poolt. See tähendab, et üleskutse vastab § 151 koosseisule ainult juhul, kui grupp, kellele üleskutse võiks mõjuda, on tõsiselt võetav nii oma arvukuselt kui ka sisuliste tunnuste poolest. Isiku süüditunnistamine eeldab selle grupi tuvastamist, kellele üleskutse on suunatud (RKKK 3-1-1-117-05). Kommentaari autor ei nõustu viimati nimetatud Riigikohtu seisukohaga, sest vaenu võib õhutada ka üldiselt, ilma üleskutse sihtgruppi valimata, ning seadusandja mõtte kohaselt ei ole vaenu õhutamisel oluline, kellele konkreetselt on vaenu õhutatav üleskutse suunatud. Selle seisukoha osas on ka riigikohtunikud eriarvamusel (RKKK 3-1-1-117-05).“⁵⁷ „Teo objektiivsete tunnuste hindamisel tuleb vaadelda mitte ainult konkreetset märki (sõna, fraasi, lauset, žesti, kujutist), millele üleskutsuv iseloom omistatakse, vaid ka konteksti, milles see on esitatud, ning tähendusvarjundit.“⁵⁸ „Süütegu on lõpule viidud, kui toimepanija on teinud kõik temast oleneva süüteo koosseisu tunnustele vastava üleskutse jõudmiseks avalikkuseni ja tagajärje saabumiseks

⁵⁵ J. Tehver. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koost. J. Sootak, P. Pikamäe. Tallinn: Kirjastus Juura 2015, lk 439.

⁵⁶ Samas, lk 439.

⁵⁷ Samas, lk 439-440.

⁵⁸ Samas, lk 440.

(ohu põhjustamiseks). Teo lõpuleviimise seisukohalt ei ole oluline, kas tagajärg realselt saabus või mitte. Vaenu õhutamise katsega on tegemist siis, kui mõni üleskutse avalikkuseni jõudmiseks vajalik tegu jäi tegemata (nt koostati ja trükiti rahvuslikule vihkamisele üleskutsuv lendleht, aga ei jõutud seda veel levitada) või üleskutse tagajärjel ei tekkinud ohtu isiku elule, kuigi sellise ohu tekkimine oli võimalik.⁵⁹

Justiitsministeeriumi koduleheküljelt leiab artikli⁶⁰ vaenu õhutamise vastase eelnõu menetlemise kohta. Eestil on Euroopa Liidu liikmena 2008. aasta raamotsusest tulenevalt kohustus muuta vaenule kihutamine karistatavaks. Praegu on vaenu õhutamise sõnastus seotud reaalse ohu tekitamisega, mistõttu peab piltlikult öeldes lisaks ähvardusele olema ka kirves juba õhku tõstetud. Kuid sellisel juhul on juba hiljaks jäänud: sekkumine on võimatu, kirves ka langeb ja pannakse toime kuritegu. Eelnõu eesmärk on luua võimalus sekkuda õigel ajal ja hoida ära raskemad tagajärjed. 2015.a. suvel oli toonane justiitsminister seisukohal, et täna kehtiva seaduse järgi saab vaenu õhutaja vastutusele võtta alles siis, kui esineb reaalne oht inimese elule, tervisele või varale. Sellise ohu olemasolu tõendamine on põhjustanud probleeme praktikas just nende osas, kelle vastu vaenu õhutatakse. Analüüs näitab, et kõrge lävi, enne kui saab reaalse tagajärgedega vaenu õhutamist rääkida, võib mõningatel juhtumitel viia juba kättejõudvate tagajärgedeni, mis oleks uue regulatsiooniga õigeaegselt ärahoitavad. Kui täna on vaenu õhutamise kuritegu üksnes siis, kui sellega on põhjustatud inimese surm või tervisekahjustus või muu raske tagajärg, saab eelnõu kohaselt tulevikus isikut karistada siis, kui ta sihikindlalt vihkamisele või vägivallale kihutab. Muudatused ei tähenda, et näiteks igat netikommentaatorit saab tulevikus mõne kommentaari eest vastutusele võtta. Karistatav on eelnõu kohaselt üksnes selline vägivallale või vihkamisele kihutav eesmärgipärane tegevus, mis on avalikku rahu häiriv või mida tehakse süstemaatiliselt. Avalikku rahu häiriv oleks näiteks teatud rahvusest isikute vihkamisele üleskutsuva agressiivse kõne pidamine tänaval või muus avalikus ruumis ning süstemaatilisus on pidevalt, vähemalt kolmandat korda aset leidev tegevus, milles avaldub vaenu õhutaja tegevuse kuritahtlikkus ja järjekindlus.⁶¹

Käesolevaks hetkeks ei ole karistusseadustikus vastavat muudatust tehtud, mistõttu on vaenu õhutamise tuvastamine ning õhutaja vastutusele võtmine praktikas jätkuvalt raskendatud.

⁵⁹ Samas, lk 440.

⁶⁰ Vaenu õhutamise vastane eelnõu - <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/vaenu-ohutamise-vastane-eelnou> (03.04.2017).

⁶¹ Justiitsministeerium soovib muuta vaenu õhutamise kuriteoks, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 15.07.2015 – <http://www.ekei.ee/et/uudised/justiitsministeerium-soovib-muuta-vaenu-ohutamise-kuriteoks> (03.04.2017).

Asjaolu, et eelmainitud eelnõu ei ole veel valminud, viitab sellele, et erinevad huvigrupid (Eesti naisühenduste ümarlaud, advokatuur, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, inimõiguste keskus, ajakirjanike liit, kirikute nõukogu, Tartu ülikooli õigusteaduskond, Eesti interneti kogukond, naisuurimus- ja teabekeskus, Tallinna tehnikaülikooli õiguse instituut, riigikogu õiguskomisjon, inimõiguste instituut jt) ei ole üksmeelse seisukoha ning sõnastuseni jõudnud. Tõenäoliselt näitab ka riigikohtunike seas valitsev erimeelsus, et vajalikust küpsusastmest seadusloomes jääb selle konkreetse süüteo puhul puudu.

Paraku ei ole teada, kas just antud asjaolu mängib rolli selles, et siiani ei ole vaenu õhutamise eest kedagi Eesti Vabariigis süüdi mõistetud. Kriminaalstatistika järgi väljaandes Kuritegevus Eestis 2015⁶² on 2015.a. registreeritud vaenukuritegude kohta kogutud ülevaade märksõnaotsingu abil KarS-i §-de 151–152 alusel registreeritud kuritegude, menetleja märgitud juhtumiliigi (rassism), motiivi (rassiline/rahvuslik vaen) ja registreeritud kuritegude episoodikirjeldustest. 2015. aastal registreeriti küll üks vaenu õhutamise juhtum, kus vaenu õhutamisega kaasnes ka füüsiline vägivald kannatanu vastu, kuid süüdimõistvat lahendit selles osas käesolevaks hetkeks tehtud ei ole. Väljaande Kuritegevus Eestis 2016⁶³ andmetel registreeriti 2016. aastal vähemalt 15 vaenukuritegu, sh ei registreeritud ühtegi vaenu õhutamise (KarS-i § 151) juhtumit. KarS-i § 151 alusel registreeriti 2 väärtegu, neist ühel juhul lõi tundmatu isik Tallinnas trammis kergelt 28-aastaselt Nigeeria kodanikku, õhutades sellega sotsiaalset vaenu seoses kannatanu nahavärviga. 2016. aastal registreeritud 15 vaenukuriteost 3 olid kehalise väärkohtlemise juhtumid, 10 avaliku korra rasked rikkumised. 63% vaenukuritegude puhul peeti teo toimepanemise motiiviks kannatanu tegelikku või arvatavat rassi, usku või päritolu. Umbes veeranditel juhtudel oli motiiviks kannatanu tegelik või arvatav seksuaalne sättumus/identiteet. Ühel puhul oli vaen tingitud ka kannatanu puudest. Registreeritud vaenukuritegudest kolm olid suunatud alaealiste vastu. Rassi, usu või päritolu tõttu vaenukuriteo ohvriks langenud kannatanud olid pärit Nepaalist, Nigeeriast, Ukrainast, Brasiiliast, Saksamaalt ja Pakistanist. Mitmel juhul rünnati nt Saksa, Hollandi päritolu Eestis viibivaid isikuid nende eesti või vene keele mitteoskamise tõttu. 2016. aastal registreeriti vaid üks võrdõiguslikkuse rikkumise kuritegu (KarS-i § 152 lg 2). Üks vaenukuriteo juhtum registreeriti looma julma kohtlemisena (KarS-i § 264), kuna jalaga löödi Brasiilia päritolu tumedanahalisele isiku koera. Kusjuures ründaja ja rünnatava koerte vahel

⁶² A. Ahven jt.. Kuritegevus Eestis 2015. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn. 2016 - <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2015>, lk 57 (09.04.2017).

⁶³ A. Ahven jt.. Kuritegevus Eestis 2016. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn. 2017 - <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2016-0>, lk 63 (21.04.2017).

agressiooni ei olnud, kuid teo toimepanija käskis kannatanul Eesti riigist kaduda, põhjendades, et viimasel pole õigust siin olla. Ühel teisel korral haaras kuriteo toimepanija teiste laste juuresolekul nelja-aastast mustanahalist last hoidval naisel kõrist ja põhjustas talle ka muul moel valu. Lisaks hõikas ründaja hiljem kannatanule järele: „Kaduge ära jah oma neegriga!“

2014. aasta laste hälbiva käitumise uuringu⁶⁴ andmetel oli 6% 13–16aastastest lastest kogunud vägivallaga ähvardamist või selle tarvitamist usutunnistuse, keele, nähavärvuse, sotsiaalse seisundi või muu sarnase tõttu uuringule eelnenud aastal (elu jooksul 8,1%). Seejuures vastasid lapsed, et 48% rünnetest juhtus kas koolis või kooli õues. Rünnete ohvriks langesid mõnevõrra sagedamini poisid. Õpilastelt sooviti teada saada, mis põhjusel neid vägivallaga ähvardati või seda nende vastu kasutati. Väljapakutud vastusevariantidest valisid ohvid kõige rohkem „muu isikuomaduse pärast“ (36,5% ohvritest), järgnes „sotsiaalse seisundi pärast“ (22,6%) ning „keele pärast“ (21,9%). „Muu isikuomaduse pärast“ tähendab seda, et kõige rohkem sattusid õpilased vaenu motiivil rünnete ohvriks välimuse pärast. Soolises võrdluses vägivalla või vägivallaga ähvardamise ohvriks langemise põhjused tüdrukute ja poiste puhul suurt ei erinenud. Erandiks oli ainult sotsiaalne seisund, mida oli enda vastu agressiivse käitumise põhjusena märkinud 28,1% tüdrukutest ja 17,8% poistest. Vene koolides õppivad lapsed langesid sagedamini vägivallaga ähvardamise või vägivalla ohvriks rahvuse, keele ja usutunnistuse pärast. Vene lapsed märkisid agressiivse rünnaku või ähvarduste põhjusena kõige rohkem keelt (34%), järgnesid rahvus ja usutunnistus (mõlemad 25%). Eesti laste vastustes on kõige sagedasem põhjus „muu põhjus“ (44%) või sotsiaalne seisund (24%).

2.1.2.2. Põhivabaduste rikkumised

KarS § 157¹ käsitleb delikaatsete isikuandmete ebaseaduslikku avaldamist. „Kooseisu objektiivsed tunnused seisnevad delikaatsete isikuandmete ebaseaduslikus avaldamises või neile ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises.“⁶⁵ Delikaatsete isikuandmete loetelu leiab isikuandmete kaitse seaduse⁶⁶ (edaspidi IKS) § 4 lõikest 2. „Isikuandmed on mistahes andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, sõltumata nende kujust või vormist (IKS § 4 lg 1).“⁶⁷ Üheks andmete töötlemise viisidest on ka avaldamine. „Avaldamine on teabe teatavakstegemine teisele isikule. Piisab, kui teave avaldatakse ainult ühele isikule. Ei ole oluline,

⁶⁴ A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski, lk 28-35.

⁶⁵ A. Nõmper. Kommenteeritud väljaanne. Koost. J. Sootak, P. Pikamäe. Tallinn: Kirjastus Juura 2015, lk 449.

⁶⁶ Isikuandmete kaitse seadus. - RT I 2007, 24, 127... RT I, 06.01.2016, 10

⁶⁷ A. Nõmper, lk 449.

kas isikul, kellele avaldati isikuandmeid, on saladuses hoidmise kohustus või mitte. /.../ Avaldamine on võimalik igasuguses vormis (ka suuliselt), tegevuse või tegevusetusega, kuid avaldamine ei ole võimalik vaikimisega.⁶⁸ „Juurdepääsu võimaldamine on nt infosüsteemis autentimiseks vajalike esemete või salasõnade üleandmine teisele isikule, kes oma tegelikku identiteeti varjates saab seeläbi juurdepääsu delikaatsetele isikuandmetele. Samuti on tegemist juurdepääsu võimaldamisega, kui isikule luuakse nt oma kasutajakonto, mille abil ta saab enda identiteeti kasutades juurdepääsu teise isiku delikaatsetele isikuandmetele.“⁶⁹ IKS § 10 lõike 1 kohaselt on andmete avaldamine või juurdepääsu võimaldamine on ebaseaduslik, kui selleks ei ole andmesubjekti kehtivat nõusolekut või seadusest tulenevat alust.

§-s 157² on reguleeritud teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine. „Sätte eesmärk on tagada PS §-s 26 sätestatud igapäevaelis pöördumisele. See põhiõigus sisaldab endas ühtlasi ka õigust oma kujutisele ja sõnale, mida identiteedivargusega kõige otsesemalt rünnatakse. /.../ isikuõiguste rikkumisi ei panda tihti toime varalisel eesmärgil, vaid just teise isiku mittevaraliste hüvede (hea nimi, maine jne) kahjustamiseks.“⁷⁰ Objektivne koosseis võib seisneda kolmes teos: edastamises, juurdepääsu võimaldamises ning kasutamises. „Edastamine on aktiivse tegevusega teisele isikule kättesaadavaks tegemine (e-postiga edastamine, teisele isikule ligipääsetavasse serverisse üleslaadimine, füüsilisel andmekandjal üleandmine jne).“⁷¹ Juurdepääsu võimaldamist on käsitletud töö eelmises paragrahvis. „Kasutamine on isikuandmetega ükskõik millisel viisil toimingute tegemine. Kõik teod peavad olema toime pandud ilma nõusolekuta.“⁷²

Paraku ei õnnestunud kohtulahendite registrist leida lahendeid, mis oleksid olnud seotud interneti teel delikaatsete isikuandmete ebaseadusliku avaldamisega ning teise isiku identiteedi ebaseadusliku kasutamisega. Sarnaselt kohtulahendite puudumisele internetis toimuva ähvardamise puhul, ei saa luua järeldust, et ülaltoodud süütegusid praktikas ei esine.

2.1.3. Süüteod alaealise vastu

Alaealine on kehtiva õiguse järgi isik, kes ei ole saanud kaheksateist aastat vanaks. Karistusseadustiku 11. peatüki teises jaos sisalduvate koosseisude järgi sõltub vastutus sellest,

⁶⁸ Samas, lk 448.

⁶⁹ Samas, lk 449-450.

⁷⁰ Samas, lk 450.

⁷¹ Samas, lk 450.

⁷² Samas, lk 451.

kas tegemist on süüteo alla kaheksateistaastase (§-d 175¹, 178 jm) või alla neljateistaastase (§ 179) isiku vastu. Vaadeldavas jaos sisalduvate süüteo koosseisudega kaitstud õigushüve on alaealise normaalne vaimne, seksuaalne ja üldine füüsiline areng. Normaalse arengu all peetakse silmas alaealise sellist arengut, mis kulgeb tema eale vastavalt ning ei ole teise isiku sekkumisega mõjutatav. Alaealise normaalset arengut kaitstes tagab seadusandja karistusõigusliku kaitse ühtlasi ka avalikule korrale.⁷³ Lapseealiseks isikuks peetakse karistusõiguslikus mõttes alla 14-aastast isikut.

Seksuaalsüüteod jagunevad kontaktseteks ning mittekontaktseteks. Mittekontaktsete seksuaalsüüteod alaealise vastu jagunevad omakorda pornograafiasüütegudeks (KarS § 175¹ ja § 178) ning lapseealise seksuaalseks ahvatlemiseks ning peibutamiseks (KarS § 178¹ ja § 179). Käesolevas alapeatükis tulevad analüüsimisele ka selliseid süüteod nagu inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil (KarS § 175) ning alaealisele julmuse eksponeerimine (KarS § 180), millest viimane on küll sellest loetelust ainsana väärtegu.

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna poolt avaldatud 2015.a. kokkuvõtliku kriminaalstatistika⁷⁴ kohaselt kasvas pornograafiasüütegude arv 120-ni (+51) ja lapseealise seksuaalse ahvatlemise juhtumite arv 96-ni (+44), seega oli mittekontaktsete seksuaalkuritegude osakaal võrreldes 2014. aastaga veidi suurem (43% vs 33%). Mittekontaktsete seksuaalsüütegude toimepanemises mõisteti 2015. aastal süüdi 37 inimest, mis moodustas 32% kõigist seksuaalsüütegude eest süüdimõistetutest. Inimkaubandusega alaealise ärakasutamise eesmärgil seotud kuritegude arv kasvas 2015.a. võrreldes eelmise aastaga 15-lt juhtumilt 63. juhtumini ehk 48 juhtumi võrra. Alaealisele julmuse eksponeerimise osas paraku statistika puudub.

2016.a. kokkuvõtliku kriminaalstatistika⁷⁵ kohaselt oli mittekontaktsete seksuaalkuritegude arv võrreldes 2015. aastaga pisut väiksem (211 vs 216). Registreeritud pornograafiasüütegude (118 vs 120) ega lapseealise seksuaalse ahvatlemise juhtumite arvus (93 vs 96) ei toimunud märkimisväärseid muutusi. Kõigist seksuaalkuritegude toimepanijatest 38% (34 isikut) mõisteti süüdi üksnes mittekontaktse seksuaalkuriteo toimepanemises. Peaaegu kõik (90%), kes mõisteti süüdi vaid mittekontaktsetes seksuaalkuriteos, olid toime pannud ainult üht liiki seksuaalkuritegusid. Inimkaubandusega alaealise ärakasutamise eesmärgil seotud registreeritud kuritegude arv vähenes 4 juhtumi võrra (59 vs 63).

⁷³ J. Sootak (2015), lk 460.

⁷⁴ Ahven jt (2015), lk 44-55.

⁷⁵ Ahven jt (2016), lk 48-56.

Hea meel on tõdeda, et Eestis on hakatud laste vastu toimepandavate süütegude vastu võitlema üha suuremal areenil. Nimelt edastas justiitsministeerium välisministeeriumile lapsi seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise eest kaitsva Lanzarote konventsiooniga ühinemise eelnõu, et see valitsuse poolt kinnitada. Konventsiooniga ühinemine peaks aitama lapsi kaitsta senisest enam ka piiriüleste kuritegude puhul. Konventsiooni nurgakivideks on seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise preventatsioon, seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise ohvriks langenud laste õiguste kaitse tagamine ning lapse seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise vastases võitluses riigisisese ja rahvusvahelise koostöö edendamine. Dokumendil on oluline tähtsus eelkõige lastevastase seksuaalkuritegevuse vastu võitlemisel, lapsesõbraliku menetluspraktika ühtlustamisel ning sotsiaalteenuste kvaliteedi ja mõjususe parandamisel. Konventsiooni läbivaks põhimõtteks laste kaitsmisel on erinevate valdkondade integreeritus, mistõttu nõuab konventsiooni sätetele vastamine jätkuvaid ja ühiseid pingutusi nii sotsiaal-, tervise-, haridus- kui õiguskaitsevaldkonnalt. Justiitsministri sõnul on konventsioon kavas ratifitseerida Eesti Euroopa Nõukogu eesistumise jooksul.⁷⁶

Alljärgnevalt analüüsitakse KarS-i §-e 175, 175¹, 178, 178¹, 179 ning 180:

1) Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil - § 175

Antud paragrahvi teokoosseis näeb ette noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise, et ta alustaks või jätkaks kuriteo toimepanemist, kerjamist, prostitutsiooniga tegelemist või tavapäratutel tingimustel töötamist või astuks modelli või näitlejana üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 133 sätestatud süüteokoosseis, samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku käesolevas paragrahvis nimetatud tegevusele muul viisil kaasaaitamise.

„Kaitstav õigushüve on alaealise normaalne vaimne areng, sh õiguskuulekas hoiak ja seksuaalne areng /.../. Normaalse seksuaalse arengu all mõeldakse alaealise arengut, mida ei mõjutata eale kohatu seksuaalse elamuse või hoiaku kujunemisega. Kõrvalhüvena kaitstakse ka alealise tervist,

⁷⁶ Eesti ühineb lapsi seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise eest kaitsva konventsiooniga. Delfi. 18.08.2016 - <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/eesti-uhineb-lapsi-seksuaalse-arakasutamise-ja-kuritarvitamise-eest-kaitsva-konventsiooniga?id=75374753> (07.04.2017)

sest koosseisus nimetatud kahjulikud tegevused (nt prostitutsiooniga tegelemine) võivad ohustada ka tema vaimset ja füüsilist tervist /.../.⁷⁷

„Vaadeldav, inimkaubandusega (§ 133) sarnaselt sõnastatud koosseis koondab nüüd kokku kõik kuriteod, mille sisu on alaealise kallutamine mingile ühiskonnas taunitud ja alaealise arengule kahjulikult mõjuda võivale tegevusele, samuti sellisele tegevusele kaasaaitamise. Kuriteokoosseisu nimetuses viidatakse ärakasutamise eesmärgile seetõttu, et üldjuhul pannakse vastavaid kuritegusid toime selleks, et alaealise tegevuse pealt kasu teenida.“⁷⁸

„Mõjutamisena tuleb käsitada iga tegu, millega üritatakse tekitada alaealises soovi või valmisolekut alustada või jätkata mõne koosseisus loetletud kahjuliku tegevusega. Üldjuhul peetakse silmas positiivse alatooniga verbaalset mõjutamist ehk veenmist, nagu raha pakkumist, tegevuse üleskiitmist, hirmude mahavõtmist jne.“⁷⁹

„Alaealise mõjutamine alustama kahjuliku tegevusega tähendab tegu, mis peaks süüdlase arvates viima alaealise kahjuliku tegevuseni. Mõjutamine jätkama on alaealise mõjutamine, et ta ei loobuks kahjulikust tegevusest, intensiivistaks tegutsemist, muudaks või täiendaks tegevusvormi jne. Kuritegu on lõpule viidud mõjutamises seisneva teoga. Kas mõjutatav isik mõjutamist ka kuulda võtab ja kahjuliku tegevusega alustab või jätkab, tähtsust ei oma.“⁸⁰

Pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seaduse (edaspidi PorTS) § 1 lg 2 p 3 järgi on pornograafia kujutamiseviis, mis teisi inimlikke seoseid kõrvale või tagaplaanile jättes toob labaselt ja pealetükkivalt esile seksuaalsed toimingud. „Erootika on kujutamiseviis, mille eesmärk ei ole sugulise erutuse tekitamine, vaid kehalise või vaimse seksuaalelamuse esilekutsumine kunstilise kujundi kaudu. Erootiline teos ei pea tingimata sisaldama vihjet seksuaalsele toimingule. Pelgalt alasti või osaliselt paljastatud keha kujutamisest nt fotol erineb erootiline teos selle poolest, et viimasel võib modell olla spetsiaalselt poseerinud. Pornograafia ja erootika üks piiritlemise kriteeriume seisneb selles, et esimesel juhul kujutatakse üksnes seksuaaltoimingut, seostamata seda muude elunähtustega, seega ümbritsevast elust isoleerituna (isoleerimiskriteerium). Teose hindamine erootilise või pornograafilisena on

⁷⁷ M. Kurm, lk 467.

⁷⁸ Samas, lk 467.

⁷⁹ Samas, lk 468.

⁸⁰ Samas, lk 468.

õigusliku tunnuse tuvastamine ning kuulub eelkõige kohtu pädevusse (RKKK 3-1-1-146-05 p 8).⁸¹

„Pornograafiline või erootiline teos on joonistus, graafiline leht, maal, skulptuur, foto, heliteos (laul, kuuldemäng vms), film, näidend, tantsulavastus jms. Teos võib olla paber kandjal (foto või joonistus), aga ka edastatav elektronpostiga (e-kiri) või paikneda arvutivõrgus. Teos tähendab võimalust seda esitada (näidata või kuulata anda), mistõttu nt alaealise kõnetamine pornograafilise või erootilise sisuga jutuga ei kujuta endast nimetatud teost /.../. Ka ei ole teos käesoleva paragrahvi mõttes kirjutus /.../. Teose lugemisel erootiliseks või pornograafiliseks ei ole oluline teose enese valmimine ega selle järgnev võimalik kasutamine; teosena on käsitletavad ka fotod, mida isik hoiab enda jaoks ja üldsuse eest varjatuna (RKKK 3-1-1-146-05 p 8). Etteaste on teos, mis on mõeldud vahetult jälgimiseks ehk mida vaadatakse otse ja elusuuruselt (n-ö live'is), nt striptiisitants, seksuaalakti sisaldav näidend jne.“⁸²

„Modell on joonistamisel, maalimisel, skulptuuri loomisel või foto tegemisel poseeriv isik. Näitleja on heliteoses, näidendis või filmis (sh nt muusikavideos) esinev isik. Ülesastumine tähendab modellina poseerimist või näitlejana esinemist ehk heliteoses, näidendis või filmis näitlejana osalemist.“⁸³

Viimasel paaril aastal on kõige levinum alaealiste ärakasutamine inimkaubanduse eesmärgil. Selle kuriteo paari viimase aasta statistika näitab, et palju korduvaid kuritegusid on toime pannud samad inimesed samade inimeste vastu. 2015. aastal pandi alaealiste ärakasutamisuhtumeid (KarS-i § 175) toime 7–17-aastaste alaealiste vastu, kõige enam oli kannatanute seas 13–17-aastaseid lapsi. Suurema osa alaealiste ärakasutamisuhtumeid panid kurjategijad toime nt Facebooki, Skype'i, veebikaamera vahendusel, kasutades eri kasutajakontosid ja nimesid. Mitmel korral lubati lastele veebimängude keskkonnas eriõigusi, kui lapsed nõustuvad poseerima veebikaamera ees erootilistes ja pornograafilistes poosides, nt võtma paljaks rindu, suguelundeid ja masturbeerima. Kurjategijatel ei õnnestunud alati lastelt pilte ja videoid kätte saada ja laste seas leidis ka neid, kes ei saanud pilte endast, vaid saatsid netist leitud teiste, nii võõraste kui tuttavate laste pilte.⁸⁴ 2016. aastal registreeriti alaealiste ärakasutamisuhtumeid 59 korral 8–18-aastaste laste suhtes. Ärakasutamisuhtumeid pandi lisaks eelnimetatud

⁸¹ Samas, lk 469.

⁸² Samas, lk 469-470.

⁸³ Samas, lk 470.

⁸⁴ Ahven jt (2015), lk 51-52.

veebikeskkondadele toime ka muudes suhtlusvõrgustikes (nt Snapchat, VKontakte). Üldjuhul lubati lastele raha, kui nad nõustuvad poseerima veebikaamera ees erootilistes ja pornograafilistes poosides, olema näitlejateks või modellideks pornograafilises teoses ning alustama prostitueerimist. Lisaks tehti neile ettepanekuid astuda kurjategijatega kas vahekorda või siis mõjutati neid raha eest kas käe abil või suuga kurjategija suguelundeid stimuleerima ja aitama kaasa nende seksuaalse rahulduse saamisele. Raha pakuti 10–300 euroni olenevalt seksuaal-aktist (vahekord, käega/suuga masturbeerimine). Vahekorra eest pakuti tavapärasest rohkem raha: 50–300 eurot korra eest.⁸⁵

Viru Maakohtu 09.06.2015 otsusega kriminaalasjas nr 1-15-4738⁸⁶ mõisteti süüdi mees, kes suhtles korduvalt paljude noormeestega Facebooki vahendusel ja nõudis neilt erootilisi ja pornograafilisi pilte. Kohus leidis, et süüdistatav, mõjutades korduvalt nooremaid kui 18-aastaseid isikuid astuma modelli või näitlejana üles erootilises või pornograafilises etteastes või teoses, pani toime KarS § 175 lg 1¹ järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Eesti Ekspress avaldas 15. märtsil 2017 artikli⁸⁷, milles on juttu keskealisest pereisast ning endisest politseinikust Peetrist, kellele on esitatud kahtlustus erinevates seksuaalkuritegudes, millest raskeim on inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil. Peeter otsis Facebookis sõprust teismeliste tüdrukutega ja veenis neid raha eest kolmandate isikutega seksima. Koolitüdrukutega lävides oli Peetri eesmärgiks muuhulgas saada ka ise seksuaalset rahuldust. Seks võis toimuda erineval moel, nii käe kui suuga. Lisaks saatis ta lastele ka video sellest, kuidas ennast seksuaalselt rahuldab. Vägivaldat ei tarvitanud Peeter kunagi. Ta suutis tüdrukuid sõnadega niimoodi veenda, et nad temaga nõustusid. Peeter aitas tüdrukuid rahaliselt. Sõidutas neid autoga, viis einestama, andis oma telefoni, vahel maksis mõnikümmend eurot. Ühel tüdrukul läks vaja koolitarbeid, nt A4 paberit, pliiatsit ja kustukummi. Peeter ostis need ja sai selle eest seksi. Summad koolitarvete eest küündisid 10–20 euroni. Tüdrukute prostitueerimine toimus portaali Iha.ee vahendusel. 2016/2017 õppeaasta hakul, augusti lõpust oktoobri alguseni, kohtusid need koolitüdrukud kolmeteistkümne mehega, seksioستjate vanus ulatus kahekümnendatest kuni ligi kuuekümmend eluaastani. Tegevus toimus seksioستjate sõidukites. Mõni neist ostis samalt koolitüdrukult teenust mitmel korral. Hind kujunes sõltuvalt seksuaalse tegevuse liigist 100–400 euroni. Osa meestelt saadud raha said tüdrukud endale ning ülejäänud andsid Peetrile. Politsei on

⁸⁵ Ahven jt (2016), lk 57.

⁸⁶ VMKo 09.06.2015, 1-15-4738

⁸⁷ Pereisa värbas Facebookist kupeldamiseks koolitüdrukuid. Eesti Ekspress. 15.03.2017 - <http://ekspress.delfi.ee/kuum/pereisa-varbas-facebookist-kupeldamiseks-koolitudrukuid?id=77529990> (09.04.2017).

leidnud kõik kolmteist seksioštjat ja nad antakse kohtu alla. Süüdimõistmisel näeb seadus 14–18-aastaselt seksi ostmise eest ette kuni kolmeaastase vangistuse.

2015. aastal mõisteti 11 inimest süüdi alaealiste ärakasutamises inimkaubanduse eesmärgil. Kohtulahendid sõlmiti üldjuhul kokkuleppemenetluses. Alaealiste ärakasutamise eest määrati karistustena vanglakaristus kahest kuue aastani ja realselt täitmisele pöörati vanglakaristus üheteistkümnest karistatud isikust 3 puhul täies ulatuses, 3 puhul osaliselt. Nii nende kui teiste kohta, kelle karistust täielikult täitmisele ei pööratud, määrati tingimisi karistus 2–5-aastase katseajaga. Ühe isiku karistus ei ole teada, sest kohtuasi oli konfidentsiaalne. Paarile inimesele määrati kohustus läbida omal kulul seksuaalsuunitlushäire raviprogramm ja üldjuhul keelati neil katseajal alaealistega suhelda.⁸⁸ 2016. aastal mõisteti 8 inimest süüdi alaealiste ärakasutamises inimkaubanduse eesmärgil (§ 175). Kohtulahendid sõlmiti üldjuhul kokkuleppemenetluses, üksnes kaht kohtuasja arutati üldmenetluses. Alaealiste ärakasutamise eest määrati vanglakaristused ühest aastast ning neljast kuust kuni viie aastani. Vangistus pöörati kogu ulatuses realselt täitmisele neil kurjategijatel, keda oli varasemalt tingimisi karistatud. Neile, kelle karistust täielikult täitmisele ei pööratud, määrati tingimisi karistus 2–5-aastase katseajaga. Kolmele inimesele määrati kohustus osaleda kriminaalhoolduse vältel sotsiaal-programmis ja kaks kurjategijat võtsid endale kohustuse läbida omal kulul seksuaalsuunitlushäire raviprogramm või külastada seksuoloogi/psühhiaatrit. Ühele isikule kohaldati pooleks aastaks elektroonilist järelevalvet. Reeglina keelati katseajal alaealistega suhelda, sh alaealiste sugulastega. Nii mõnigi neist kurjategijatest korraldas ka alaealistelt seksi ostmist (§ 145).⁸⁹

2) Lapspornole juurdepääsu taotlemine ja selle jälgimine - § 175¹

Selle paragrahvi objektiivne koosseis sisaldab kahte alternatiivset tegu, milleks on lapspornole juurdepääsu taotlemine ning noorema kui kaheksateistaastase isiku osalusel toimuva pornograafilise etteaste jälgimine või noorema kui neljateistaastase isiku osalusel toimuva pornograafilise või erootilise etteaste jälgimine.⁹⁰

„Lapspornole /.../ juurdepääsu taotlemine on lapspornot sisaldava teose vaatamiseks, lugemiseks või kuulamiseks võimaluse otsimine ja tekitamine. Eelkõige peetakse silmas lastepornot

⁸⁸ Ahven jt (2015), lk 55.

⁸⁹ Ahven jt (2016), lk 61.

⁹⁰ M. Kurm, lk 471.

sisaldavate Interneti-lehekülgede otsimist, neile sisenemist ja seal piltide, filmide vm teoste vaatamist neid teoseid enda arvutisse tõmbamata. Kui lapspornot sisaldav teos tõmmatakse enda arvutisse, tekib süüdlasel teose üle valdus (ostu korral ka omand) ning ta vastutab § 178 alusel. Lapspornot sisaldavale Interneti-lehele sisenemisel piltide vms tõmbamise kavatsusega on tegemist § 178 katsega ning tegu tuleb subsumeerida § 178 – 25 lg 2 ja § 175¹ kogumina.“⁹¹

„Vaadeldava koosseisualternatiivi puhul on kuritegu lõpule viidud hetkel, kui süüdlane sisestab lapspornot sisaldava Interneti-lehe aadressi brauserisse või lapspornole viitava sõna otsingumootoris. Kas soovitud piltide vm teoseni ka tegelikult jõutakse, tähtsust ei oma.“⁹²

Jälgimiseks peetakse sihipärast vaatamist. Jälgijad on seega striptiisibaari, pornoteatri vms kliendid.⁹³

„Subjektiivselt küljest eeldavad mõlemad koosseisualternatiivid otsest tahtlust § 16 lg 3 mõttes, millele viitab tunnus *teadvalt*. Lapspornole juurdepääsu taotlemise puhul peab süüdlane teadma, et siseneb konkreetsele Interneti-lehele ning et sellel lehel saab näha lastepornot sisaldavaid pilte, filme vm teoseid. Kui isik satub sellisele lehele juhuslikult (nt automaatse suundamise tulemusena), on koosseis välistatud. Süüdlase teadmist tuleb eraldi tõendada, nt korduvate külastuste, kasutajakonto olemasolu, teenusepakkujale rahaliste ülekannete tegemise vms abil. Teise koosseisualternatiivi puhul peab süüdlane teadma, et konkreetne pornograafilise etteaste esitaja on alaealine või erootilise etteaste esitaja lapsealine.“⁹⁴

Kuritegevuse statistika 2015. ja 2016. aastaraamatute andmetel ei registreeritud neil aastatel ühtegi lastepornole juurdepääsu taotlemise ja selle jälgimise juhtumit. Küll aga registreeriti 2014. aastal üks KarS § 175¹ järgi kvalifitseeritav kuritegu, mis seisnes selles, et isik mõjutas suhtluskeskkonnas Skype kaht lapsealist tüdrukut (10- ja 11-aastast) ennast kuriteo toimepanijale alasti näitama (sh suguelundeid).⁹⁵

3) Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine – § 178

„Paragrahv loeb karistatavaks pornograafilise teose levitamise ükskõik milliste isikute (mitte ainult täisealiste, vaid ka alaealiste) hulgas, paiknedes ise aga alaealise vastu suunatud süütegude

⁹¹ Samas, lk 471.

⁹² Samas, lk 471.

⁹³ Samas, lk 471.

⁹⁴ Samas, lk 471-472.

⁹⁵ A. Ahven jt. Kuritegevus Eestis 2014. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn. 2015 - <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2014>, lk 50 (12.04.2017).

jaos. Seega ei ole selle normi kaitseala mitte ühiskondlik kõlblus, vaid laste normaalne vaimne ja seksuaalne areng /.../. Eesmärk on vähendada nõudlust ning sellega demotiveerida lapsporno tootmist, mille tulemusena omakorda peaks vähenema ka laste kasutamine pornograafiliste teoste valmistamisel.⁹⁶

Objektiivse koosseisu hulka kuulub lapsporno teose valmistamine, hoidmine, teisele isikule üleandmine, näitamine või muul viisil kättesaadavaks tegemine.⁹⁷

„Erinevalt §-s 175 nimetatud teosest peab käesolev paragrahv silmas ka kirjutist, s.o trükitud raamatut või artiklit, aga ka käsitsi, kirjutusmasinal või arvuti abil valmistatud teksti. Lisaks peab teos olema mingil andmekandjal ehk seda peab saama vaadata, lugeda või kuulata korduvalt. Pornograafiline või erootiline etteaste /.../ kuulub seega vaadeldava koosseisu kohaldamisalasse ainult salvestatud kujul; otse ja elusuuruselt (n-ö live'is) toimuva etteaste valmistamine on karistatav § 175 alusel ning selle teadlik jälgimine § 175¹ alusel. Teose originaaliga on võrdsustatud selle reproduktsioon ehk koopia.“⁹⁸

„Lapsporno teoseks käesoleva koosseisu mõttes loetakse sellist, kus pornograafilises situatsioonis kujutatakse nooremalt kui 18-aastast isikut (sh alla 14-aastast). Sellega on võrdsustatud teos, kus nooremalt kui 14-aastast isikut kujutatakse erootilises situatsioonis. Erinevalt teistest käesoleva jao süütegudest ei eelda kommenteeritava koosseisu kohaldamine lapsporno teoses kujutatud isiku tuvastamist. Koosseisu kohaldamiseks piisab lapspornoks kvalifitseeruva teose olemasolust ja selle koosseisupärasest käitlemisest /.../. Samuti ei ole vaja kindlaks teha lapsporno teoses kujutatud isiku tegelikku vanust, vaid piisab sellest, kui pornograafilises situatsioonis kujutatud isik on mõistliku erapooletu vaatleja jaoks silmanähtavalt alaealine või erootilises asendis kujutatud isik silmanähtavalt lapsealine. Koosseisuteod on seega alaealisena näivat isikut kujutava pornograafilise teose ning lapsealisena näivat isikut kujutava pornograafilise või erootilise teose näitamine, hoidmine jne. Paragrahvi 178 kohaldamine ei ole välistatud isegi juhul, kui selgub, et süüdlasele võõras lapsporno teoses kujutatud isik on tegelikult vanem, kui teoses paistab. Nagu teose kvalifitseerimine pornograafiliseks või erootiliseks, nii on ka teoses

⁹⁶ M. Kurm, lk 472.

⁹⁷ Samas, lk 473.

⁹⁸ Samas, lk 473.

kujutatud isiku näiva vanuse üle otsustamine kohtu pädevuses /.../. Mõistagi võib selles osas tugineda eksperdi või asjatundja arvamusele.“⁹⁹

„Teose valmistamine tähendab selle loomist vastavalt teose iseloomule (kirjutamine, joonistamine, filmimine jne). Seejuures on oluline, kas valmistamiseks kasutatakse modelli või näitlejana konkreetset alaealist või mitte. Ainult käesoleva koosseisu alla tuleb subsumeerida juhud, kus valmistamine on loomine puhtalt kujutlusvõime põhjal (nt jutu kirjutamine) või teisi teoseid aluseks võttes (nt vanadest filmidest uute monteerimine, üksikutest piltidest pildiraamatu või –galerii koostamine, fotodelt mahajoonistamine jne). Kui valmistamise protsessi on kaasatud konkreetne alaealine, tuleb tegu subsumeerida kogumis §-ga 175.“¹⁰⁰

2016. aasta alguses esitati kirjanik Kaur Kenderile süüdistus lapsporno valmistamises.¹⁰¹ Süüdistuse kohaselt avaldas Kender internetilehel nihilist.fm teksti pealkirjaga Untitled 12, mis koosnes suuresti räigetest ja detailsetest suguuhte kirjeldustest mehe ja laste vahel, mille kultuuriministeriumi juures tegutsev ekspertkomisjon hindas pornograafiliseks. Kirjanik on ise väitnud, et tegemist ei ole lapspornoga, vaid seksuaalmaniaki-sarimõrvari psühholoogilise lagunemise ja psühhiaatrilise kollapsiga, mis on kirjutatud läbi tohutu groteskiprisma. Ühiskonnas on seetõttu tekkinud senini kestev avalik debatt sõnavabaduse piiramise osas, mille käigus on Kenderile toetust avaldanud mitmed tuntud kirjanikud ja kultuuritegelased. Olgugi, et teoses kirjeldatud alaealiste näol on tegemist fiktiivsete tegelaskujudega, käsitleb kehtiv seadusandlus antud teost lapspornograafiana. Seda meelt on ka riigi peaprokurör Lavly Perling, kelle sõnul lähtub prokuratuur lisaks karistusseadustikule ka rahvusvahelisest lasteporno vastasest direktiivist. Käesoleva magistritöö kirjutamise ajaks ei olnud Kenderi kaasuse kohta veel kohtulahendit tehtud.

„Omandamine on omanikuks saamine ehk omandi kehtestamine (nt ostmine). Seega on lõpuleviidud kuriteoga tegu ka olukorras, kus valdus ei ole veel uuele omanikule üle läinud, kuid omand lapsporno teosele on juba tekkinud. Näiteks Interneti vm side- või kommunikatsioonivahendi kaudu tehtud tehingu kaudu korral võib valduse üleminekuks kuluda aega. Hoidmine on teose valdamine /.../. Üleandmine on enda valdusest loobumine ning teise isiku valduse tekitamine, nt teose müümine või laenutamine. Teose näitamine on selle

⁹⁹ Samas, lk 473.

¹⁰⁰ Samas, lk 473.

¹⁰¹ Kirjanik Kaur Kender sai süüdistuse lapsporno valmistamises. Delfi. 07.01.2016 - <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/kirjanik-kaur-kender-sai-suudistuse-lapsporno-valmistamises?id=73369629> (04.03.2017).

demonstreerimine, mis PorTS § 1 lg 2 p 2 kohaselt kujutab endast teose või selle koopia näitamist vahetult või tehnilise vahendi abil. Muul viisil kättesaadavaks tegemine on mistahes tegu, millega luuakse teisele isikule võimalus teost ilma omapoolse täiendava pingutuseta vaadata, lugeda või kuulata, nt kui lapsporno teos jäetakse nähtavalt kohta, kus liiguvad teised isikud.“¹⁰²

Võrreldes 2014. aastaga toimus 2015. aastal hüppeline kasv (+51) registreeritud lasteporno valmistamise ja selle võimaldamise kuritegude arvus. 2005. aastaga võrreldes on kuritegude arv tõusnud neli korda ning võrreldes 2011. aastaga peaaegu kaks korda.¹⁰³ Reaalse kannatanuga juhtumites on kannatanu keskmine vanus 13 aastat, mis on veidi rohkem kui kontaktsete seksuaalkuritegude puhul. Lasteporno valmistamise ja selle võimaldamise kuritegude puhul (kokku 120) on peamiselt tegu fotode või videote valmistamise (30%), keelatud failide arvutis või muul andmekandjal hoidmise (29%) ning ka failide allalaadimise ning jagamise juhtumitega (16%). Mitmel juhul oli korruga tegu nii lasteporno valmistamise kui ka selle võimaldamisega. Tõenäoliselt nutitelefonide laialdase kasutamise tõttu on võrreldes varasemaga rohkem keelatud erootiliste ja/või pornograafiliste fotode pildistamise juhtumeid. 2015. aasta kuritegevuse statistika kohaselt on lasteporno valmistamise ja selle võimaldamise kuritegude arv jäänud võrreldes varasema aastaga samasse suurusjärku (118 *versus* 120).¹⁰⁴

Näiteid KarS § 178 tegudest:

- laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavad failid pandimajja toodud mobiiltelefonis;
- internetiteenuse pakkuja veebilehel registreeriti domeen, kuhu laeti ja tehti kättesaadavaks laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavaid materjale;
- laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavate paberfotode ja lasteporno ajakirja omamine.¹⁰⁵

Väga palju jagatakse lapspornot *peer-to-peer* (P2P) ehk partnervõrkude kaudu. Postimees kirjutas 2011. aasta detsembris, kuidas Eestis peeti üleeuroopalise politseioperatsiooni Icarus käigus kinni kuus lasteporno valmistamises või selle võimaldamises kahtlustatavat isikut. Nimetatud

¹⁰² Samas, lk 473.

¹⁰³ Ahven jt (2015), lk 45 tabel 8.

¹⁰⁴ Ahven jt (2016), lk 54.

¹⁰⁵ Samas, lk 48-49.

operatsioon hõlmas kokku 26 riiki ning artikli avaldamise hetkeks oli tuvastatud 269 lastepornoga tegelejat.¹⁰⁶

2012. aastal Eesti avalikkust šokeerinud 9-aastase Narva tüdruku Varvara Ivanova tapmise ning temaga eelnevalt toimepandud seksuaalkuriteo uurimise raames algatati üle 40 kriminaalasja, mis hõlmasid üle 100 kuriteo.¹⁰⁷ Uurimiste käigus tabati kümned lapsepilastajad, kellest enamuse suhtes on tänaseks jõustunud ka süüdimõistev kohtuotsus. Kõige enam (28) oli nende hulgas isikuid, kes mõisteti süüdi KarS § 178 alusel.¹⁰⁸ Delfi artiklis toodud interaktiivne graafik võimaldab tutvuda süüdimõistetute nimede ning süüdimõistvate kohtulahenditega. Valdavalt seisnesid kuriteod selles, et isikud hoidsid oma arvutis ning tegid teistele kättesaadavaks lastepornot. Üks isik hoidis oma kodus koguni 6203 videofaili ning 52421 pildifaili, mis sisaldasid lastepornot.¹⁰⁹

2016. aasta 19. juuli Eesti Ekspressis ilmus lugu pereisast, kelle valdusest avastas politsei suure koguse lapspornot ning menetluse käigus ilmnas, et mees oli seksuaalselt ahistanud ka oma kasutütart.¹¹⁰ Kokku avastati 229 463 pilti ja 1844 videot, mis on prokuröri hinnangul üks suurimaid avastatud lapsporno koguseid Eestis. Mees mõisteti süüdi lasteporno omamises ja alaealise vägistamises ning kohus määras talle 4-aastase vanglakaristuse.

Paraku ületas 2016. aasta lõpus rahvusvahelise uudiskünnise eestlane Raul, keda otsiti Ameerika Ühendriikides taga seoses lapsporno jälgimise ja paljundamisega.¹¹¹ Mehe võimaliku tabamise ja tema edasise saatuse kohta kahjuks avalik info puudub.

Käesoleva aasta märtsis sai avalikkus teada, et endine õiguskantsleri nõunik mõisteti pedofiiliakuritegude eest reaalselt vangi. Prokuratuur süüdistas Jaanus Konsat erinevates alaealiste poiste vastu suunatud seksuaalkuritegudes. Ohvrid olid 13-17-aastased.

¹⁰⁶ Eestis peeti kinni kuus lasteporno kogujate võrgustiku liiget. Postimees. 16.12.2011. –

<http://www.postimees.ee/671678/eestis-peeti-kinni-kuus-lasteporno-kogujate-vorgustiku-liiget> (10.04.2017).

¹⁰⁷ Varvara juhtum aitas tabada kümneid lapsepilastajaid. Eesti Päevaleht. 08.04.2016. –

<http://epl.delfi.ee/news/eesti/varvara-juhtum-aitas-tabada-kumneid-lapsepilastajaid?id=74175633> (10.04.2017).

¹⁰⁸ Delfi interaktiivne graafik: Varvara juhtumi uurimise käigus paljastati kümneid perverte. Kes nad on ja mis karistus neile määrati? Delfi. 09.04.2016. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi-interaktiivne-graafik-varvara-juhtumi-uurimise-kaius-paljastati-kumneid-perverte-kes-nad-on-ja-mis-karistus-neile-maarati?id=74184867> (10.04.2017).

¹⁰⁹ Samas

¹¹⁰ Lasteporno avastamine viis võika peresaladuseni. Eesti Ekspress. 19.07.2016 – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/lasteporno-avastamine-viis-voika-peresaladuseni?id=75094361> (15.03.2017).

¹¹¹ Eestlane on lapspornoga seoses USA-s tagaotsitav. Delfi. 22.12.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/eestlane-on-lapspornoga-seoses-usa-s-tagaoitsitav?id=76693388> (15.03.2017).

Kriminaalmenetlust alustati mullu 29. märtsil lapsporno valmistamise paragrahvi järgi, kuna oli alust arvata, et süüdistav oli lasknud ühel alaealisel poisil endast pornograafilise sisuga pilte teha ja need pildid talle saata. Uurimise käigus tuvastati aga, et Konsa pani aastatel 2011-2016 seksuaalse iseloomuga süütegusid toime kokku kuue erineva poisi suhtes. Sel ajal töötas ta endiselt õiguskantsleri nõunikuna. Süüdistuse kohaselt hoidis ta 2011. aasta sügisest 2016. aasta kevadeni oma kodus erinevatel andmekandjatel kokku umbes 300 foto- ja videofaili, millel oli kujutatud alaealisi erootilistes või pornograafilistes situatsioonides. Teiste dokumentide seas olid ka Konsa enda poolt 2011. ja 2015. aastal tehtud erootilised fotod ja videod kahest alaealisest poisist. Lisaks süüdistati Konsat selles, et ta veenis 2011. aastal internetiportaali iha.ee vahendusel 15-aastast poissi saatma endast pornograafilise sisuga pilte ning 2012. aastal veenis ta samas portaalil 17-aastast poissi veebikaamera ees pornograafilistes situatsioonides poseerima. 2015. aasta suvest 2016. aasta alguseni esines süüdistatav aga Skype'i vahendusel alaealise tüdrukuna ja veenis kolme alaealist poissi veebikaamera ees pornograafilistes situatsioonides poseerima. Neist noorimale, 13-aastasele poisile, saatis ta ka ise pornograafilise sisuga pilte. Lisaks süüdistas prokuratuur teda selles, et üle-eelmisel aastal pani ta alla 14-aastase poisi suhtes toime seksuaalse iseloomuga teo, mis seisnes poisi suguelundi masturbeerimises.¹¹²

4) Seksuaalse eesmärgiga kokkulepe lapsealisesega kohtumiseks - § 178¹

§ 178¹ näeb ette sanktsiooni nooremale kui kaheksateistaastasele isikule, kes ei olnud võimeline toiminust aru saama, või nooremale kui neljateistaastasele isikule kohtumissetpaneku tegemise või temaga kohtumiskokkuleppe sõlmimise eest ning kohtumist ettevalmistava teo tegemise eest, kui kohtumise eesmärk on panna nimetatud isiku suhtes toime käesoleva seadustiku §-s 133, 133¹, 141–145¹, 175, 175¹, 178 või 179 sätestatud seksuaalse iseloomuga süütegu.

„Kosseis tunnistab karistatavaks alaealise isiku seksuaalse enesemääramise /.../ ja tema normaalse vaimse ja seksuaalse arengu /.../ vastu suunatud kuriteo ettevalmistamise. Sellega antakse nimetatud õigushüvedele täiendav, teiste õigushüvedega võrreldes laiem kaitse.“¹¹³

„Objektiivne kosseis sisaldab spetsiifilist teobjekti /.../ ja kahte kosseisutegu. Esimese kosseisualternatiivi puhul on need kohtumissetpaneku tegemine /.../ ja kohtumist ettevalmistav

¹¹² Õiguskantsleri eksnõunik pandi pedofiiliakuritegude pärast vangi. Postimees. 30.03.2017 - <http://www.postimees.ee/4063637/oiguskantsleri-eksnounik-pandi-pedofiiliakuritegude-parast-vangi> (02.04.2017).

¹¹³ M. Kurm, lk 474.

tegu /.../. Teise alternatiivi koosseisuteod on kohtumiskokkuleppe sõlmimine /.../ ja kohtumist ettevalmistav tegu /.../. Oluline on rõhutada, et kommenteeritava kuriteo lõpuleviimine eeldab mõlema koosseisuteo toimepanemist.¹¹⁴

„Koosseis näeb ette kaks alternatiivset teobjekti – noorema kui 14-aastase isiku ning isiku, kes on vanuses 14-17 aastat, kuid kes ei ole võimeline toimunust aru saama. Toimunust mitteamusaamine tähendab eelkõige seda, et alaealine ei suuda oma vähese seksuaalelulise teadlikkuse tõttu ette näha kohtumisele tuleva (üldjuhul täisealise) isiku tegelikke kavatsusi. Kui aga kohtumist planeeriv suhtlus on olnud avameelne ning 14-17-aastane isik saab aru, et kohtumise sisu saab olema suguuhtesse astumine vm seksuaalakt, on käesoleva paragrahvi kohaldamine välistatud.“¹¹⁵

„Kohtumise all mõeldakse füüsilist (n-ö silmast silma) kokkusaamist. Kohtumisetepaneku tegemine tähendab seega silmast silma kohtumisele kutsumist, mitte aga videokõnet, sotsiaalmeedia kanalis sõbraks hakkamist vm virtuaalkohtumist. Samas ei pea ettepanek tingimata sisaldama kohtumise aega, kohta jm üksikasju. Koosseisule vastava kohtumisetepanekuna on käsitatav ka n-ö katsetav ettepanek, millega kontrollitakse alaealise meelsust. Ettepanekust peab olema nähtav süüdlase soov alaealisega füüsiliselt kohtuda. Tähtsust ei ole ettepaneku vormil (suuline, kirjalik, elektrooniline vm).“¹¹⁶

„Kohtumisetepaneku sõlmimine tähendab lapsealise või koosseisule vastava alaealise poolt tehtud kohtumisetepanekuga nõustumist. Seega eeldab antud koosseisualternatiiv, et initsiatiiv kokkusaamiseks /.../ tuleb kannatanult. Sarnaselt kohtumisetepaneku tegemisega ei ole kokkuleppe detailsusel ja vormil tähtsust, piisab kui kirj vahetusest vm suhtlusest nähtub, et süüdlane plaanib kannatanuga silmast silma kokku saada.“¹¹⁷

„Lisaks kohtumisetepaneku tegemisele või kohtumisetepaneku sõlmimisele on vaadeldava koosseisu kohaldamiseks vaja tõendada, et süüdlane on teinud ka mõne kohtumist ettevalmistava teo, nt saabunud kohtumispäika, broneerinud hotellitoa, ostnud sõidupileti, pakkinud kaasa libesti, kondoomid vms.“¹¹⁸

¹¹⁴ Samas, lk 474.

¹¹⁵ Samas, lk 475.

¹¹⁶ Samas, lk 475.

¹¹⁷ Samas, lk 475.

¹¹⁸ Samas, lk 475.

„Lisaks näeb subjektiivne koosseis ette seksuaalse iseloomuga süüteo toimepanemise eesmärgi.“¹¹⁹ „Kuritegu on lõpule viidud, kui süüdlane on toime pannud mõlemad koosseisuteod – teinud kohtumissetpaneku või sõlminud kohtumiskokkuleppe ning teinud ka kohtumist ettevalmistava teo. Kuna tegu on liitkoosseisuga, algab katse hetkest, kui süüdlane alustab vastavalt oma kuriteoplaanile esimese osateo toimepanemist.“¹²⁰

„Koosseis kriminaliseerib alaealise vastu suunatud seksuaalse iseloomuga kuriteo ettevalmistamise /.../. Kui aga süüdlase eesmärgiks olnud kuritegu /.../ jõuab katse staadiumi, vastutab isik ainult selle kuriteo eest ning kogum kommenteeritava koosseisuga on välistatud.“¹²¹

Seksuaalse eesmärgiga kokkulepete tegemisi registreeriti 2015. aastal statistika kohaselt 3 ning see on viimase viie aasta jooksul väikseim registreeritud arv. Kõige rohkem juhtumeid registreeriti 2011. aastal, mil neid oli 10¹²². 2016. aastal registreeriti KarS-i § 178¹ kohaseid kuritegusid samuti üksnes kolm.¹²³ 14.12.2011 eetris olnud „Pealtnägija“ saade¹²⁴ jahmatas avalikkust sellega, et paljud täisealised isikud tegelevad Eesti ühes suurimas täiskasvanute jututoas Armastusesaal teadlikult lapsealiste ahvatlemisega ning teevad neile ühemõtteliselt kohtumissetpanekuid seksuaalsete kavatsuste elluviimise eesmärgil. Selles loos esines „Pealtnägija“ ajakirjanik 13-aastase tüdrukuna, kes teavitas vestluste teisi osapooli alati ka oma vanusest. See aga enamikke ei heidutanud ning vestlused, mille käigus saatsid vestluspartnerid ise ning nõudsid ka Kity'lt paljastavaid fotosid ning videosid, muutusid üha detailsemaks ning võikamaks. Mõndadel juhtudel pakutakse lapsealisele selle eest ka raha. Paljud mehed ei piirdu üksnes seksuaalse ahvatlemisega, vaid teevad korduvalt ettepanekuid kohtumisteks ning mõned neist ilmuvad ka kokkulepitud kohtumispaika, kus nad paljastatakse. Artiklist selgub, et ka politseiametnikud ja –agendid esinevad jälitustöö raames lapsealiste isikutena, et internetis tegutsevaid perverte tabada.

Sarnaseid ajakirjanduslikke eksperimente tehakse jätkuvalt ning ühest sellisest oli juttu ka 2016. aasta 18. juuli venekeelses Delfi portaalis.¹²⁵ Eksperiment kestis kuu aega, legendi järgi

¹¹⁹ Samas, lk 475.

¹²⁰ Samas, lk 475-476.

¹²¹ Samas, lk 476.

¹²² Ahven jt (2015), lk 45.

¹²³ Ahven jt (2016), lk 53.

¹²⁴ Pealtnägija eksperiment paljastas alaealisest huvitunud perverdid. Postimees, 14.12.2011. –

<http://www.postimees.ee/669570/pealtnagija-eksperiment-paljastas-alaealisest-huvitunud-perverdid> (12.04.2017).

¹²⁵ DELFI EKSPERIMENT: 13-aastane tüdruk täiskasvanute tutvumisportaal: "väikesele tüdrukule" tehtud pakkumised ületasid igasuguse piiri. Delfi. 18.07.2016 - <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi->

registreeris 13-aastane tüdruk end Mamba võrgustiku tutvumisportaali kasutajaks ning soovis tutvuda noormehe või neiuga vanuses 18-20 aastat. Kuu aja vältel kirjutati tüdrukule kokku peaaegu 300 korda. Kasutajaid, kes tüdrukule kirjutasid, leidis peale Eesti ja Venemaa ka Indiast, Aserbaidžaanist, Iraanist, Hispaaniast, Kanadast, USAst ja teistest riikidest. Vestluste sisu läks üpris tihti juba algfaasis nilbeks ning võib vaid ette kujutada, millise sisu ja ettepanekuteni lõpuks oleks jõutud, kui eksperimenti läbiviiv ajakirjanik oleks vestlusi pikemalt jätkanud.

Noorte ja eelkõige lastevanemate teadlikkust avardava eksperimendi korras uuriti käesoleva aasta kevadel, kui lihtne on küberkommionul lapse kohta teadmisi hankida.¹²⁶ Küberkaitse eksperdi teostatud uurimuse käigus selgus, et kaitstud pole isegi need lapsed, kes endast veel digitaalselt jalajälge maha jätnud ei ole. Lastele on võimalik läheneda ka nende vanemate kohta leitud andmete alusel, seda eriti juhul, kui vanem on registreerinud oma äritegevuse kohaks pere elukoha. Sama kehtib ka korteriühistute juhatusse kuuluvate vanemate kohta. Lastele lähenemise teevad hõlpsamaks ka Google Street View ning muud tänapäevased vahendid, miks mitte ka droonid, millega on võimalik distantsilt kedagi jälgida.

Ühest rahvusvahelisest eduloost, millega paljastati üks maailma suuremaid ja salajasemaid pedofiilide võrgustikke ning tagatipuks Briti tuntuim pedofiil Richard Huckle, räägib 27.07.2016 ilmunud Delfi artikkel.¹²⁷ Üksnes krüpteeritud veebilehitsejaga ligipääsetaval lapsornovideote levivõrgul oli kuni 45 000 registreeritud kasutajat (tegevliiget) ning mille väärtuseks hinnati kuni 4 miljonit dollarit. Töövõitudeni hakati jõudma siis, kui Austraalia detektiivide eliitühik õnnestus tabada üks võrgustiku juhtfigure. Detektiivid otsustasid seejärel hakata pedofiilide foorumit ise haldama ning poole aasta jooksul koos foorumi sulgemisega suudeti päästa 85 last ning arreterida sadu pedofiile üle terve maailma.

[eksperiment-13-aastane-tudruk-taiskasvanute-tutvumisportaal-vaikesele-tudrukule-tehtud-pakkumised-uletasid-igasuguse-piiri?id=75088881](#) (06.04.2017).

¹²⁶ Eksperiment: kui lihtne on küberkommionul lapse kohta teadmisi hankida. Eesti Päevaleht. 26.04.2017 - <http://epl.delfi.ee/news/eesti/eksperiment-kui-lihtne-on-kuberkommionul-lapse-kohta-teadmisi-hankida?id=78004206> (27.04.2017).

¹²⁷ Ülevõtmine: kuidas politsei sai pedofiilide veebikulje haldajaks. Eesti Ekspress / Michael Safi, Guardian News & Media. 27.07.2016 - <http://ekspress.delfi.ee/kuum/ulevotmine-kuidas-politsei-sai-pedofiilide-veebikulje-haldajaks?id=75138497> (06.04.2017).

5) Lapseealise seksuaalne ahvatlemine - § 179

Kaitstavaks õigushüveks on lapsealise isiku normaalne vaimne ja seksuaalne areng.¹²⁸ „Objektiivses koosseisus on neli alternatiivset tegu: pornograafilise teose kättesaadavaks tegemine lapsealisele, talle seksuaalse kuritarvitamise näitamine, tema nähes suguuhtesse astumine ning tema muu seksuaalne ahvatlemine. Koosseis eeldab spetsiifilist teobjekti – lapsealist ehk nooremat kui 14-aastast isikut.“¹²⁹

„PorTS keelab pornograafilise sisuga või vägivalda või julmust propageerivate teoste levitamise ja demonstreerimise alaealistele ning lubab neid levitada ja demonstreerida üksnes spetsialiseeritud tegevuskohtades, kus alaealine ei tohi viibida (§-id 1 ja 2). Esitatava või levitatava teose sisu peab määratlema vastava teosega tegelev ettevõtja.“¹³⁰

„Muu seksuaalne ahvatlemine kujutab endast sugulist laadi ehk kiimalist tegu, millega tekitatakse kannatanus huvi seksuaalelu vastu. Tegu ise võib seisneda eneserahuldamises või sugulise iseloomuga teos /.../ lapsealise nähes, seksuaalsetel teemadel rääkimises, kallutamises käsikiimlusele jms, seega psüühilises kiimlemises alaealise suhtes. Kui aga kiimlemine läheb üle füüsiliseks ehk alaealist seksuaalsel eesmärgil puudutatakse, kuulub kohaldamisele § 145. Kui lapsealist ahvatletakse eesmärgiga kallutada teda prostitutsioonile või osalema pornograafilises või erootilises teoses, ei ole tegu mitte käesoleva, vaid §-s 175 sätestatud kuriteoga.“¹³¹

„Subjektiivsest küljest eeldab käesolev koosseis isiku teadmist teose või selle reproduktsiooni kättesaadavaks saamisest, samuti teadmist, et lapsealine näeb pealt suguuhendust või et temas tekib huvi suguelu vastu, seega otsest tahtlust. Muude koosseisuasjaolude osas piisab kaudsest tahtlusest.“¹³²

„Kuritegu on lõpule viidud koosseisule vastava ahvatlusteo toimepanemisega. Kas tegu lapsealises ka seksuaalelu vastu huvi tekitab, tähtsust ei oma.“¹³³

„Vaadeldav kuritegu on hõlmatud koosseisudest, mis sisaldavad lapsealisesega suguuhtesse astumist või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemist lapsealise suhtes /.../. Ideaalkogum on

¹²⁸ M. Kurm, lk 476.

¹²⁹ Samas, lk 476.

¹³⁰ Samas, lk 476.

¹³¹ Samas, lk 477.

¹³² Samas, lk 477.

¹³³ Samas, lk 477.

väljastatud ka §-ga 175, mis samuti hõlmab § 179. Samas on kogum §-ga 178 võimalik, ja seda juhul, kui lapsealist püütakse ahvatleda talle lapspornot sisaldava teose näitamisega.¹³⁴

Eesti kuritegevuse 2014. aasta statistika andmetel kasutati lapsealise seksuaalseks ahvatlemiseks ning seksuaalse eesmärgiga kokkuleppe sõlmimisel lapsealisega kohtumiseks kõige sagedamini veebikeskkondi www.vk.com, www.facebook.com, www.mamba.ru. 11-l lapsealise seksuaalse ahvatlemise juhul 49-st kasutati selleks Skype'i.¹³⁵

Lapsealise seksuaalse ahvatlemise juhtumeid registreeriti 2015. aastal 93, mis on 44 võrra enam kui 2014. aastal ning kannatanu keskmine vanus teo toimepanemise hetkel oli 11 aastat.¹³⁶ 2016. aastal registreeriti nimetatud juhtumeid 3 võrra vähem (90) kui aasta varem. Kõigist lapsealise seksuaalse ahvatlemise juhtumitest 56% pandi toime interneti vahendusel, neist 44% aga päriselus. 30% lapsealise seksuaalse ahvatlemise juhtumitest toimus lapsele keelatud fotode või filmide näitamisenä (nii päriselus kui internetis) ning 30% oma suguelundite näitamise või masturbeerimisenä lapse ees. Muu ahvatlemise (37%) all peeti silmas eelkõige lapsega peetavaid seksuaalseid vestlusi. Enamasti kasutati tegude toimepanemiseks suhtlusvõrgustikke Facebook, vk.com, rate.ee, Snapchat, Viber, iha.ee, kroxa.ee, Skype.¹³⁷

Eesti Ekspress kajastas 13. aprilli väljaandes lastefoorumiga www.lapsemure.ee seonduvaid murekohti.¹³⁸ Nimelt juhtisid paljud lapsevanemad tähelepanu murefoorumi postitustele, mis jäid silma alates suvalistest labasustest kuni väga spetsiifiliste huvidenä laste ja varateismeliste seksuaalsuse ning eneserahuldamise kohta. Kuna osad postitused ja küsimused on kirjutatud väga detailselt, ilma ühegi kirjaveata ja täiskasvanule omase sõnakasutusega, siis kahtlustavad nää administraatorid, psühholoog kui ka veebipolitseinik, et tegemist võib olla pedofiilsete kalduvustega täiskasvanutega. Lisaks võib antud foorumist leida postitusi, kus palutakse alaealistel jagada alastipilte ning mõnel juhul suisa kuulutusi, millega otsitakse alaealisi seks partnereid.

¹³⁴ Samas, lk 477.

¹³⁵ Ahven jt (2014), lk 51.

¹³⁶ Ahven jt (2015), lk 49.

¹³⁷ Ahven jt (2016), lk 54.

¹³⁸ Lastefoorum muutus ropuks pedofiilide tööpõlluks. Eesti Ekspress. 13.04.2016. – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/lastefoorum-muutus-ropuks-pedofiilide-toopolluks?id=74209093> (17.04.2017).

6) Alaealisele julmuse eksponeerimine - § 180

Alaealisele julmuse propageerimine kujutab endast väärtegu, kus nooremale kui neljateistaastasele isikule antakse üle, näidatakse või tehakse muul viisil teadvalt kättesaadavaks julmust propageeriv teos või selle reproduktsioon või kui sellise isiku nähes ilma põhjuse ta piinatakse või tapetakse loom või eksponeeritakse teadvalt julmust muul viisil. „Kaitstav õigushüve on alaealise (noorema kui 14 aasta vanuse isiku) normaalne vaimne areng, millesse ei sekkuta julmust propageerivalt, seega tema agressiivsust soodustavalt.“¹³⁹

„Objektiivne koosseis seisneb: a) julmust propageeriva teose või selle reproduktsiooni üleandmises või muul viisil kättesaadavaks tegemises /.../; b) looma põhjuse ta tapmises või piinamises /.../; c) julmuse muul viisil eksponeerimises /.../.“¹⁴⁰

„Julmus on halastamatus, armutus, toorus või jõhkрус. Julmuse eksponeerimine on enesekaitsele õigustatud piire ületava vägivald või julmuse kujutamine heakskiitval viisil, eesmärgiga levitada inimeste hulgas vägivaldset või julma käitumist (PorTS § 1 lg 2 p 4). Julmus on vägivald üks võikamaid vorme, näiteks on võrdsetevaheline võitlus vägivald, ent olukord, kus tugevam peksab nõrgemat, on julmus. Julmuse puhul ei ole nõrgem pool võimeline ennast kaitsma.“¹⁴¹

„Julmust propageeriva teose üleandmine on selle enda või mistahes vormis koopia müümine, laenutamine või muul viisil kättesaadavaks tegemine. Näitamine on teose demonstreerimine – selle enda või koopia näitamine vahetult või tehnilise vahendi abil. /.../ Vägivald eksponeerimine alaealistele jääb endiselt keelatuks nt LaKS §-de 40 ja 48 ning PorTS §-de 1-2 alusel.“¹⁴²

„Muul viisil julmuse eksponeerimine tähendab mistahes tegu, millega alaealisele esitatakse julmust kujutav teos või selle reproduktsioon vahetult või tehnilise vahendi abil /.../, samuti tegu, millega alaealisele näidatakse mõnda tegeliku elu sündmust (nt tapmise või liiklusõnnetuse sündmuskoht jms).“¹⁴³

¹³⁹ M. Kurm, lk 479.

¹⁴⁰ Samas, lk 479.

¹⁴¹ Samas, lk 479.

¹⁴² Samas, lk 479.

¹⁴³ Samas, lk 479.

Kuigi kohtulahendite registri andmetel antud paragrahvi alusel süüdimõistvat otsust tehtud ei ole, on selline teguviis ilmselt üsna levinud. Väljaande Kuritegevus Eestis 2016¹⁴⁴ andmetel on aastatel 2007 kuni 2016 registreeritud kokku 10 alaealisele vägivalda eksponeerimise juhtumit, neist viimasel kahel aastal sealjuures pole registreeritud ühtegi kaasust. Siinkohal leiab käesoleva magistr töö autor, et julmust propageerivate videote saatmine alaealistele interneti vahendusel on tõenäoliselt sagedasem kui erootilise või pornograafilise sisuga materjalide edastamine, kuivõrd seda soosivad ka erinevad arvuti- ja videomängud.

2.1.4. Varavastased süüteod

Väljapressimine - § 214

Paragrahvi 214 järgi peetakse väljapressimiseks varalise kasu üleandmise nõudmist, kui on ähvardatud piirata isiku vabadust, avaldada häbistavaid andmeid või hävitada või rikkuda vara, samuti kui on kasutatud vägivalda.

Väljapressimisega rünnatavaks õigushüveks on lisaks varale ka isikuvabadus.¹⁴⁵ „Väljapressimise objektiivne koosseis on varalise kasu /.../ üleandmise nõudmine /.../, millega kaasneb ähvardus /.../ või vägivalda kasutamine /.../. Vara üleandmise nõudmise või vägivalda kasutamise on koosseis täidetud. Väljapressimise koosseis vastab seetõttu sisuliselt süüteo katse struktuurile, kuivõrd tagajärjena varalise kasu saamine toimepanija poolt pole koosseisu täidetuse seisukohalt oluline.“¹⁴⁶ „Varalise kasu nõudmine seisneb selgelt väljendatud ettepanekus anda nõudjale või kolmandale isikule üle varaline kasu.“¹⁴⁷ „Nõudmine moodustab käesoleva paragrahvi koosseisuteo juhul, kui sellega kaasneb ähvardus: a) piirata isiku vabadust; b) avaldada häbistavaid andmeid; c) hävitada või rikkuda vara; või vägivald.“¹⁴⁸ „Ähvardus piirata isiku vabadust võib seisneda /.../ eelkõige vabaduse võtmisega (§ 136), pantvangistamisega (§ 135), eraviisilise jälitustegevusega jms ähvardamisega. Sealjuures ei ole siiski vajalik, et ähvarduse sisu vastaks täpselt mõnele nimetatud süüteokoosseisus kirjeldatud teole.“¹⁴⁹

¹⁴⁴ Ahven jt (2016), lk 118.

¹⁴⁵ J. Sootak (2015), lk 581.

¹⁴⁶ Samas, lk 581-582.

¹⁴⁷ Samas, lk 582.

¹⁴⁸ Samas, lk 582.

¹⁴⁹ Samas, lk 582.

„Ähvardus avaldada häbistavaid andmeid tähendab selliste teadete avaldamisega ähvardamist, mis peavad olema taunitavad nii objektiivselt kui subjektiivselt. Esimesel juhul oleksid need vastuolus moraali ja õigusteadvuses omaks võetud väärtustega, teisel juhul on oluline, et teateid võtaks häbistavana ka isik, keda ähvardatakse. Ei ole oluline, kas andmed on välja mõeldud (st kujutavad endast laimu), moonutatud või tõesed (kujutades endast difamatsiooni).“¹⁵⁰

„Ähvardus hävitada või rikkuda vara seisneb ähvardamises asja rikkumise või hävitamisega /.../, muu varalise kahju tekitamisega /.../ või intellektuaalsest omandist tulenevate varaliste õiguste /.../ kahjustamisega.“¹⁵¹

Kuivõrd väljapressimine on kärbitud kuriteokoosseis, siis on kuritegu lõpule viidud sellise nõudmise esitamisega, millega kaasneb ähvardus.¹⁵²

Siinkohal tuleb juhtida tähelepanu sellele, et internetiahistamise korral ei pruugi ähvardaja nõude sisuks olla üldse varaline kasu. Veebikonstaabel Maarja Punak toob Postimehe artiklis¹⁵³ näitena juhtumi, kus neiust tehtud alastifoto sai kümne aasta pärast väljapressimise aluseks. Ähvardaja nõudis, et neiu temaga magaks, käima hakkaks või uusi fotosid saadaks, vastasel juhul lubas ta kümme aastat vana aktifoto internetis avaldada. Kuid kui seni teame lugusid, kus ohvriks on naiivselt provokatsioonile allunud noored tüdrukud, siis üha enam tuleb Punaku sõnul ette vastupidiseid juhtumeid. „13-aastased tüdrukud haaravad ise initsiatiivi, saavad vestluspartnerile paljastavaid pilte ning ähvardavad seepeale meest politseiga, kuna erootilise sisuga materjali omamine lapsealisest on teadupärast karistatav,“ toob veebipolitseinik veel ühe näite muutunud rollidest.¹⁵⁴ Tavaloojika kohaselt on tegemist pesuehtsa väljapressimisega, kuid juriidiliselt ei ole §-i 214 koosseis täidetud, kui ähvardaja ei nõua selgelt väljendatud ettepanekuga talle või kolmandale isikule varalise kasu üle andmist. Seega oleks ehk õigem nimetada sellist laadi ähvardusi hoopis šantaažiks. Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab šantažeerimine kompromiteerimisähvardusega väljapressimist.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Samas, lk 582.

¹⁵¹ Samas, lk 583.

¹⁵² Samas, lk 584.

¹⁵³ Küberahistajate põlvkond saab täiskasvanuks. Postimees. 17.01.2013. –

<http://www.postimees.ee/1105830/kuberahistajate-polvkond-saab-taiskasvanuks> (19.04.2017).

¹⁵⁴ Veebikonstaabel Maarja Punak: sõnumid internetiturvalisusest peavad jõudma nii lapse kui vanemani. Politsei- ja Piirivalveameti veebileht. 07.02.2017 - <https://www.politsei.ee/et/uudised/uudis.dot?id=720154> (18.04.2017).

¹⁵⁵ Šantažeerima – Eesti keele seletav sõnaraamat. –

<http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=%C5%A1anta%C5%BEerima&F=M> (19.04.2017).

Šantažeerimise ja manipuleerimisena tuleks ilmselt käsitleda ka käesoleval aastal Eestisse jõudnud enesetapumänge, milles keelitatakse teismelisi sooritama üha eluohtlikumaid ja hulljulgemaid väljakutseid, millest keeldumise korral ähvardatakse tappa teismeliste lemmikloomi või pereliikmeid. „Jutud riskantsetest, enesehävituslikest väljakutsetest, mida noored enda mängija-seisuse kinnitamiseks ette on pidanud võtma ning mis erinevate allikate kohaselt on Venemaal lõppenud juba ca 130 teismelise enesetapuga, on kahtlemata õõvastavad. Ometi ei ole sellistes elu ja surma piiril mängudes mitte midagi uut. Sarnaseid mängu on noored mänginud juba ammu enne interneti ja sotsiaalmeedia keskkondade loomist, lihtsalt siis ei tundunud need ilmselt nii küünilised ja julmad kui praegu. Noorte riskialdis käitumine on interneti- ja sotsiaalmeedia ajastul lihtsalt rohkem avalik ning lootus pälvida oma 15 minutit kuulsust on toonud need enamalt päevavalgust kartvaks arvatud teod miljonite silmapaaride ette. Ilmselt seetõttu tunduvad ka edukalt sooritatud väljakutsega kaasneda võivad kasud (nt lahe kogemus, kaaslaste tunnustus) mõnede teismelistele kordades käegakatsutavamad kui potentsiaalselt ilmned võivad kahjud (nt püsivad tervisekahjustused või isegi surm). Sotsiaalmeedias on noorte hulgas populaarsust võitnud provokatiivsed väljakutsed levinud juba aastaid. Õigupoolest hakkasid sellised proovilepanekud sotsiaalmeedias levima niipea, kui noored seal kanda kinnitasid. Sotsiaalmeedias jagatavate väljakutsetega kaasnev tähelepanu on aga omakorda tinginud selle, et eakaaslastele esitatavad ülesanded ja üleskutsed on aastate jooksul muutunud aina küünilisemaks, julmemaks, jõhkramaks. Teadaolevalt jõudis laiema avalikkuse ette info raskete kehavigastustega või surmaga lõppevatest sotsiaalmeedia väljakutsetest esimest korda 2009. aastal, mil «mängud» esimesed noored ohvrid nõudsid. Sellest ajast peale on seesuguseid äärmiselt riskantseid ja riskikäitumisele õhutavaid väljakutseid sotsiaalmeedias tekkinud ikka ja jälle, kümneid ja kümneid, üks õõvastavam, jaburam, hulljulgem ja populaarsem kui teine.“¹⁵⁶

Tegelikkuses on suur probleem, et sellist laadi šantažeerimine on meil seadusega sanktsioneerimata, kuna toimepanijates süvendab see vaid karistamatuse tunnet ning ohvrid ning nende lähedased tunnevad end abitu ning unarusse jäetuna.

¹⁵⁶ Andra Siibak: fataalsed «seltskonnamängud», peavõiduks surm. Postimees. 06.03.2017 - <http://arvamus.postimees.ee/4036081/andra-siibak-fataalsed-seltskonnamangud-peavoiduks-surm> (18.04.2016).

2.2. Tsiviilõiguslik regulatsioon

Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on § 17 punktis 5 märgitud, et see, millist au ja hea nime riivet pidada teotamiseks, on fakti, asjaolude ja hinnangu küsimus mida tuleb alati vaadelda üksikjuhtumite kaupa. „Teotamise üheks oluliseks tunnuseks on teadlikkus, s.o tahtlik, sihipärane soov kellegi mainet oluliselt kahjustada, ning teiseks pahausksus. Pahausksuse üks tunnuseid on teadvalt valede andmete kasutamine ning õigustatud kriitika piiri teadlik ja tarbetu ületamine sooviga teist inimest kahjustada. Teine tunnus on *modus operandi* ehk kasutatava viisi või meetodi häbistav, alandav ja naeruvääriv iseloom. Siiski mitte igasugune end puudutatuna tundmine ei ole veel teotamine – riive kvalifitseerimine teotamisena vajab teatud tugevusmäära (-astet). Teotamine on tugevam rünne kui solvamine. Kindlasti vajab rikkumise kvalifitseerimine üksikjuhtumi asjaolude põhjalikku kaalumist. Oluline tegur kasutatud väljendite ja antud hinnangute teotavuse hindamisel on kontekst ning väitluse aines, ulatus ja ühiskondlik tähendus, milles au ja head nime kahjustavad teod või hinnangud aset leidsid.“¹⁵⁷ See on läbivalt ka Euroopa Inimõiguste kohtu seisukoht.

Kuigi antud töös käsitletakse internetis toimuva ahistamise ohvritena alaealisi, kellele tsiviilkohtumenetlusteovõime puudub, saavad nad alljärgnevaid õiguskaitsevahendeid oma seadusliku esindaja vahendusel siiski rakendada. Käesoleva magistr töö autor mõonab, et praktikas on võlaõigusseaduse¹⁵⁸ (edaspidi VÕS) §§ 1046-1047 toodud õiguskaitsevahendite kasutamine alaealiste õiguste kaitseks pigem erandlik ning seda ilmestab ka kohtulahendite registris lahendite puudumine.

1) Isiklike õiguste kahjustamise õigusvastasus – § 1046

Võlaõigusseaduse paragrahvi 1046 lõike 1 kohaselt peetakse isikliku õiguste kahjustamiseks isiku au teotamist, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatut kasutamist, eraelu puutumatus või muud isikliku õiguse rikkumist. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. Lõike 2 järgi ei ole isikliku õiguse rikkumine õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest.

¹⁵⁷ Truuväli jt, paragrahv 17 p 5.

¹⁵⁸ Võlaõigusseadus. –RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.03.2016, 2.

„Paragrahv sätestab isiklike õiguste rikkumise (§ 1045 lg 1 p 4) õigusvastasuse täiendavad eeldused.“¹⁵⁹

„Lõige 1 kehtestab põhimõtte, mille kohaselt on iga objektiivse teokoosseisu poolest teise isiku isiklikku õigust rikkuv tegu õigusvastane. Lõike 1 teisest lausest tuleneb siiski, et isikliku õiguse rikkumise õigusvastasuse tuvastamine eeldab väärtusotsuse tegemist, mille käigus tuleb arvestada rikkumise liiki (st seda, millist isiklikku õigust ning millisel viisil rikuti), rikkumise põhjust ja ajendit (nt seda, kas rikkumise on põhjustanud või ajendanud kannatanu enda tegu ning kas kahju tekitaja tegu, mille õiguspärasust hinnatakse, on adekvaatne ja lubatav reaktsioon sellise kannatanu teo suhtes), samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. Rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse kaalumise kohustus on seotud lg-s 2 sisalduva põhimõttega, mille kohaselt võib isiklike õiguste rikkumist õigustada rikkuja motiiv tagada seeläbi teiste seadustega (sh põhiseadusega) kaitstud hüvede või kolmandate isikute või avalikkuse huvide järgmine. Seega kohustub kommenteeritav paragrahv kohut igal isikliku õiguse rikkumise fakti esinemise juhul tegema väärtusotsustuse, hindamaks rikkumise õigusvastasust. Paragrahvi lg 1 võimaldab kohtutel samuti mitte lugeda õigusvastaseks vähemtähtsaid rikkumisi, mida isik peab tavakäibes mõistlikult taluma (mitte igale igapäevaelus toimunud solvangule või ebakohasele väärtushinnangule ei pea järgnema õiguslik sanktsioon, vt nt RKTko 3-2-1-161-05 p 15).“¹⁶⁰

„Vastandlike huvide kaalumise kohustus (lg 2). Lõike 2 kohaselt võib isiklike õiguste rikkumist õigustada rikkuja motiiv tagada seeläbi teiste seadustega (sh põhiseadusega) kaitstud hüvede või kolmandate isikute või avalikkuse huvide järgimine. Selline isiklike õiguste rikkumist õigustav motiiv võib eelkõige kõne alla tulla isiku kohta ebakohaste väärtushinnangute avaldamise (vt komm 3.3) või eraelu puutumatus rikkumise korral ning olla peamiselt seotud sõna- ja ajakirjandusvabaduse põhimõtte või avalikkuse õigusega saada teavet kindla isiku tegevuse, sh eraelu kohta. Konkreetset juhul pörkuksid seega omavahel põhiseaduslikult tagatud sõna- ja ajakirjandusvabaduse põhimõtte ning nendega seotud avalikkuse õigustatud ootus teatava isikuga seotud informatsiooni järele ning puudutatud isiku kaitseõigused.“¹⁶¹

„Au teotava väärtushinnangu või isiku väarikust riivava toiminguga õigusvastasus. Lõiget 1 rakendatakse eelkõige au teotamise juhtudel, kuid lisaks ka muude isiklike õiguste rikkumiste (§

¹⁵⁹ P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, lk 657.

¹⁶⁰ Samas, lk 658.

¹⁶¹ Samas, lk 658.

1045 lg 1 p 4) juhtudel. Peamine muu isiklik õigus on isiku väärikus, mida tuleb eristada au mõistest. Isiku au teotamine on eelkõige võimalik tema kohta ebakohaste väärtushinnangute e väärtusotsustuse avaldamisega. Au teotav väärtusotsustus ehk väärtushinnang väljendub isikule antud hinnangus, mis oma sisu või vormi tõttu võib olla konkreetsetes kultuurikeskkonnas halvustava tähendusega. Isiku au teotamine eeldab toimingut, mis kahjustab isiku mainet avalikkuse eest, au teotamine eeldab seega au teotava informatsiooni avalikustamist kui teotunnust. Au teotav väärtushinnang võib olla väljendatud ja avaldatud ka karikatuuris, luuletuses, laulus või fotokompositsioonis, samuti teiste juuresolekul tehtud au teotavas žestis. Isiku väärikuse rikkumine võib toimuda ka viisil, mis ei kahjusta isiku mainet avalikkuse ees (näkku sülitamine või isiku solvamine avalikkusele mitteteatavaks saanud viisil, nt nelja silma all). Kohtupraktikas eristatakse kahte au teotamise koosseisu: au teotava ehk ebakohase väärtushinnangu avaldamine (§ 1046 lg 1) ning au teotava tegelikkusele mittevastava asjaolu avaldamine (§ 1047 lg-1 ja 2) (vt RKTko 3-2-1-53-07 p 18). Paragrahvi 1047 lg-s 1 kasutatud mõiste *asjaolu avaldamine* on samatähenduslik varasemas kohtupraktikas kasutatud mõistega *faktiväite avaldamine* (RKTko 3-2-1-161-05 p 10). Faktiväiteks on seega isiku kohta mis tahes andmeid sisaldav lause. Faktiväide on põhimõtteliselt kontrollitav ja tema tõesus või väärus kohtumenetluses tõendatav (vt RKTko 3-2-1-11-04 p 10). Väärtushinnang e väärtusotsustus väljendub seevastu isikule antud hinnangus, mis oma sisu või vormi tõttu võib olla konkreetsetes kultuurikeskkonnas halvustava tähendusega. Väärtushinnangut on küll võimalik põhjendada, mitte aga tõendada selle sisu tõesust või väärust (vt RKTko 3-2-1-99-97; RKTkp 3-2-1-161-05 p 10; 3-2-1-53-07 p 18). Au teotavate faktiväidete ning väärtusotsustuste eristamine on esmalt oluline vastavate asjaolude avaldamise õigusvastasuse kontrollimisel. Kui au teotava faktiväite õigusvastasus oleneb eelkõige avaldatud faktiväite tõele mittevastavusest ning avaldaja hoolikusest faktide kontrollimisel, siis au teotava väärtushinnangu õigusvastasus saab tuleneda selle ebakohasusest, avaldamise asjaoludest ning erihuvide kaalumisest (RKTko 3-2-1-5-07 p 31; 3-2-1-161-05 p 16). Tõendatavate asjaolude ring kahel nimetatud juhul on kvalitatiivselt erinev (vt RKTko 3-2-1-5-07 p 31). Väärtushinnangu õigusvastasuse hindamisel lähtutakse üksnes § 1046 lg-st 1, st § 1047 ei kohaldata (RKTko 3-2-1-5-07 p 31; 3-2-1-161-05 p-d 15 ja 16). Kui au teotatakse ebaõigete andmete avaldamisega, tuleb teo õigusvastasus tuvastada täiendavalt ka § 1047 lg-te 1-3 alusel.¹⁶²

¹⁶² Samas, lk 658-659.

„Teise isiku kohta väärtushinnangu avaldamine ei ole iseenesest keelatud (õigusvastane). Väärtushinnangu avaldamise õiguspärasuse hindamisel kontrollitakse esmalt, kas sellel on vastava hinnangu konteksti arvestades konkreetsetes kultuurikeskkonnas halvustav või negatiivne tähendus ning seejärel hinnatakse väärtushinnangu põhjendatust e kohasust. Isiku mainet kahjustav väärtushinnang on kohane, kui väärtushinnangu avaldajal oli mõistlik õigustus teist isikut üldsuse ees negatiivselt kajastada (RKTKo 3-2-1-161-05 p 12). Negatiivse või halvustava väärtushinnangu kohasus võib muu hulgas sõltuda ka sellest, kas isik, kelle kohta hinnang käib, on andnud põhjust (aluse) selliseks hinnanguks (RKTKo 3-2-1-63-02 p 7). Väärtushinnangu põhjendamatus võib olla tingitud ka üksnes ebakohasest väljendusviisist (RKTKo 3-2-1-161-05 p 12). Õigusvastased on eeldatavasti väärtushinnangud, mis on kujundatud (ja esitatud) ilma põhjendusega või mida põhjendatakse ebaõigete andmetega. Faktiväite puhul sõltub selle avaldamise õigusvastasus seevastu vastava väite tõlevastavusest ning asjaolust, kas avaldaja andmete tõlevastavust piisavalt kontrollis (vt § 1047 lg-d 1 ja 3). Au teotava faktiväite (asjaolu) avaldamise korral lasub tõendamiskoormus avaldatu tõlevastavuse osas avaldajal (vt § 1047 lg 2). Hindamaks, kas faktiväide või väärtushinnang riivab isiku head nime, tuleb muu hulgas arvestada seda, kas väidetavalt au teotavad andmed või hinnangud olid suunatud konkreetset hageja vastu või isikute grupi vastu, kuhu hageja kuulub (RKTKo 3-2-1-11-04 p 11).“¹⁶³

„Isiku nime, kujutise, eraeluliste andmete või muude isikuandmete õigustamatu kasutamine. Isikul on isiklik õigus, mis välistab tema nime, kujutise või eraeluliste andmete õigustamatu, st ilma vastava isiku loata toimuva kasutamise. Isiku nime õigustamatu kasutamine võib eelkõige väljenduda isiku nime kasutamises isiku identifitseerimist võimaldaval viisil (seega eelduslikult ees- ja perekonnanime kasutamine) massiteabevahendite abil või muul viisil avalikkusele kättesaadaval viisil ilma isiku nõusolekuta oma nime kasutamiseks. Isiku kujutise all mõeldakse tehniliste või kunstiliste vahendite abil jäädvustatud isiku pilti või muud kujutist (nt videolõiku), mis võimaldab isiku identifitseerimist (vt § 1045 komm 3.5). Eraeluliste andmete all tuleb mõista mis tahes andmeid tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, eelkõige IAKS-i §-s 4 nimetatud isikuandmeid. Selliste andmete avaldamise õigusvastasus ei sõltu vastavate andmete õigsusest, st kuna eraeluliste andmete avaldamine on lubatud üksnes puudutatud isiku nõusolekul, võib selliste andmete avaldamine nõusoleku puudumisel olla õigusvastane ka juhul, kui avaldatud andmed vastavad tegelikkusele.“¹⁶⁴

¹⁶³ Samas, lk 659.

¹⁶⁴ Samas, lk 661.

„Isiku nime või muid isikuandmeid avaldanud isik peab vaidluse korral tõendama selleks vajaliku nõusoleku olemasolu.“¹⁶⁵

„Muude isiklike õiguste rikkumise õigusvastatus. Lisaks isiku nimele, kujutisele ja eraeluliste andmetele võib füüsilisel isikul eksisteerida ka muid isiklikke õigusi, nt õigus kehalisele puutumatusse, seksuaalsele, rahvuslikule, rassilisele või poliitilisele enesemääramisele, mittediskrimineerivale kohtlemisele rahvuslikul, rassilisel, soolisel vm sellisel põhjusel jne. Enamik selliseid isiklikke õigusi on tuletatavad põhiseaduse II ptk-st.“¹⁶⁶

2) Ebaõigete andmete avaldamise õigusvastatus - § 1047

Antud paragrahvi kohaldatakse teise isiku ebaõigete andmete õigusvastase avaldamise korral. Õigusvastatus väljendub lg 1 kohaselt isiklike õiguste rikkumises, isiku majandus- või kutsetegevusse sekkumises isiku või tema tegevuse kohta ebaõigete andmete avaldamisega või faktilist laadi andmete mittetäieliku või eksitava avaldamisega. Eeltoodud teguviisid on õigusvastased, kui avaldaja ei tõenda, et ta ei teadnud ega pidanudki teadma avaldatud andmete ebaõigsusest või mittetäielikkusest. Lõike 2 kohaselt loetakse teise isiku au teotava või teisele isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamine õigusvastaseks juhul, kui avaldaja selle tegelikkusele vastavust ära ei tõenda. Lõige 3 välistab õigusvastasuse õigustatud huvi olemasolu ning võimaliku rikkumise raskusele vastava andmete kontrollimise põhjalikkusega. Lõige neli sätestab õiguskaitsevahendid andmete ümberlükkamise või paranduste avaldamise näol ning seda sõltumata sellest, kas andmete avaldamine oli õigusvastane.

„Paragrahv sätestab isiklike õiguste rikkumise (§ 1045 lg 1 p 4) ja majandustegevusse sekkumise (§ 1045 lg 1 p 6) õigusvastasuse täiendavad eeldused juhul, kui isiklike õiguste rikkumine seisneb isiku au teotavate või isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamises.“¹⁶⁷

„Au teotava või majanduslikult kahjuliku ebaõige asjaolu avaldamise õigusvastatus (lg 2). Lõiget 2 kohaldatakse juhul, kui teise isiku avaldatud ebaõiged andmed on kas teise isiku au teotava iseloomuga (kui andmeid avaldatakse füüsilise isiku kohta) või majanduslikult kahjuliku iseloomuga (kui andmeid avaldatakse ettevõtja või muu isiku majandus- või kutsetegevuse

¹⁶⁵ Samas, lk 662.

¹⁶⁶ Samas, lk 662-663.

¹⁶⁷ Samas, lk 663.

kohta). Au teotavaks andmeteks on mis tahes faktiväited, mis kutsuvad tavapäraselt esile avalikkuse negatiivse suhtumise isikusse (nt väide, et isik on kriminaalkurjategija, seksuaalse hälbega, on tarvitanud oma abikaasa suhtes vägivalda jms). Lõike 2 mõttest tulenevalt kannab avaldaja faktiväidete tegelikkusele vastavuse tõendamise koormust ka siis, kui faktiväited iseenesest ei ole hageja au teotavad, kuid avaldaja oli nende faktiväidetega põhjendanud hageja mainet kahjustavat väärtushinnangut (RKTko 3-2-1-161-05 p 13).¹⁶⁸

„Avaldatud ja isiku au teotavate või talle majanduslikult kahjulike faktiväidete avaldamise õigusvastasus ei tulene § 1047 lg 2 järgi mitte isiku maine kahjustamisest, vaid mainet kahjustavate andmete tõele mittevastavusest (andmed on kas ekslikud või ebatäpsed).“¹⁶⁹

2.3. Ülevaade Soome seadusandlusest

Antud alapeatükis toob töö autor ülevaate Soome Vabariigis internetiahistamisega seonduvatest kehtivatest õigusaktidest. Sarnaselt Eestile ei ole ka Soome seadusandlusega konkreetselt reguleeritud veebikeskkonnas toimepandavat ahistamist või kiusamist. Alljärgnevalt peatutakse Soome karistusseadustiku¹⁷⁰ ja võrdse kohtlemise seaduse¹⁷¹ vastavatel sätetel, kuivõrd tsiviilõigusliku regulatsiooni olemasolust pole autor teadlik.

1) Karistusseadustik (Rikoslaki)

Soome karistusseadustikus on käesoleva magistritöö autori hinnangul Eesti karistusseadustikuga võrdlemisel asjakohased eelkõige peatükkides 11 (sõjakuriteod ja inimsusevastased süüteod), 17 (avaliku korra vastased süüteod), 20 (seksuaalsüüteod) ja 24 (privaatsuse, avaliku rahu ja maine vastu suunatud süüteod) toodud sätted.

Peatükk 11. Sõjakuriteod ja inimsusevastased süüteod

Paragrahvi 3 lõikes 5 käsitletakse inimsusevastase kuriteona muuhulgas konkreetse grupi või kogukonna vastu toimepandavat diskrimineerimist või tagakiusamist poliitiliste vaadete, rassi, rahvuse, etnilise päritolu, kultuuri, religiooni, soo või muu sarnase aluse tõttu, kui see on toime

¹⁶⁸ Samas, lk 665.

¹⁶⁹ Samas, lk 665.

¹⁷⁰ *Rikoslaki* – 39/1889 - <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/18890039> (17.04.2017).

¹⁷¹ *Yhdenvertaisuuslaki* – 1325/2014 –

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040021?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1325%2F2014> (17.04.2017).

pandud laiendatud või süstemaatilise rünnakuga tsiviilelanikkonna suhtes. Karistuse määrad on üheaastasest vangistusest kuni eluaegseni.

Paragrahvis 9a on sätestatud piinamise (*torture*), sealhulgas ka vaimse piinamise keeld. Antud süüteo koosseis eeldab ametiisiku poolset tegevust, mistõttu see antud töö probleemistikuga otseselt ei korreleeru. Eesti KarS-is vastab sellele koosseisule § 290¹.

Paragrahvis 10 käsitletakse vaenu õhutamist ehk sellise teabe, arvamuse või muu sõnumi avalikkusele kättesaadavaks tegemist või levitamist, millega ähvardatakse, laimatakse või solvatakse rühma rassi, nahavärvuse, sünnipära, rahvusliku või etnilise päritolu, usu või veendumuse, seksuaalse sättumuse või puude alusel või muul sarnasel alusel. Sanktsioon näeb ette karistuse rahatrahvi või kuni kaheaastase vangistuse näol.

Paragrahv 10a puudutab vaenu õhutamist raskendatud kujul. Raskendatud kujul vaenu õhutamiseks on tegemist siis, kui vaenu õhutamiseks kutsutakse üles genotsiidile või selle ettevalmistamisele, kuriteole inimsuse vastu, sõjakuriteole, mõrvale või terroristlikule eluvastasele ründele või avalikku korda ja julgeolekut ilmselgelt ohustades muule tõsisele vägivallateole. Karistusena on ette nähtud rahatrahv või kuni nelja-aastane vangistus.

Diskrimineerimise süüteo koosseis on sätestatud §-s 11. Antud süütegu eeldab, et toimepanija tegutseb majandus- või kutsetegevuses, üldsuse huvides, võimukandjana või avalikke ülesandeid täitva isikuna ning õigustamatult keeldub vähemusse kuuluvat isikut teenindamast (lg 1) või üritusele või asutusse sisse laskmast või saadab ta välja (lg 2) või paneb isiku selgelt ebavõrdsesse või muul viisil oluliselt halvemasse positsiooni. Karistuseks on rahatrahv või kuuekuuline vangistus. Siinkohal tuleb käesolevas paragrahvis sätestatud koosseisust eristada tööalast diskrimineerimist (peatükk 47, §§ 3 ja 3a).

Peatükk 17. Avaliku korra vastased süüteod

Paragrahvis 1 on sätestatud süükoosseis, mis seisneb avalikus õhutamises süüteo toimepanemiseks. Isikut, kes läbi massimeedia, avalikult rahva hulgas või avaldatud kirjutisega või muul kujul teostava esitlusega julgustab või õhutab teist isikut süütegu toime panema viisil, millega (alt 1) tekitatakse oht süüteo toimepanemiseks või süüteokatseks või (alt 2) muul viisil ohustatakse avalikku korda või julgeolekut, karistatakse nimetatud teo eest rahatrahvi või kuni kaheaastase vangistusega. Erinevus vaenu õhutamisesest seisneb käesoleva töö autori hinnangul selles, et antud süüteo koosseis ei ole hõlmatud diskrimineerimist rassi jms alusel.

Paragrahv 17 sanktsioneerib vägivalda kujutava materjali levitamise. Levitamine seisneb filmide või muude audiovisuaalsete programmide, salvestiste, mis kujutavad äärmist brutaalsust, müümises või rentimises, jagamises või muul moel kättesaadavaks tegemises või tootmises või importimises. Erandiks on juhud, kus selline materjal on vajalik informatiivsel eesmärgil (eelkõige koolitamiseks) või kui see omab kunstilist tähendust (filmid jne teosed). Ettenähtud karistuseks on rahatrahv või kuni kaheaastane vangistus.

Lapsporno levitamist käsitletakse §-s 18. Isik, kes valmistab, pakub müümiseks või laenutamiseks või muul viisil levitab või teeb kättesaadavaks, hoiab saadaval, ekspordib, impordib või veab läbi Soome teise riiki või muul viisil turustab fotosid või videosalvestisi, mis faktiliselt või reaalselt kujutavad,

- a) lapsi (lg 1)
- b) vägivalda (lg 2)
- c) zoofiiliat (lg 3)

on toime pannud lapsporno levitamise. Karistusena on ette nähtud rahatrahv või maksimaalselt kaheaastane vangistus. Lapsporno levitamise katse on samuti karistatav. Lapseks peetakse vähem kui kaheksateist aastat vana isikut ja isikut, kelle vanust ei ole võimalik kindlaks teha, kuid kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta on vähem kui kaheksateist aastat vana. Fotot või videosalvestist loetakse faktiliseks, kui sel kujutatakse tegelikku last ning realistlikuks, kui foto või video on reproduktsioon esialgsest fotost või videost, milles on kujutatud last. Sama loogika kehtib ka vägivalda ning zoofiilia faktilise või realistliku kujutamise puhul.

Paragrahvis 18a on sätestatud lapsporno levitamine raskendatud kujul. Raskendatuks muudab süüteo lapse väga noor iga (lg 1), julm vägivald või last eriti alandav kohtlemine (lg 2) või kui tegu on toime pandud eriti meetoodiliselt (lg 3) või kuritegeliku ühenduse poolt (lg 4). Sellisel juhul on karistuse maksimummääraks kuueaastane vangistus.

Paragrahvis 18b käsitletakse alaealisele sobimatu video levitamist. Isikut, kes avalikult eksponeerib või muul viisil levitab või teeb alla 18-aastasele isikule kättesaadavaks video, mille vaatamine on seadusega alla 18-aastastele keelatud, karistatakse rahatrahvi või kuni kuuekuulise vangistusega.

Lapsporno omamine on sätestatud paragrahvis 19. Omamiseks peetakse ka olukorda, kus isik on säilitanud juurdepääsu lapspornole oma arvuti või muu tehnilise seadme abil ka siis, kui ta ei ole

lapspornot sisaldavat materjali seadmesse alla laadinud. Karistuseks on ette nähtud rahatrahv või kuni üheaastane vangistus.

Nimetatud peatükis märgitud süütegude võrdlemisel Eesti karistusseadustikus toodud vastetega selgub, et pornograafiasüüteod on Soome karistusseadustikus kvalifitseeritud avaliku korra vastaste süütegudena. Paragrahv 18b puhul kriminaliseeritakse Soomes alaealisele mittesobiva (sealhulgas seksuaalse sisuga) video levitamine, Eestis on aga KarS § 179 järgi karistatavaks teoks pornograafilise teose levitamine lapsealisele ehk alla 14-aastasele. Ühest küljest kaitseb Soome seadusandlus alaealiste kõlblust ning normaalset arengut nelja aasta võrra kauem kui Eestis, teisalt on kitsendatud erinevad pornograafilised teosed üksnes videoteks. Kui Eestis on lapsporno omamine KarS § 178 järgi seotud valdusega (nt arvutisse laetud kujul), siis Soomes ei eristata erinevalt Eestist lapsporno jälgimist (KarS § 175¹) interneti leheküljel lapsporno omamisest andmekandjal. Erisusi leidub isegi kontaktsete seksuaalsüütegude osas. Näiteks käsitletakse Soomes avaliku korra vastase süüteona ka intsesti, kui samaaegselt on Eesti kontekstis tegemist seksuaalse enesemääramise vastase süüteona (KarS § 144).

Peatükk 20. Seksuaalsüüteod

Paragrahvis 5a käsitletakse seksuaalset ahistamist. Siinkohal tuleb rõhutada asjaolu, et Soome seadusandluse kohaselt eeldab seksuaalne ahistamine füüsilist katsumist, mistõttu ei ole käesoleva magistritöö raames selle sätte analüüsimine vajalik.

Paragrahvis 8b sätestatud alaealise ahvatlemine hõlmab kohtumise korraldamist või muu kontakti loomist, mille eesmärk on alaealisest peatüki 17 § 18 mõttes lapsporno teose valmistamine või alaealise seksuaalne ärakasutamine. Karistusena on ette nähtud rahatrahv või maksimaalselt üheaastane vangistus.

Paragrahvi 8c kohaselt peetakse lapse seksuaalse etteaste jälgimiseks eelkõige spetsiaalselt korraldatud etteaste (*performance*) jälgimist, milles alaealine sooritab seksuaalakte. Karistuse määrad ulatuvad rahatrahvist kuni kaheaastase vangistuseni.

Paragrahvile 8b vastavad Eesti karistusseadustiku järgi nii paragrahvid 178¹ (seksuaalse eesmärgiga kokkulepe lapsealisega kohtumiseks) kui ka 179 (lapsealise seksuaalne ahvatlemine). Neist viimane küll klausliga, et Soomes laieneb karistusõiguslik kaitse kuni

kaheksateistkümnenda aastani. Paragrahvi 8c saab analoogia korras samastada aga KarS §-iga 175¹.

Peatükk 24. Privaatsuse, avaliku rahu ja maine vastu suunatud süüteod.

Paragrahvi 1a kohaselt vastutab isik ahistamise eest, kui ta kavatsusega teist isikut häirida saadab korduvalt sõnumeid või helistab ning selle teguviisiga häiritakse teist isikut märkimisväärselt või tekitatakse talle kahju. Karistuseks on rahatrahv või maksimaalselt pooleaastane vangistus. Kõigi eelduste kohaselt hõlmab antud säte ahistavate sõnumite saatmist erineval moel, sealhulgas ka interaktiivselt.

Paragrahvis 8 käsitletakse isiklike ja delikaatsete andmete levitamist. Isikut, kes ebaseaduslikult:

a) massimeedia vahendusel või

b) viisil, mille tõttu saab info kolmandatele isikutele teatavaks

levitab isiklikku või delikaatset teavet, teeb sellekohaseid vihjeid või tekitab sellega isikule negatiivse kuvandi viisil, et nimetatud tegevusega põhjustati teisele isikule kahju või kannatusi või pandi kolmandad isikud tema vastu põlgust tundma, karistatakse rahatrahviga. Lõike 2 kohaselt on avaliku elu tegelasel, poliitikul, ärimehel jne võrreldes tavakodanikuga suurem talumiskoormus.

Paragrahv 8a sanktsioneerib isiklike ja delikaatsete andmete levitamise raskendatud kujul kuni kaheaastase vangistusega. Teo teeb eriti raskeks suurte kannatuste või kahju põhjustamine.

Paragrahvis 9 käsitletakse laimamist, mille eest on võimalik mõista karistusena rahatrahv. Laimamiseks peetakse lõike 1 järgi valeandmete esitamist või valedele järeldustele viivatele vihjete tegemist (p 1) või halvustamist (p 2), kui sellega põhjustati teisele isikule kahju või kannatusi või pandi kolmandad isikud tema vastu põlgust tundma. Lõige 2 kohaselt on laimamisega tegemist ka siis, kui eelviidatud teod pannakse toime surnud isiku suhtes ning tema lähedastele tekitatakse sellega kannatusi või kahju. Lõige 3 kohaselt on avaliku elu tegelasel jt jällegi tavakodanikuga võrreldes suurem talumiskohustus, sealhulgas kriitika osas.

Paragrahv 10 sanktsioneerib laimamise raskendatud kujul kuni kaheaastase vangistusega. Sarnaselt varasematele antud peatüki paragrahvidele, teeb ka siin laimamise raskendatuks suure kahju ja kannatuste põhjustamine.

Suurim erinevus kahe riigi vahelises karistusõiguses peitubki Soome karistusseadustiku 24. peatükis, kus käsitletakse privaatsuse, avaliku rahu ja maine vastu suunatud süütegudena ahistamist, isiklike ja delikaatsete andmete levitamist ning laimamist.

Kui Soome karistusseadustiku 24. peatükk kõrvale jätta, siis üldises plaanis ei erine kahe riigi karistusseadustikes toodud ning käesolevas töös analüüsitavad süüteo koosseisud üksteisest väga olulisel määral. Samuti on kohaldatavad sanktsioonid sarnases suurusjärgus.

2) Võrdse kohtlemise seadus (Yhdenvertaisuuslaki)

Soome seaduse kohaselt tuleb kõiki inimesi kohelda sõltumata nende taustast ja soost võrdõiguslikult. Diskrimineerimise keeld Soomes tuleneb võrdse kohtlemise seaduse (*Yhdenvertaisuuslaki*) paragrahvist 6, mille kohaselt on keelatud diskrimineerimine vanuse, päritolu, kodakondsuse, keele, usu, veendumuse, arvamuse, poliitilise tegevuse, ametiühingutegevuse, perekonnasuhete, tervisliku seisundi, puude, seksuaalse orientatsiooni või muu isikuga seotud põhjuse alusel. Soolise diskrimineerimise keeld tuleneb soolise võrdõiguslikkuse seadusest¹⁷² (*Tasa-arvolaki*).

Võrdse kohtlemise seaduse § 6 järgi peetakse diskrimineerimiseks:

- 1) ebavõrdset kohtlemist, kui üht isikut koheldakse halvemini kui teist isikut samas olukorras (otsene diskrimineerimine);
- 2) kui väliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab isiku võrreldes teistega ebasoodsasse olukorda, välja arvatud juhul, kui sellel sättel, kriteeriumil või taval on aktsepteeritav eesmärk ja kasutatavad vahendid on asjakohased ja vajalikud selle eesmärgi saavutamiseks (kaudne diskrimineerimine);
- 3) isiku või grupi väärkuse ja puutumatus tahtlikku rikkumist läbi ähvardava, vihameelse, halvustava või alandava õhkkonna loomise (ahistamine);
- 4) diskrimineerima sundimist või suunamist diskrimineerimisele.

Inimeste erinev kohtlemine ei ole alati diskrimineerimine. Inimesi võidakse kohelda erinevalt, kui selleks on olemas aktsepteeritav ning seaduslik põhjus. Selliste põhjuste loetelu on toodud §-s 7.

¹⁷² Tasa-arvolaki – 8.8. 1986/609. – <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (20.04.2017).

Paragrahv 8 kohaselt ei tohi kedagi asetada ebasoodsasse olukorda või kohelda viisil, mis põhjustab neile kahjulikke tagajärgi seetõttu, et nad on kaevanud ebavõrdsuse üle või on võtnud võrdsuse tagamiseks kasutusele erinevaid meetmeid.

Sarnaselt Soomele on ka Eesti seadusandja loonud eraldi võrdse kohtlemise seaduse ning soolise võrdõiguslikkuse seaduse. Eesti ja Soome võrdse kohtlemise seaduse sätted kattuvad eesmärkide ja sisu osas pea kogu ulatuses.

3. Alaealiste internetiahistamise preventsoon Eestis ja Soomes

Määrav tähtsus internetikuritegude ennetamisel on alaealiste teavitustööl, et neid juba varakult internetis levivatest ohtudest informeerida. Preventiivne ja süsteemne lähenemine veebikeskkonnas peituvate riskide osas säästab loodetavasti järgmised noored ohvriks sattumisest, kuid kannab endas ühtlasi ka turvalisemat veebikeskkonda ja interneti etiketti propageerivat eesmärki.

3.1. Preventiivsed meetmed Eestis

Ühe esimese organisatsioonina, mille eesmärgiks oli muuta suhtumist lastesse ning lahendada aastakümneid lahendamata küsimusi, alustas 1988. aastal lastearstide algatusel tööd Eesti Lastekaitse Liit. Peatselt hakati tegema ka laialdast rahvusvahelist koostööd. 1991.a. ühines Eesti Vabariik lapse õiguste konventsiooniga, aasta hiljem võeti vastu lastekaitseadus ja alustati laste-vägivalla alast ennetustööd. Aasta-aastalt tehti üha rohkem väga tänuväärset tööd erinevate projektide ja algatuste raames. 2001. aastal valmis esimene koolivägivalla uuring. Aasta hiljem valmis lastekaitsestrateegia. 2004. aastal astuti üle-euroopalise lastekaitseorganisatsiooni EuroChild liikmeks, aasta möödudes alustati Balti koostööd laste õiguste paremaks tagamiseks Baltimaades. 2007. aastal rakendati koolides Ühise Mure meetodi (ÜMm) kui koolikiusamise sekkumismeetodi kasutuselevõtmist. 2009. aastal pandi alus koordineeritud koostööle laste ombudsmani institutsiooni loomiseks. Antud magistritöö raames väga olulised sammud astuti Eesti Lastekaitse Liidus aga 2010. aastal, mil käivitus Eestis vägivallavaba kasvatus projekt „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“¹⁷³ ning internetiturvalisusele pühendunud Euroopa Komisjoni projekt „Targalt internetis“¹⁷⁴. Viimasel kahel projektil peatutakse seetõttu lähemalt.

"Kiusamisest vabaks!" on ennetav metoodika, mille eesmärgiks on luua lasteaia ja algklasside laste vahel üksteist arvestav suhe, kiusamist ennetav käitumiskultuur, kus suhtutakse teineteisesse sallivalt ning austavalt, kus üksteisest hoolitakse, kiusamise korral sekkutakse ja kaitstakse neid, kes seda ise ei suuda. Lasteaia loodud head suhted on koolieelikutele vajalikuks pagasiks, mis aitavad koolis kohanemisega toime tulla. Kuivõrd kiusamise ennetamine on vahetult seotud ühiskonnas tunnustatud käitumisnormide ja sotsiaalsete suhete kvaliteediga, on tähtis, et neid

¹⁷³ Projekt „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool.“ – <http://kiusamisestvabaks.ee/> (23.04.2017).

¹⁷⁴ Projekt Targalt internetis – Safer Internet Centre in Estonia SIC EE III. – <http://www.targaltinternetis.ee/> (23.04.2017).

väärtusi sisendatakse lastesse võimalikult varakult. Antud projekti käigus antakse igale lapsele kohver, mis sisaldab mängukaru, lauluraamatut ja CD-plaati, plakateid, kleepse ja erinevaid (käsi)raamatuid lastevanematele ja õpetajatele. Esimese viie aastaga liitusid "Kiusamisest vabaks!" projektiga 2/3 Eesti lasteaedadest ning 81 kooli.¹⁷⁵

MTÜ Lastekaitse Liidu poolt kureeritav internetiturvalisuse alast teadlikkust propageeriva projekti „Targalt internetis“ missiooniks on laste ja lapsevanemate targem internetikasutus ning ebaseadusliku sisuga materjalide leviku piiramine internetis. Koduleheküljel www.targaltinternetis.ee on erinevate rollide jaoks loodud rubriigid nii lastele, noortele, lapsevanematele kui ka õpetajatele. Igast rubriigist leiab vastav sihtgrupp kasulikke nõuandeid ja soovitusi nii joonisfilmide, õpetlike mängude, videote ning muul kujul. Lisaks korraldatakse erinevaid koolitusi, teavituskampaaniaid, konkursse ja konverentse, mis aitavad muuta laste käitumist internetis ohutumaks ning annavad juhiseid riskidest hoidumiseks. Loodud keskkond on virtuaalseks turvalise interneti keskuseks Eestis, kuhu on koondatud kokku kõik projekti käigus loodud materjalid ning oluline teave. Projekti raames töötab ka lasteabitelefoni 116111 (www.lasteabi.ee), millelt saab küsida nõu ja infot lastele ja lapsevanematele interneti turvalise kasutamise kohta nii telefoni teel kui ka erinevate elektrooniliste lahenduste kaudu. Peale selle on olemas ka veebipõhine teavitusliin www.vihjeliin.ee, mis võimaldab teavitada sellistest veebikeskkondadest, mis sisaldavad laste seksuaalset enesemääramisõigust rikkuvat materjali. „Laste seksuaalset ärakasutamist sisaldavad materjalid, nende levitamine, tarbimine ja tootmine rikub ohvriks langenud lapse õigusi, au, väärikust ja kehalist puutumatust. Sageli on internetis levitatava lapsi seksuaalses/erootilises kontekstis esitatava materjali eesmärk juhtida laste vastu ebatervet seksuaalset huvi tundvaid inimesi ühendust võtma suletud kogukondadega, mille liikmed kasutavad laste seksuaalset enesemääramisõigust rikkuvaid materjale oma haiglasliku kire ja fantaasia rahuldamiseks. Seejuures esineb risk, et taoline käitumine võib jõuda fantaasiast reaalsusesse ja laste otsese füüsilise ärakasutamiseni. Vihjeliini üheks eesmärgiks on ennetada selliste kuritegude toimepanemist. Laste seksuaalse ärakasutamise vastane töö nõuab erinevaid meetmeid ning tihedat siseriikliku- ja rahvusvahelist koostööd. MTÜ Lastekaitse Liit teeb laste seksuaalset ärakasutamist esitava materjali leviku tõkestamisel tihedalt koostööd teiste siseriiklike organisatsioonidega sh õiguskaitseasutustega, internetiteenuse pakkujate (inglise keeles internet service provider ehk ISP), erinevate mittetulundusühingute ning rahvusvaheliste

¹⁷⁵ Liitunud koolid & lasteaiad.- <http://kiusamisestvabaks.ee/liitunud-koolid-lasteaiad> (24.04.2017).

võrgustikega INSAFE ja INHOPE.¹⁷⁶ 2016. aasta sügisel ehk kooliaasta alguses avaldas Justiitsministeerium murebaromeetri¹⁷⁷, mille järgi saab hinnata, kas lapse või teismelise seksuaalkäitumine on tema arengule vastav või peaks olema tähelepanelik ja last aidama. Murebaromeetri üldine eesmärk on ennetada laste seksuaalset väärkohtlemist ja kuritarvitamist, seda nii teiste laste kui teismeliste poolt. Hea on ka tõdeda, et kooliaasta alguses võtavad (sotsiaal)meedias koolikiusamise vastu sõna avaliku elu tegelased¹⁷⁸ ning avaldatakse temaatilisi videosid, millega õpetatakse kiusamisele ei ütlemata.¹⁷⁹

Peale Eesti Lastekaitse Liidu poolt käivitatud eelkirjeldatud projektide leidub veel teisigi laste ja noorte heaolule ning internetiohutusele pühendunud programme ja liikumisi. Üheks kiusamisvastaseks programmiks on Kiusamisvaba Kool¹⁸⁰ (KiVa), mis on loodud Turu Ülikoolis Soome haridus- ja kultuuriministeeriumi toetusel. KiVa programm sisaldab nii universaalseid kui juhtumipõhiseid tegevusi kiusamise ennetamiseks ja märgatud juhtumite lahendamiseks. 2013. aastal otsustas Sihtasutus Kiusamise Vastu, mis praegu kannab nimetust SA Kiusamisvaba Kool, alustada Soome eeskujul KiVa pilootprojektiga ka Eestis. Rahvusvahelise praktika kohaselt väheneb programmiga liitunud koolides koolikiusamine oluliselt. Eesti pilootkoolides teostatud mõju-uuringu järgi vähenes neis koolides kiusamine ligikaudu 17%. „KiVa programmi kasutab praegu 36 kooli üle Eesti, järgmisel aastal peaks olema sellega liitunud juba 47 kooli. Programm sisaldab nii ennetustööd kui kiusamisjuhtumite lahendamise mudelit, tegevustesse on kaasatud kooli personal, õpilased ja lapsevanemad.

7.-9. klassidele on Eestis suunatud 2000. aastast tegutsev MTÜ noorteühing TORE, mis on Soome Mannerheimi liidu tugiõpilasliikumise eeskujul loodud programm. Praegu tegutseb see 45-s koolis ja selle idee seisneb selles, et tugiõpilased käivad eakaaslastele sõbraks ja kaaslaseks, levitades muu hulgas vaimset ja füüsilist vägivalda taunivat suhtumist.¹⁸¹

¹⁷⁶ Mis on vihjeliin? Targalt internetis. – <http://vihjeliin.targaltinternetis.ee/> (24.04.2017).

¹⁷⁷ Laste ja teismeliste seksuaalkäitumise murebaromeeter. Kriminaalpoliitika.ee – <http://www.kriminaalpoliitika.ee/murebaromeeter> (21.04.2017).

¹⁷⁸ Tanel Padar kutsub üles koolikiusamist märkama: sinu sõbralikkus võib muuta kõvasti kellegi elu. Delfi. 30.08.2016 - <http://publik.delfi.ee/news/inimesed/tanel-padar-kutsub-ules-koolikiusamist-markama-sinu-sobralikkus-voib-muuta-kovasti-kellegi-elu?id=75487653> (21.04.2017).

¹⁷⁹ VIDEO: Käitu teistega nii nagu tahad, et sinuga käitutaks! Positiivse sõnumiga klipp kutsub kiusamisele ei ütlemata. Delfi. 29.08.2016 - <http://noortehaal.delfi.ee/news/ajaviide/video-kaitu-teistega-nii-nagu-tahad-et-sinuga-kaitutaks-positiivse-sonumiga-klipp-kutsub-kiusamisele-ei-utlema?id=75474423> (21.04.2017).

¹⁸⁰ KiVa Estonia. SA Kiusamisvaba Kool. – <http://www.kivaprogram.net/estonia> (24.04.2017).

¹⁸¹ Veebikonstaabel: tänapäevane koolikius võib tähendada alandust tuhandete inimeste ees. Postimees. 19.04.2017 - <http://www.postimees.ee/4085007/veebikonstaabel-tanapaevane-koolikius-voib-tahendada-alandust-tuhandete-inimeste-ees> (21.04.2017).

Väärtusarenduse ja väärtuskasvatusega lasteaedades ja koolides tegeleb Tartu Ülikooli Eetikakeskus (<http://www.eetikakeskus.ut.ee/et>), kelle missiooniks on toetada laste ja noorte väärtuskasvatust nii lasteaedades kui koolides, et iga laps ja noor saaks areneda kasvukeskkonnas, mis soodustab isiksuse terviklikku arengut, enese väärtustes selgusele jõudmist ja edukat ühiskondlikku koostoimimist.

1. juunil 2011. aastal alustas Eestis tööd esimene veebikonstaabel ehk internetis töötav politseinik. Praeguseks on neid kolm: Andero Sepp, Maarja Punak ja Jana Frolova, kes nõustab inimesi ka vene keeles. Nende ülesanneteks on inimeste poolt interneti teel esitatud teadetele ja kirjadele vastamine ning nii laste kui täiskasvanute koolitamine internetiturvalisuse teemadel. Veebikonstaablitega võetakse ühendust nii erinevate portaalide (www.lapsemure.ee, www.perekool.ee, nõuandekeskus www.vastused.ee) foorumite, suhtlusvõrgustike (Facebook, Rate, Twitter, Odnoklassniki ja V Kontakte) kui ka e-kirjade vahendusel. Mõned küsimused lahenevad ainult nõu andmisega, kuid tõsisemad neist edastatakse vastava piirkonna jaoskondadele informatsiooniks või menetlemiseks. Suurem osa küsimustest puudutab kelmuste, varguste, laimamise, ähvardamise ja liiklusega seotud teemasid.¹⁸²

Nii internetiohutuse tagamiseks loodud põhiline portaal „Targalt internetis“ kui veebikonstaablid on praeguseks olnud avalikkusele kättesaadavad ca 5 aastat.

Politsei- ja Piirivalveameti poolt tellitud avaliku arvamuse ja riskikäitumise 2015. aasta uuringu¹⁸³ raames küsitleti kokku 4203 õpilast vanuses 9-19 aastat. Muuhulgas oli küsitluse teemaks ka käitumine ja ohud internetis.

Nimetatud uuringu kohaselt on õpilaste üldine teadlikkus internetis käitumisest küllaltki hea. Tähelepanu väärib, et veebikonstaablit teab 66% sihtrühmast. Vene noorte seas on teadlikkus märksa madalam – 51% võrreldes eesti noorte 71%-iga. Vanematest õpilastest veidi vähem on veebikonstaabli olemasoluga kursis kuuendate klasside õpilased. Selgus ka, et tüdrukud on vastava teemaga sagedamini kursis kui poisid. Vene õpilased on märgatavalt vähemteadlikud kui eesti ja nii eesti kui vene keelt kasutavad õpilased. 9% noortest on ka veebikonstaabli poole pöördunud, sealhulgas 1% neist on pidanud korduvalt pöörduma. Kõige sagedamini on

¹⁸² Veebikonstaablid annavad internetis nõu. Politsei- ja Piirivalveamet. – <https://www.politsei.ee/et/nouanded/veebikonstaabel/> (25.04.2017).

¹⁸³ Avaliku arvamuse ja riskikäitumise uuring 2015. Turu-uuringute AS. Veebruar 2016, lk 88-93 (Politsei- ja Piirivalveameti teenistujatele ametialaseks kasutamiseks).

veebikonstaabli poole pöördunud kaheksandate klasside õpilased ja kõige vähem abiturientid. Abi on saanud 62% pöördujatest. 37% pöördunud õpilastest ütles, et ei ole saanud loodetud abi.

Veebilehe „Targalt Internetis“ tuntus on siiski vähene – seda teab 35% ja külastanud on vaid 11% õpilastest. Klassiastmete lõikes selgub, et veebilehekülg on tuntum kuuendate ja kaheksandate klasside õpilastele, kõige vähem teavad seda aga abiturientid. Tüdrukud on poistest veidi enam informeeritud. Suur erisus tuleb siin esile vastavalt kodus kasutatavale keelele – vene keelt kasutavad õpilased on oluliselt vähem kursis. Neist teab lehekülge vaid 12%, sh külastanud on seda 2%. Võrdluseks on 43% eesti noortest leheküljest kuulnud ja 14% lehte ka külastanud. Nii eesti kui vene keelt kasutavate õpilaste teadlikkus ning külastatavus jääb nende kahe vahele.

Internetiohtudest informeerivad nooremaid õpilasi peamiselt vanemad – 60%, seejärel õpetajad (56%) ning kolmandana politsei esindajad koolides (31%). Laste kasvades aga vanemate osakaal informeerijana väheneb ning esikohale reastuvad õpetajad. Politsei esindajate osakaal õpilaste informeerijana on viimase kahe aastaga tuntavalt suurenenud. Murettekitav on see, et ligi 1/5 kõigist küsitletutest vastas, et neile ei ole keegi internetis käitumisest rääkinud.

Ülaltoodud statistikast, mille kohaselt teab suurimat internetiturvalisusele sunnatud portaali „Targalt internetis“ vaid iga kolmas noor ning külastab iga kümnes, saab luua mitmeid järeldusi. Esmalt võiks järeldada, et internetiohtusest ei ole avalikkuses siiski piisavalt räägitud. Samas ilmnes, et enim olid nii veebikonstaabli kui veebilehe „Targalt internetis“ olemasolust teadlikud eesti keelt kõnelevad kuuenda kuni kaheksanda klassi õpilased ning vähim abiturientid ning venekeelsed noored. Ilmselt saab seda seletada asjaoluga, et internetis peituvatele ohtudele hakati rohkem tähelepanu pöörama umbes 5-6 aastat tagasi, mil loodigi erinevad projektid ning veebikonstaabli ametikoht, ning sellel ajal algklassides käinud õpilased ongi seetõttu enim informeeritud. Fookus võiski olla suunatud eelkõige noorematele õpilastele, et neid maast ja madalast kasvava probleemistikuga kursis hoida. Praegused abiturientid ning gümnasistid võisid toona pidada end veebikeskkonna ohtudega seonduvalt ka piisavalt iseteadlikeks. Selgelt on aga näha, et teavitustöö on venekeelsete noorte puhul suures osas soiku jäänud.

3.2. Preventsioon Soomes

Kuigi esimesed koolikiusamise alased uuringud avaldati Soomes juba 1980ndatel¹⁸⁴, siis hakkas koolikiusamine pälvima avalikkuse huvi alles järgmise kümnendi alguses. Sellest ajast alates on toimunud muudatused kooli ohutuse ja kiusamise vastu võitlemisega seonduvas seadusandluses. 1999. aastal jõustunud Soome põhihariduse seaduse kohaselt on igal õpilasel õigus turvalisele koolikeskkonnale. Haridusasutused on kohustatud tagama, et õpilased ei kogeks koolis olles vägivalda ega kiusamist. 2003. aasta seadusemuudatusega lisati, et haridusasutus peab koostama õppekavaga kooskõlas oleva plaani, mille eesmärgiks on kaitsta õpilasi vägivalla, kiusamise ja ahistamise eest, nimetatud kava ka täitma ning kontrollima sellest kinnipidamist. Selle käiguga lükati kiusamisvastaste plaanide ja programmide arendamine kohalike omavalitsuste õlule, mis pidanuks tagama suure pühendumuse plaanide elluviimisel ning viimaks koolides ka nõuetekohase rakendamise. Alates 1998. aastast on Riikliku Tervishoiuameti poolt põhi-, kutse- ja keskkooliõpilaste seas tehtud iga-aastane terviseedendamise küsitlus. Keskmiselt oli küsitluid 75 000, kellest 2/3 on moodustanud põhikooliõpilased. Küsitluste tulemused näitasid pettumust valmistavalt, et kümne aasta jooksul ei ole kiusamisohvrite arv langenud. Nii kiusatavate (keda kiusati vähemalt kord nädalas) kui kiusajate (kes kiusasid teisi vähemalt korra nädalas) osakaal on konstantselt püsinud 7% juures. Tõsi, 2007.-2009. aastal oli kiusatuid isegi veidi enam – 8-9%. Tundub, et seadusandlikud meetmed ei ole olnud piisavad, et võidelda kiusamisega Soome koolides. 2006. aastal väljendas Soome haridusminister muret õpilaste heaolu üle. Kuigi PISA testide tulemuste järgi oli õppeedukusega Soomes kõik hästi, valmistasid Maailma Tervishoiuorganisatsiooni poolt läbiviidud koolilaste tervisekäitumise uuringud muret. Soome haridusminister osutas koolikiusamisele kui kiiret tähelepanu vajavale probleemile ning Soome haridusministeeriumi ja Turu Ülikooli vahel sõlmiti koostööleping kiusamisvastase programmi, mida saaks laialdaselt üldhariduskoolides rakendada, arendamiseks ja hindamiseks. Niimoodi saigi alguse KiVa programmi saamislugu. Samaaegselt oli juba laialt levinud idee, et iga kool või kohalik omavalitsus peab ise kiusamisvastased plaanid ja programmid välja töötama. KiVa programmi väljatöötajatele Christina Salmivallile, Antti Kärnäle ja Elisa Poskipartale tundus see plaan korraliku lahenduseni jõudmiseks liiga ebarealistlik ning ajamahukas, liiatigi näitas statistika, et kiusamine ei ole vahepealse ajaga vähenenud. Seetõttu otsustati luua siiski üks üleriigiline programm. KiVa programm sisaldab nii universaalseid kui juhtumipõhiseid tegevusi.

¹⁸⁴ K. Björkqvist, K. Ekman, K. M. J. Lagerspetz. Bullies and victims: Their ego picture, ideal ego picture, and normative ego picture. – *Scandinavian Journal of Psychology*, 23. 1982, lk 307–313.

Universaalsed tegevused seisnevad algkooli puhul õppeülesannetes ja põhikooli puhul õppeaines ning virtuaalses õpikeskkonnas, kus algkooliõpilaste jaoks on loodud kiusamisvastane arvutimäng ning põhikooliõpilastele veebifoorum „KiVa Street“. Õppeülesanded koosnevad aruteludest, videofilmidest ning harjutustest, mida tehakse paari- või grupi kaupa. Teemad varieeruvad grupi koostoimimisest ja grupi poolt tekitavast survest tingitud probleemidest kiusamise tekkepõhjuste ja tagajärgedeni, erinevate kiusamisvormideni ning viimaks selleni, mida õpilased saavad koos kiusamise vastu ette võtta ning kiusatute kaitseks välja astumiseks. Virtuaalne õpikeskkond on tihedalt seotud nende teemadega, mida õppeülesannete käigus lahendatakse, motiveerimaks ja edendamaks õpilaste õpiprotsessi. Universaalsete meetmete hulka kuuluvad ka juhend lastevanematele ning samuti ka sümboolika (plakatid, kleepsud, spetsiaalsed vestid õpetajatele vahetundides kandmiseks), et tuletada nii õpilastele kui ka koolipersonalile KiVa programmi pidevalt meelde. Juhtumipõhistel interventsioonidel arutatakse olukorda nii kiusajate, ohvrite kui ka väljavalitud klassikaaslastega, kelle ülesandeks on toetada ohvriks langenud kaaslast. Varasemad uuringud on näidanud aga, et interventsioonid vähendavad küll otsesest ehk nähtavat kiusamist, kuid samal ajal võib tõusta varjatud, nt küberkiusamine. Põhjuseks peetakse seda, et niipea kui täiskasvanud kiusamisse sekkuvad, leiavad kiusajad muud võimalused ohvri piinamiseks. Seetõttu tõusetus ka küsimus, kas peaks ehk selliste spetsiaalsete kiusamisvormide nagu küberkiusamise jaoks arendama eraldi programmid. KiVa loojate arvates on see siiski ebarealistlik ning tarbetu, sest üldine kiusamisvastane programm peaks olema edukas igat vormi kiusamise vähendamiseks. KiVa tõhusust hinnati suuremahulise juhuvalimit ja kontrollgruppi sisaldanud uuringuga, mille käigus ilmnis, et KiVa programm aitas vähendada kiusamist 30% ulatuses. Kuigi kiusamisvastaste programmide lõppeesmärk on vähendada ohvrite kannatusi, on sellistel programmidel ka laiem mõju laste ja noorte koolikeskkonnaga kohanemisele. Hiljutises uurimuses avastati, et KiVa mõjus hästi koolirahulolule, akadeemilisele motivatsioonile ning saavutustele. Seega, õpilased mitte ainult ei tajunud klassiruumis või koolis valitsevat õhkkonda positiivsemalt, vaid tunnetasid suuremat tahet õppida ning neile näis, et nende õppeedukus kasvas. Tähtis on ka see, et see positiivne efekt ei mõjunud mitte ainult neile, keda vähem kiusati, vaid ühtlaselt kõigile õpilastele.¹⁸⁵ Tänapäevaks on 90% kõikidest Soome üldhariduskoolidest registreerunud KiVa programmi rakendavateks koolideks.¹⁸⁶

¹⁸⁵C. Salmivalli, A. Kärnä, E. Poskiparta. Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. – *International Journal of Behavioral Development* 35(5). 2011, lk 405–411.

¹⁸⁶ KiVa Estonia. – <http://www.kivaprogram.net/estonia> (25.04.2017).

Sarnaselt Eestile töötavad ka Soome Vabariigis veebipolitseinikud (*nettipoliisi*). Soome virtuaalpolitsei loodi 2008. aasta kevadel politseiüksuseks, millel oleks võime heita ühtlasi pilk ka sotsiaalmeedia maailma. Eesmärgiks oli ühtlasi uurida, kas on võimalik tuua osa korraldustegevuseid tänavatelt interneti.¹⁸⁷ Politsei tahab avalikkusega suhelda – sealhulgas ka virtuaalses maailmas. Kohalolek internetis on osaks politsei ennetustööst. Virtuaalpolitseinikud panustavad samuti kuritegude lahendamisesse ja teavitavad avalikkust olulistest jooksvatest küsimustest. Virtuaalpolitseinikud saavad arutada olulisi küsimusi mitteametlikumal ning vabamal viisil. Eesmärgiks on muuta politsei hirmutavat kuvandit ning tuua politseid avalikkusele lähemale ja julgustada inimesi politseiga ühendust võtma. Silmas tuleb pidada seda, et virtuaalpolitseinikud ei aruta internetis konfidentsiaalset või isiklikku teavet.¹⁸⁸ Virtuaalpolitsei on muutunud tavakodanike ja politsei ühendajast traditsioonilise politseitöö allikaks kohtueelses menetluses ning ennetustegevuse läbiviimisel. Samaaegselt täidab siiski ka oma algset funktsiooni. Sotsiaalne meedia on vahend, mille eesmärk on tõsta oma kasutajate elukvaliteeti. Hoolimata sellest on sotsiaalmeedial ka puuduseid. Nad on tulvil kuritegevusest ja ohtudest, mis võivad olla kahjulikud isegi kogenud kasutajatele. Nendeks riskideks on küberkiusamine, õngitsemine (*phishing*), pettus, seksuaalne ahistamine, peibutamine ja nii edasi. Pidevat sotsiaalse meedia jälgimist on praktilistel ja õiguslikel kaalutlustel käesoleval hetkel keeruline teostada. Soomes on see tingitud peamiselt eraelu puutumatuses.

Soomes internetiga vahetult seonduvast politseiteenusest on aja jooksul välja kujunenud kolm üksust: veebivihjesüsteem (*Nettivinkki*), „kohalikuks“ virtuaalpolitsei (*Nettilähipoliisi*) ja traditsiooniline virtuaalpolitsei (*Nettipoliisi*). Veebivihjesüsteem kujutab endast kasutajasõbralikku veebikeskkonda, mis on loodud kodanikele vihjete, süüteoteadete ning muu olulise informatsiooni politseile edastamiseks. Veebivihjesüsteemi haldab Soome Rahvuslik Uurimisbüroo (*Keskusrikospoliisi*), mis on Soome Rahvuspolitsei agentuuriks. Järgmine üksus - „kohalik“ virtuaalpolitsei – töötati välja selleks, et luua tehnoloogiline allusutus, mis on spetsialiseerunud sotsiaalmeedia kasutamiseks tavapärase politseitöö vahendina. „Kohalik“ virtuaalpolitsei töötab kolmel erineval tasandil: korraldustegevuse pühendunud üksusena, uuriva üksuse ja patrulliva üksusena. Sotsiaalmeediat kasutatakse enamasti politseioperatsioonide läbiviimiseks nii sees- kui väljaspool veebikeskkonda. Antud üksuse liikmed püüavad saavutada

¹⁸⁷ G. Calcara jt. The Finnish Internet Police (Nettipoliisi): towards the development of a real cyber police. - European Journal of Law and Technology, Vol 6, No 2, 2015.

¹⁸⁸ Police in the social media. Police of Finland. – https://www.poliisi.fi/finnish_police/police_in_the_social_media (25.04.2017).

erinevates sotsiaalmeedia platvormides kontakte sihtrühmadega, et olla kursis meeleavalduste või riskantse iseloomuga tegevuste korraldamisega. Kolmas ehk viimane üksus – virtuaalpolitsei – loodi selleks, et suurendada korrakaitsjate ning tsiviilühiskonna vahelist suhtlust sotsiaalmeedias ja olla virtuaalse korralvalve tagajaks.

Kokkuvõtteks saab öelda, et Soome politsei on ühiskondliku korralvalveteenuse osutamiseks kasutanud virtuaalset lähenemisviisi väga ulatuslikult, rakendades sealhulgas nii tavapäraselt virtuaalpolitseid kui ka hübriidi traditsioonilisest ja virtuaalsest lähenemisest „kohaliku“ virtuaalpolitsei puhul. Virtuaalse korralvalveteenuse osutamist on Soomes väga põhjalikult edasi arendatud ning tänaseks päevaks hõlmab see endas praktiliselt kõiki korralvalvega seonduvaid tegevusalasid.¹⁸⁹

Käesoleva magistritöö autor mõonab, et Soomes võib sarnaselt Eestile olla samuti erinevaid portaale ning veebikeskkondi, kus teavitatakse internetis peituvatest ohtudest ja jagatakse praktilisi soovitusi ning näpunäiteid interneti turvaliseks kasutamiseks, kuid ei pea vajalikuks siinkohal nendest ülevaadet anda. KiVa programm on töötatud välja koolis toimuva kiusamise, ahistamise ja vägivalla vastu võitlemiseks nii-öelda rohujuuretasandil, sest seda rakendatakse üleriigiliselt juba algklassidest saadik suure põhjalikkuse ja pühendumisega nii õpilaste endi kui ka õpetajate ja lastevanemate poolt. Programmi tõhusus on tänaseks tõestatud ning tänu sellele on Soome noored tervikuna ka veebikeskkonnaga kaasnevatest kitsaskohtadest paremini informeeritud. Eesti puuduseks on ühtse kiusamisvastase poliitika ning programmi puudumine haridussüsteemist. Teavitus- ja ennetustöö on riigi asemel enda südameasjaks võtnud erinevad sihtasutused ja mittetulundusühingud, kes ise koolides oma tegevust propageerivad ning neid välisriikide eeskujul loodud võrgustikega liituma kutsuvad. On kiiduväärt, et Sihtasutusel Kiusamisvaba Kool on suured ambitsioonid kiusamisvaba kooli (KiVa) programmi kasutuselevõtmiseks kõikides Eesti koolis, kuid samas on kurb tõdeda, et riiklikud institutsioonid ei sellele algatusele õlga alla pannud. Tõenäoliselt oleks kõige kasulikum kui Haridus- ja teadusministeerium alustaks põhjanaabrite eeskujul koostööd SA-ga Kiusamisvaba Kool ning viiks vajadusel vastavad muudatused sisse ka õppekavadesse.

Samuti võib teha järelduse, et Soome virtuaalpolitsei on end Eesti kolleegidest paremini süstematiseerinud ning nähtavaks teinud, kuid silmas tuleb pidada ka seda, et neil on olnud kogemuste hankimisel kolmeaastane edumaa.

¹⁸⁹ Calcara. Vol 6, No 2.

Kokkuvõte

Tehnoloogilise arengu ja nutiajastu tingimustes on jätkuvalt aktuaalne erinevate internetikuritegude toimepanemine. Enim ohustatud grupiks on alaealised, kes võivad sattuda internetiahistajate ohvriks. Reeglina on just lapsed ja noored esimesed, kes uusi rakendusi, veebiportaale ning erinevaid infotehnoloogilisi lahendusi kasutama hakkavad. Suuremahulise EU Kids Online uuringu järgi paistsid nii Eesti kui Soome lapsed silma kui noorimad, kes interneti kasutama hakkavad – keskmiselt 8-aastaselt. 2014. aastal avaldatud viktimoloogia uuringu kohaselt langes Eestis 16% lastest veebikeskkonnas toime pandud ahistamise ohvriks. Soomes aasta varem tehtud küsitluste kohaselt oli internetiahistamise ohvreid aga 6,5% ehk rohkem kui kaks korda vähem kui meil.

Valitseva definitsiooni järgi on ahistamine üheks diskrimineerimise vormiks, kus soovimatu käitumise eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine. Küberkiusamine ja –ahistamine erinevad tavapärasest kiusamisest ning ahistamisest üksnes vahendi – interneti – poolest. Kuivõrd mõisteid internetiahistamine ning küberkiusamine kasutatakse nii meedias kui ka uuringutes justkui paralleelselt, ei ole lõplikke definitsioone võimalik kindlalt määratleda, sest isegi juhtivad teadlased ei ole jõudnud üksmeeleni ning vaidlevad jätkuvalt selle üle. Enim põhjustab poleemikat asjaolu, et kui kiusamist peetakse eranditult korduvat laadi tegevuseks, siis ahistamine võib olla toime pandud vaid ühekordse käitumisaktina. Antud töö autor on lähtunud käsitlusest, mille järgi on korduvuse kriteerium veebikeskkonna püsiva ja sisuliselt ohjeldamatu iseloomu tõttu ka ühekordse teoga täidetud. Just sel põhjusel on käesolevas töös neid termineid ka samatähenduslikult kasutatud. Kokkuvõtvalt saab öelda, et küberkiusamine koosneb viiest komponendist: tahtlikust agressiivsest kiusamisest (I), mis põhineb võimusuhte tasakaalutusel (II) ning on korduv (III), avalikkusest *versus* privaatsusest (IV) ning toimepanija anonüümsusest (V).

Kummagi töös võrreldud riigi seadusandlusega ei ole interneti vahendusel toimepandavat ahistamist või kiusamist eraldi õiguslikult reguleeritud. Seetõttu tulid töö käigus analüüsimisele Eesti ja Soome karistusseadustikes sätestatud süüteo koosseisud, mille teod on ühtlasi läbiviidavad ka erinevate infotehnoloogiliste vahendite kaudu. KarS-is käsitleti isiku-, kodaniku- ja varavastaseid ning alaealiste vastu suunatud süütegusid. Soome karistusseadustikust tulid uurimisele inimsuse- ja avaliku korra vastased süüteod, seksuaalsüüteod ning privaatsuse, avaliku

rahu ja maine vastu suunatud süüteod. Eesti tsiviilõiguses on internetiahistamist käsitletud eelkõige VÕS § 1046 järgi kui au teotamist ning § 1047 mõttes ebaõigete andmete avaldamisena. Autor jõudis järeldusele, et võlaõigusseaduses eelmainitud õiguskaitsevahendeid alaealiste kaitseks praktikas reeglina ei rakendata, sest alaealisel endal puudub tsiviilkohtumenetlusteovõime ning kohtuotsuseid, milles seaduslik esindaja oleks küberkiusajat hagenud, ei õnnestunud leida.

Antud magistritöö autorile teadaolevalt puudub Soomes internetiahistamist käsitlev tsiviilõiguslik regulatsioon. Valdav osa süüteo koosseisude analüüsist põhineb alaealiste suhtes toimepandavatel mittekontaktsetel seksuaalsüütegudel, sest vaieldamatult on selliste internetiahistamise avaldumisvormide näol tegemist kõige tülgastavamate ning avalikkust šokeerivate kuritegudega. Nimetatud süütegude puhul on kaitstavaks õigushüveks alaealise normaalne vaimne, seksuaalne ja üldine füüsiline areng, mis saab kahtlemata enim riivata lapsealise seksuaalse ahvatlemise ning peibutamise korral. Mitmed sellised juhtumid on jõudnud ka meediasse ning pälvinud üldsuse suure hukkamõistu. Telesaate „Pealtnägija“ ajakirjanik paljastas lapsealist tüdrukut kehastades otse-eeত্রis mitu lasteahistajat, kes jätkasid jultunult ning teadlikult rõvetsemist ja ahvatlemist ka pärast lapse vanuse teadasaamist. Nii mõnigi pedofiil on politsei ametnike ja –agentide poolt kinni peetud hetkel, mil nad saabusid oma eeldatavate alaealistest ohvritega varasemalt kokkulepitud kohta, et nende suhtes seksuaalkuritegu toime panna. Pedofiilide seas lapsealistele seksuaalse eesmärgiga kokkulepete tegemiseks ja laste seksuaalseks ahvatlemiseks populaarsed sotsiaalvõrgustikud on www.vk.com, www.facebook.com, www.mamba.ru, palju kasutatakse ka Skype-i.

Võrreldes Eesti ja Soome internetiahistamist puudutavat õiguslikku regulatsiooni ilmnes põhilise erinevusena asjaolu, et kui Eestis on laimamine ning solvamine jätkuvalt dekriminaliseeritud, siis Soomes peetakse diskrimineerimist, ahistavate sõnumite saatmist, isiklike ja delikaatsete andmete levitamist ning laimamist ebaseaduslikuks ning raskematel juhtudel kaasneb sanktsioonina ka reaalne vanglakaristus. Diskrimineerimist on Soome seadusandluses oluliselt põhjalikumalt käsitletud. Diskrimineerimise vorme on sealjuures erinevaid ning keeld tuleneb peale karistuseseadustiku veel ka võrdse kohtlemise seadusest. Siinkohal leiab käesoleva töö autor, et eeltoodust tulenevalt pole sugugi meelevaldne järeldada, et Soome seadusandja on avatuma ning tolerantsema ühiskonna loomiseks märgatavalt rohkem teinud kui Eesti.

Ohutum, sallivat ja hoolivat ühiskonnakorraldust tagab ka nii igapäevaelus kui kübermaailmas varitsevad ohtusid ennetavate meetmete kasutuselevõtmine. Seepärast peitubki ühtse ja integreeritud ühiskonna võti teavitustööl, mis võiks saada alguse juba lasteaedadest ning koolidest. Soomes on tänaseks päevaks rakendatud kiusamisvastast programmi KiVa juba 10 aastat. Selle programmiga on liitunud 90% kõikidest üldhariduskoolidest ning on teaduslikult tõestatud, et tänu KiVa-le on koolides kiusamine vähenenud tervelt 30% võrra. Langemistrendi näitavad kõik kiusamise liigid, nende hulgas ka küberkiusamine. Lisaks on täheldatud, et KiVa omab head mõju ka koolis valitsevale õhkkonnale, õpilaste heaolule ning õppeedukusele. Eestis piloteeriti KiVa programm 2013. aastal ning seda koordineerib Sihtasutus Kiusamisvaba Kool, kes omaalgatuslikult programmi erinevates koolides propageerib. Soome näite põhjal võiks kiusamisvastase programmi kasutuselevõtmine olla kiirem ja ehk ka edukam, kui ettevõtmist toetaks Haridus- ja Teadusministeerium. Eesti praegust veebikiusamise vastast liikumist ilmestab ühtse meetodika puudumine ning killustatus. MTÜ Lastekaitse Liidu poolt hallatav veebikeskkond „Targalt internetis“ on küll väga tänuväärne projekt, kuid statistika näitab, et portaalist on kuulnud vaid kolmandik ja külastanud on üksnes 11%. Murettekitav on teadmine, et vene keelt kõnelevate Eesti noorte seas on sellest veebikeskkonnast kuulnud kõigest 12%. Veebikonstaablist on noored õnneks rohkem teadlikud (66%) ning ligikaudu 2/3 neist on pöördumise järgselt ka abi saanud. Võib-olla selgitab veebikonstaablite tuntust projekti „Targalt internetis“ ees edukam teavitustöö, kuna mõlemad ettevõtmised loodi praktiliselt samal ajal. Samaaegselt on Soome virtuaalpolitsei tööpõld Eesti kolleegide omast laiem ning pisut enam koordineeritud, kuid arvesse tuleb võtta ka seda, et soomlased käivitasid projekti 3 aastat varem.

Käesoleva magistritöö põhjal saab kokkuvõtvalt öelda, et Soome ühiskond on alaealiste internetiahistamist põhjalikumalt käsitlenud ning Soomes on astunud teadlikke samme küberkiusamise vastu võitlemiseks nii seadusandlikul kui hariduspoliitilisel tasandil, ja tänaseks saab öelda, et nende ponnistused on vilja kandnud. Eestil tuleks teha sellest järeldus, et internetiohutuse tagamiseks ning meie noorte heaolu kaitseks oleks vajalik huvigruppide ja seadusandja latusam ning süsteemsem koostöö.

Abstract

LAW ACTS AND REGULATIONS AND PREVENTATIVE MEASURES PROTECTING UNDER AGE KIDS FROM ONLINE HARASSMENT IN ESTONIA AND FINLAND

Estonia's successful transition from a post-socialist country to a European state can be attributed to the technological change along with radical economic reforms. The perception of Estonia as a leading e-state has been reinforced by „internetisation” as the central symbol of the rapidly changing society. On the other hand, the rise of the role of the Internet and other digital solutions as part of our everyday lives have posed questions as to the social implications and consequences of these new technologies. There is a risk that the legal framework and regulations are failing to keep up with the dangers of the online environment. It is reasonable to assume that the risks and issues of the Internet environment that we are faced with today will also continue to be relevant in the future. Therefore, there is a need for more coordinated campaigns of raising awareness of these issues and putting in place preventative measures.

The aim of this Master's thesis is an in-depth research into the nature, characteristics and types of online harassment and cyberbullying in the age of technological advancement and smartphones, and to compare relevant Estonian and Finnish law acts and regulations and preventative measures in place. As a rule, it is the children and the young adults who are the first to try out different kinds of technological solutions and are the first to start using new apps and websites. An extensive EU study Kids Online revealed the Estonian and Finnish kids to be one of the youngest internet users in Europe at an average age of 8. A victimology study published in 2014 found that 16% of Estonian kids have been victim of online harassment, whereas in Finland 6,5% of kids had been victim of online harassment as found by the same survey in 2013. Harassment is commonly defined as a form of discrimination whereby the offensive behaviour or its effect causes humiliation and indignity for the victim as well as creating atmosphere of animosity, threat, offensiveness and humiliation. The only difference between cyberbullying and bullying is the means by which it is carried out, namely the Internet. Cyberbullying and online harassment can be defined as acts of offensive behaviour such as making threats, humiliating someone or making someone feel frightened or worried using digital technology to gain control and power over the victim. It appears that the terms cyberbullying and online harassment are used interchangeably both in the media and by researchers, which makes it difficult to assign them

with a definitive definition. Even leading scientists have not managed to agree on universally accepted definitions to these. The notion of harassment has been hotly debated. While it is commonly agreed that bullying is defined as a repetitive act of offensive behaviour, harassment is defined as a single act of offensive behaviour. The author of this thesis has based his reasonings in this paper on the fact that the permanent and volatile nature of the online environment renders even a single act of offensive behaviour as a repetitive act. Therefore, the terms cyberbullying and online harassment have been used interchangeably in this thesis. Cyberbullying is based on five cyberbullying criteria: intentional repetitive (I) aggressive bullying (II), based on the imbalance of power (III), and being either public or private (IV), and the anonymity of the perpetrator (V).

Neither of the countries have specific law acts or regulations dealing with harassment or cyberbullying written into their legislation. Therefore, this thesis analyses the offences listed in the Penal Code of the two countries which are transferable to different means of information technology. The author analyses the offences against private persons, civil rights and property as well as offences committed against under age kids in the Penal Code. The Finnish Penal Code is analysed from the aspects of offences against human rights, public order, sex offences as well as offences against privacy and public reputation. In Estonian civil legislation the cases of online harassment have been subject to Section 1046 and Section 1047 of the Law of Obligations Act as defamation and libel respectively. The author concedes that as a rule the aforementioned sections of the Law of Obligations Acts are not applicable to under age kids in practice as the kids themselves do not have the power of attorney. Neither could the author find any court rulings where a guardian had sued a perpetrator of online harassment. The author of this Master thesis believes that Finland has no civilian legislative regulations in place either for dealing with online harassment cases. The majority of cases analysed in this thesis deal with the non-contact sexual offences against under age kids. These kinds of offences represent the most deprived and shocking cases of online harassment. The role of legislation in such cases is to protect the normal mental, physical and sexual development of a young person under a threat from online grooming. Many of such cases have been covered by media and have caused public outcry and condemnation. The Estonian TV programme *Pealtnägija* (The Eyewitness) set up a false identity of an under age girl and managed to uncover several sexually motivated online perpetrators who continued grooming the child undeterred even after finding out their real age. A few pedophiles have been caught by the Police and their agents by leading the offenders to believe they would be

meeting an under age child. Under age users of websites such as www.vk.com, www.facebook.com and www.mamba.ru as well as Skype are an easy target for pedophiles who use these sites for grooming their victims.

The author of this Master's thesis tries to find whether the two countries can learn from one another in terms of regulations and law acts and preventative measures in place as part of their fight against online harassment. One of the most notable differences between the two countries' legislation is that while in Estonia acts of defamation and insult remain decriminalised, Finland has ensured that the perpetrators of such acts can legally be held accountable. In Finland sending someone harassing messages or discriminating them or publishing personal or sensitive information about them is against the law, as is defamation, and perpetrators of such acts will be held responsible in a court of law and can in more serious cases face a prison sentence. Discrimination has been thoroughly covered in Finnish legislation; it distinguishes between types of discrimination and ensures the principles of equality and diversity are covered and protected by law acts. The author, thus, concludes that the Finnish legislation has considerably contributed to a more open and tolerant society as compared to Estonia. Employing preventative measures against the dangers of discrimination and harassment online as well as in everyday life helps to create a safer, more tolerant and caring society. Therefore, the key to promoting integration and equality in society is educating people and raising their awareness of these issues in the society, and starting this within early years education. Finland has successfully been running its anti-bullying campaign KiVa for schools for ten years. 90% of Finnish schools have joined the programme and studies show that it has helped reduce bullying in schools by 30%. It has had an overall positive impact on reducing discrimination, including cyberbullying. The programme has also helped to create a more positive atmosphere in schools which has made a positive impact on pupils' wellbeing and achievements at school. In Estonia the pilot programme of KiVa was first launched in 2013 and is run by the charity Kiusamisvaba Kool (Bullying-Free School) which promotes the programme in a number of schools. The author of this thesis believes that a similar programme modelled on the Finnish example should be introduced to Estonian schools and that the Estonian Ministry of Education and Science should get involved in promoting the programme to ensure its fast and successful introduction to Estonian schools. Currently there is a lack of cohesive and uniform methodology within different anti-bullying initiatives in Estonia. The charity Lastekaitse Liit (Child Protection Association) has done some valuable work in trying to raise awareness of internet safety among kids, such as running a website Targalt Internetis

(Internet Safety for Kids), however, the statistics show that only a third of Estonian children have heard of the website and a mere 11% have visited it. And the fact that only 12% of the Russian speaking children in Estonia have heard of the website is also worrying. Thankfully, 66% of the kids surveyed said they had heard of the Internet Constable project, and 2/3 of those who had contacted the Constable with their problem had received help and advice. Both websites were launched within months of each other, but the considerable success rate of the Internet Constable project probably lies with its better publicity campaign. Finland launched its Internet Constable project three years before the Estonian counterpart was launched and it has become a well coordinated successful Internet safety project.

The author of this Master thesis concludes that based on the findings of this paper, it is fair to say that Finland has been successful in implementing various strategies and measures within their legal framework as well as their education system as part of their fight against online harassment. Hopefully, the success the Finnish have had with their anti-discrimination policies will prompt Estonian law makers to work more closely and effectively together with relevant institutions and organisations in order to protect the wellbeing and ensure better safety on the Internet for Estonian kids.

Kasutatud kirjandus

1. Ahistama – Eesti keele seletav sõnaraamat. –
<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ahistama&F=M> (15.02.2017).
2. A. Ahven jt. Kuritegevus Eestis 2014. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn 2015 – <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2014> (12.04.2017).
3. A. Ahven jt. Kuritegevus Eestis 2015. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn 2016 – <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2015> (09.04.2017).
4. A. Ahven jt. Kuritegevus Eestis 2016. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. Tallinn 2017 – <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2016-0>, lk 63 (21.04.2017).
5. Andra Siibak: fataalsed «seltskonnamängud», peavõiduks surm. Postimees. 06.03.2017 – <http://arvamus.postimees.ee/4036081/andra-siibak-fataalsed-seltskonnamangud-peavoiduks-surm> (18.04.2016).
6. Avaliku arvamuse ja riskikäitumise uuring 2015. Turu-uuringute AS. Veebruar 2016 (Politsei- ja Piirivalveameti teenistujatele ametialaseks kasutamiseks).
7. K. Björkqvist, K. Ekman, K. M. J. Lagerspetz. Bullies and victims: Their ego picture, ideal ego picture, and normative ego picture. - Scandinavian Journal of Psychology, 23. 1982.
8. G. Calcara jt. The Finnish Internet Police (Nettipoliisi): towards the development of a real cyber police. - European Journal of Law and Technology, Vol 6, No 2, 2015.
9. DELFI EKSPERIMENT: 13-aastane tüdruk täiskasvanute tutvumisportaal: "väikesele tüdrukule" tehtud pakkumised ületasid igasuguse piiri. Delfi. 18.07.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi-eksperiment-13-aastane-tudruk-taiskasvanute-tutvumisportaal-vaikesele-tudrukule-tehtud-pakkumised-uletasid-igasuguse-piiri?id=75088881> (06.04.2017).
10. Delfi interaktiivne graafik: Varvara juhtumi uurimise käigus paljastati kümneid perverte. Kes nad on ja mis karistus neile määrati? Delfi. 09.04.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi-interaktiivne-graafik-varvara-juhtumi-uurimise-kaigus-paljastati-kumneid-perverte-kes-nad-on-ja-mis-karistus-neile-maarati?id=74184867> (10.04.2017).

11. Eesti ühineb lapsi seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise eest kaitsva konventsiooniga. Delfi. 18.08.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/eesti-uhineb-lapsi-seksuaalse-arakasutamise-ja-kuritarvitamise-eest-kaitsva-konventsiooniga?id=75374753> (07.04.2017).
12. Eestis peeti kinni kuus lasteporno kogujate võrgustiku liiget. Postimees. 16.12.2011 – <http://www.postimees.ee/671678/eestis-peeti-kinni-kuus-lasteporno-kogujate-vorgustiku-liiget> (10.04.2017).
13. Eestlane on lapspornoga seoses USA-s tagaotsitav. Delfi. 22.12.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/eestlane-on-lapspornoga-seoses-usa-s-tagaotsitav?id=76693388> (15.03.2017).
14. Eksperiment: kui lihtne on küberkommionul lapse kohta teadmisi hankida. Eesti Päevaleht. 26.04.2017 – <http://epl.delfi.ee/news/eesti/eksperiment-kui-lihtne-on-kuberkommionul-lapse-kohta-teadmisi-hankida?id=78004206> (27.04.2017).
15. EU Kids Online. Euroopa laste interneti kasutamise võimaluste ja ohtude uuringuprojekt. Tulemused – http://eukidsonline.ut.ee/?page_id=40 (07.03.2017).
16. U. Hasebrink, S. Livingstone, L. Haddon. Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online. London: EU Kids Online. 2008.
17. L. M. Jones, K. J. Mitchell, D. Finkelhor. Online Harassment in Context: Trends From Three Youth Internet Safety Surveys (2000, 2005, 2010). - Psychology of Violence. 2013, Vol 3, No 1.
18. Justiitsministeerium soovib muuta vaenu õhutamise kuriteoks, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 15.07.2015 – <http://www.ekei.ee/et/uudised/justiitsministeerium-soovib-muuta-vaenu-ohutamise-kuriteoks> (03.04.2017).
19. V. Kalmus. Laste turvalisus uues meediakeskkonnas. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Eesti Koostöö Kogu. Tallinn 2013.
20. V. Kalmus jt. Riskid ja turvalisus internetis: Euroopa laste vaatenurk. Peamiste tulemuste eestikeelne kokkuvõte. Tartu: TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. 2011 – [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf) (07.03.2017).

21. Kirjanik Kaur Kender sai süüdistuse lapsporno valmistamises. Delfi. 07.01.2016 – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/kirjanik-kaur-kender-sai-suudistuse-lapsporno-valmistamises?id=73369629> (04.03.2017).
22. KiVa Estonia. SA Kiusamisvaba Kool. – <http://www.kivaprogram.net/estonia> (24.04.2017).
23. Küberahistajate põlvkond saab täiskasvanuks. Postimees. 17.01.2013 – <http://www.postimees.ee/1105830/kuberahistajate-polvkond-saab-taiskasvanuks> (19.04.2017).
24. K. V. Lanning. Cyber “pedophiles”: A behavioral perspective, – The APSAC Advisor 11(4). 1998.
25. Laste ja teismeliste seksuaalkäitumise murebaromeeter. Kriminaalpoliitika.ee – <http://www.kriminaalpoliitika.ee/murebaromeeter> (21.04.2017).
26. Lastefoorum muutus ropuks pedofiilide tööpõlluks. Eesti Ekspress. 13.04.2016. – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/lastefoorum-muutus-ropuks-pedofiilide-toopolluks?id=74209093> (17.04.2017).
27. Lasteporno avastamine viis võika peresaladuseni. Eesti Ekspress. 19.07.2016 – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/lasteporno-avastamine-viis-voika-peresaladuseni?id=75094361> (15.03.2017).
28. Liitunud koolid & lasteaiad – <http://kiusamisestvabaks.ee/liitunud-koolid-lasteaiad> (24.04.2017).
29. A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium. 2014.
30. Mis on vihjeliin? Targalt internetis. – <http://vihjeliin.targaltinternetis.ee/> (24.04.2017).
31. R. Moore, N. T. Guntupalli, T. Lee. Parental Regulation and Online Activities: Examining factors that influence a Youth’s potential to become a Victim of Online Harassment. - International Journal of Cyber Criminology, Vol 4 Issue 1&2, 2010.
32. K. Naruskov jt. Estonian Students' Perception and Definition of Cyberbullying. Trames : Journal of the Humanities and Social Sciences, 16 (4). 2012.

33. K. Naruskov. Küberkiusamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. 2009.
34. A. Nocentini jt. "Cyberbullying: labels, behaviours and definition in three European countries". – Australian Journal of Guidance and Counselling 20, 2. 2010.
35. M. Näsi jt. Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study, Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 16:2, 2015.
36. Pealtnägija eksperiment paljastas alaealisest huvitunud perverdid. Postimees. 14.12.2011 – <http://www.postimees.ee/669570/pealtnagija-eksperiment-paljastas-alaealisest-huvitunud-perverdid> (12.04.2017).
37. Pereisa värbas Facebookist kupeldamiseks koolitüdrukuid. Eesti Ekspress. 15.03.2017 – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/pereisa-varbas-facebookist-kupeldamiseks-koolitudrukuid?id=77529990> (09.04.2017).
38. Police in the social media. Police of Finland. – https://www.poliisi.fi/finnish_police/police_in_the_social_media (25.04.2017).
39. Projekt „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ – <http://kiusamisestvabaks.ee/> (23.04.2017).
40. Projekt Targalt internetis – Safer Internet Centre in Estonia SIC EE III – <http://www.targaltinternetis.ee/> (23.04.2017).
41. V. Rogers. Cyberbullying: Activities to Help Children and Teens to Stay Safe in a Texting, Twittering, Social Networking World. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia. 2010.
42. P. Runnel, P. Pruulmann-Vengerfeldt, K. Reinsalu. The Estonian tiger leap from post-communism to the information society: from policy to practice - Journal of Baltic Studies 40(1), 2009.
43. C. Salmivalli, A. Kärnä, E. Poskiparta. Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. - International Journal of Behavioral Development 35(5). 2011.
44. R. Slonje, P. K. Smith. Cyberbullying: Another main type of bullying? - Scandinavian Journal of Psychology 49. 2008.

45. P. K. Smith jt. An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London, 2006
46. P. K. Smith jt. The nature of school bullying: A cross-national perspective. Routledge 1999.
47. J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Kirjastus Juura 2015.
48. J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2010.
49. Šantažeerima – Eesti keele seletav sõnaraamat. –
<http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=%C5%A1anta%C5%BEerima&F=M>
(19.04.2017).
50. Tanel Padar kutsub üles koolikiusamist märkama: sinu sõbralikkus võib muuta kõvasti kellegi elu. Delfi. 30.08.2016 – <http://publik.delfi.ee/news/inimesed/tanel-padar-kutsub-ules-koolikiusamist-markama-sinu-sobralikkus-voib-muuta-kovasti-kellegi-elu?id=75487653> (21.04.2017).
51. Tartu Ülikooli e-ülikool. – <http://www-1.ut.ee/e-ylikool/oppija/internet.php> (17.03.2017).
52. E.-J. Truuväli jt (koost). Eesti Vabariigi põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, paragrahv 17 p 3. –
<http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-17> (28.03.2017).
53. Töökohal ahistamise ja kiusamise lõpetamine. European Community Shipowners' Associations. 2013 – <http://www.etf-europe.org/files/seealsodocs/42341/Guidelines%20to%20shipping%20companies%20EE.pdf> (16.03.2017).
54. Vaenu õhutamise vastane eelnõu – <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/vaenu-ohutamise-vastane-eelnou> (03.04.2017).
55. P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009.

56. Varvara juhtum aitas tabada kümneid lapsepilastajaid. Eesti Päevaleht. 08.04.2016 – <http://epl.delfi.ee/news/eesti/varvara-juhtum-aitas-tabada-kumneid-lapsepilastajaid?id=74175633> (10.04.2017).
57. Veebikonstaabel Maarja Punak: sõnumid internetiturvalisusest peavad jõudma nii lapse kui vanemani. Politsei- ja Piirivalveameti veebileht. 07.02.2017 – <https://www.politsei.ee/et/uudised/uudis.dot?id=720154> (18.04.2017).
58. Veebikonstaabel: tänapäevane koolikius võib tähendada alandust tuhandete inimeste ees. Postimees. 19.04.2017 – <http://www.postimees.ee/4085007/veebikonstaabel-tanapaevane-koolikius-voib-tahendada-alandust-tuhandete-inimeste-ees> (21.04.2017).
59. Veebikonstaablid annavad internetis nõu. Politsei- ja Piirivalveamet. – <https://www.politsei.ee/et/nouanded/veebikonstaabel/> (25.04.2017).
60. VIDEO: Käitu teistega nii nagu tahad, et sinuga käitutaks! Positiivse sõnumiga klipp kutsub kiusamisele ei ütleva. Delfi. 29.08.2016 – <http://noortehaal.delfi.ee/news/ajaviide/video-kaitu-teistega-nii-nagu-tahad-et-sinuga-kaitutaks-positiivse-sonumiga-klipp-kutsub-kiusamisele-ei-utlema?id=75474423> (21.04.2017).
61. K. Viik. Nädala sõna: ahistamine. 17.03.2015 – <http://feministeerium.ee/nadala-sona-ahistamine> (16.02.2017).
62. J. Wolak, K. J. Mitchell, D. Finkelhor. Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts. - Journal of Adolescent Health 41, 2007.
63. Õiguskantsleri eksnõunik pandi pedofiiliakuritegude pärast vangi. Postimees. 30.03.2017 – <http://www.postimees.ee/4063637/oiguskantsleri-eksnounik-pandi-pedofiiliakuritegude-parast-vangi> (02.04.2017).
64. Ülevõtmine: kuidas politsei sai pedofiilide veebikulje haldajaks. Eesti Ekspress / Michael Safi, Guardian News & Media. 27.07.2016 – <http://ekspress.delfi.ee/kuum/ulevotmine-kuidas-politsei-sai-pedofiilide-veebikulje-haldajaks?id=75138497> (06.04.2017).

Kasutatud normatiivmaterjalid

65. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.
66. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ, I peatükk, artikkel 2, 3. lõige, 27. november 2000 – http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:af553112-f74f-4f51-8140-ec588d8fb555.0001.01/DOC_7&format=PDF (15.02.2017).
67. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127... RT I, 06.01.2016, 10.
68. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.12.2015, 9.
69. *Rikoslaki* – 39/1889 – <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/18890039> (17.04.2017).
70. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. – RT I 2004, 27, 181 ... RT I, 07.07.2015, 11.
71. Tasa-arvolaki – 8.8. 1986/609 – <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (20.04.2017).
72. Vabariigi Valitsuse 2000. aasta 4. detsembri määrus nr 398 "Üldkasutatava telekommunikatsioonivõrgu opereerimise ja üldkasutatava telekommunikatsiooniteenuse osutamise nõuded". – RT I 2000, 93, 602.
73. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.03.2016, 2.
74. Võrdse kohtlemise seadus. – RT I 2008, 56, 315 ... RT I, 06.07.2012, 22.
75. *Yhdenvertaisuuslaki* – 1325/2014 – <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040021?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1325%2F2014> (17.04.2017).

Kasutatud kohtulahendid

76. VMKo 09.06.2015, 1-15-4738.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Asko Ausmees,

(sünnikuupäev: 17.10.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Alaealiste internetiahistamist puudutav õiguslik regulatsioon ning preventatsioon Eestis ja Soomes, mille juhendaja on Silvia Kaugia,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017